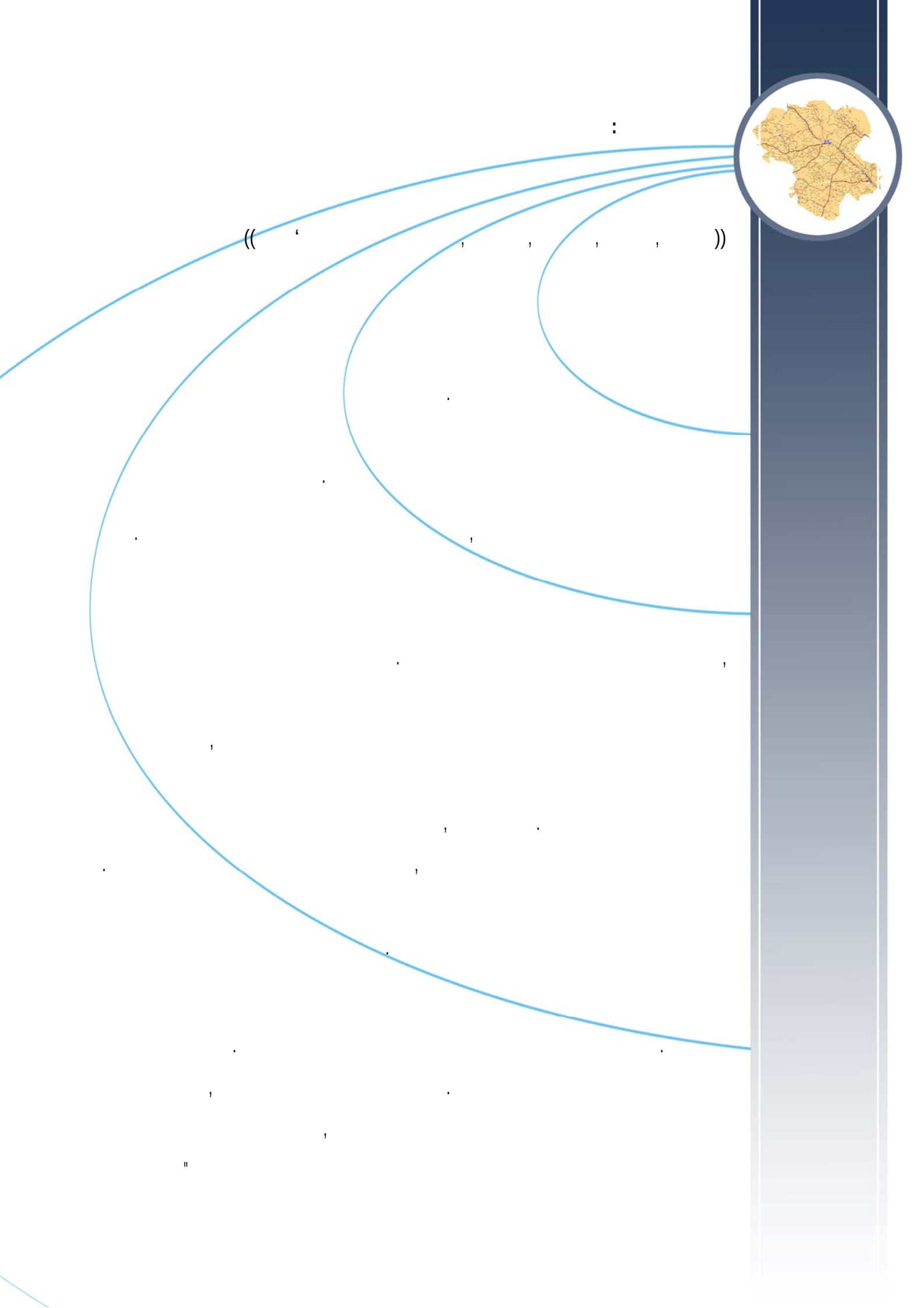
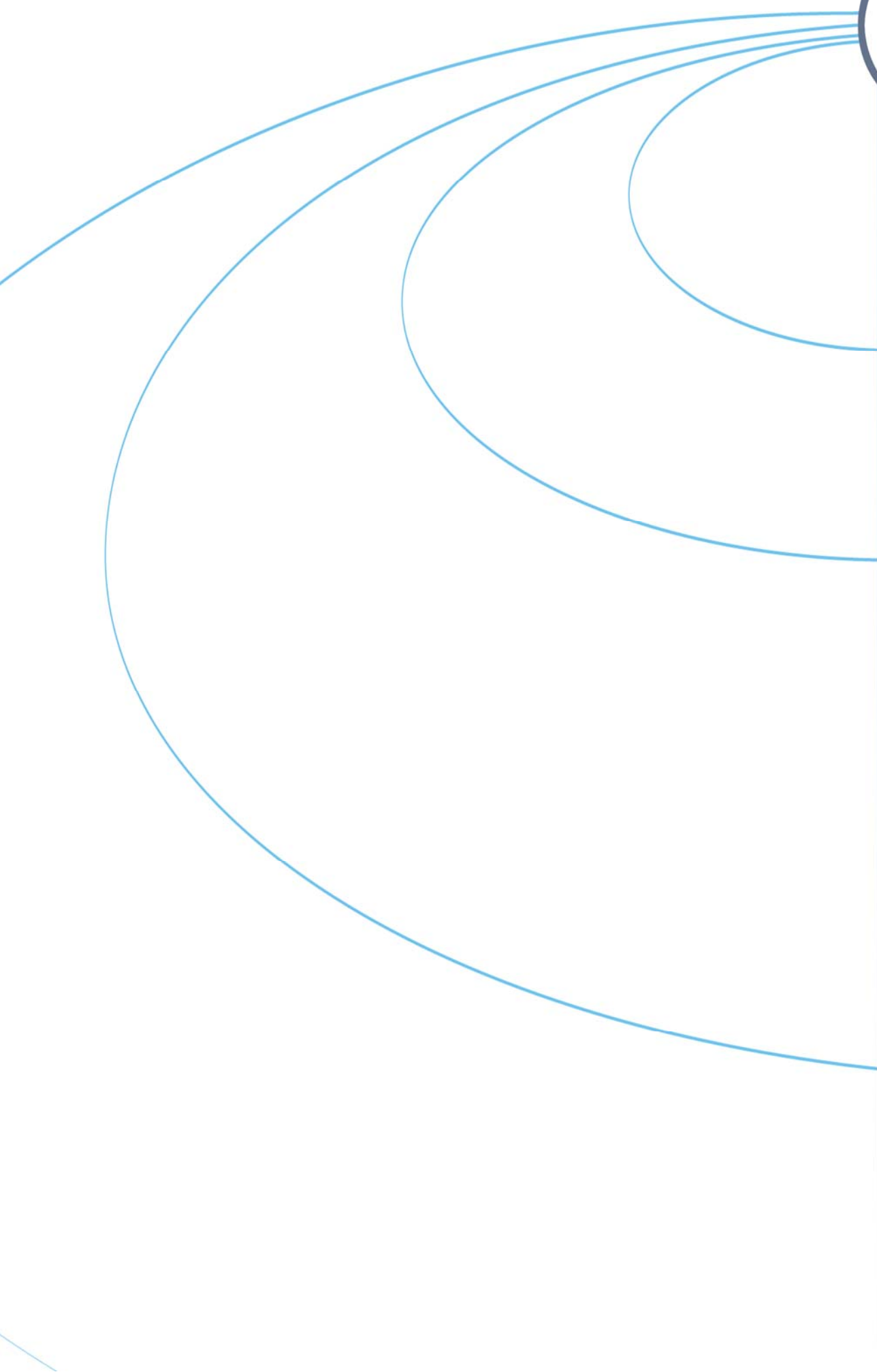

فصل اول

موقعیت و مشخصات استان زنجان

موقعیت جغرافیایی و تقسیمات سیاسی استان

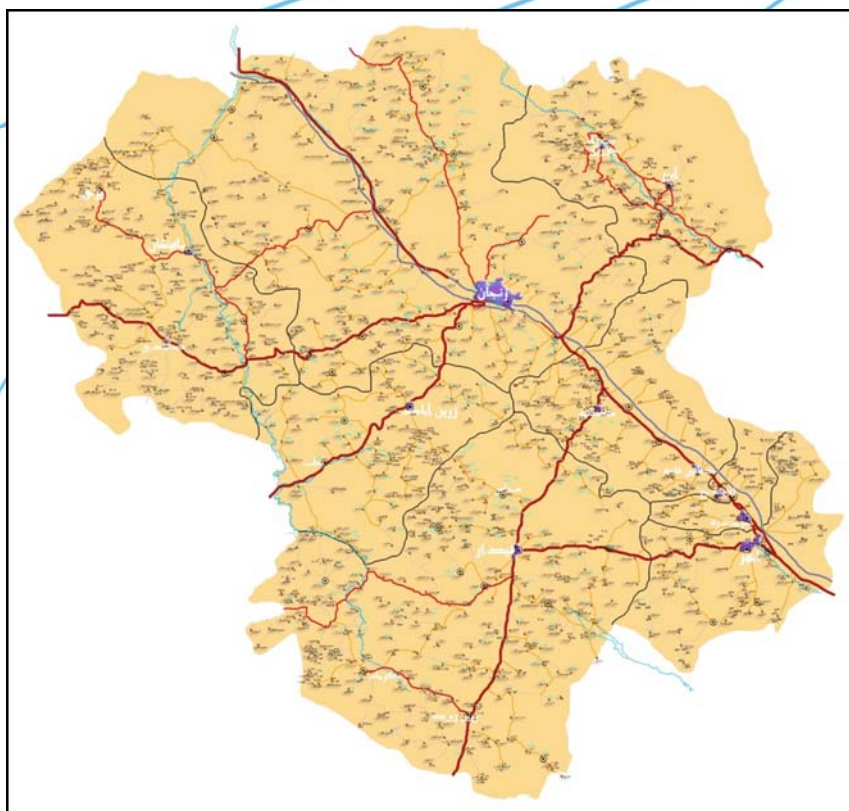
جغرافیای تاریخی استان

خصوصیات نژادی

آب و هوا

لیست جاذبه های شاخص گردشگری و تاریخی استان زنجان

موقعیت و مشخصات استان زنجان:

به گفته حمداله مستوفی شهر زنجان را اردشیر بابکان ساخته و شهین خوانده است، در فرهنگ نامه مرحوم دهخدا در ذیل کلمه شهین چنین تقریر یافته (شهین نام شهر زنگان است و معرب آن زنجان باشد . گویند آن شهر را اردشیر بابکان بنا کرده است (جهانگیری - برهان قاطع) و شهری بود بزرگ در میان ری و آذربایجان و وجه تسمیه آن مخفف زندگان یعنی اهل کتاب زند است و زندیگان زنگان شده و دال آن حذف گردیده (انجمن آرا - آندراج) مأخذ و منبع مستوفی در مورد کلمه شهین که به زنگان اطلاق می گردیده مبهم است و تاکنون هیچ منبع موثق دیگری در این ارتباط اظهار نظر ننموده است ، آنچه مسلم است از نظر زبان شناسی کلمه شهین ارتباطی به زبانهای پارسی باستان و ادبیات اوستایی ندارد و برعکس کلمه زندیگان که به معنای اهل کتاب زند ، معروفترین کتاب آئین زردشتی در دوران ساسانی و پسوند (گان) از پسوند پارسی باستان همچون آذربایگان ، خدایگان و غیره بوده است . بطور حتم شهر در دوران ساسانی زندیگان نام داشته است که به علت

کثرت استعمال تخفیف یافته و در دوران استیلای اسلام زنگان نام داشته است ، و چون در زبان عربی حرف گ به ج تبدیل می گردد بنابر این کلمه زنگان به زنگان تبدیل شده است.

اسم دیگر شهرستان زنگان (خمسه) است . اطلاق این کلمه به منطقه در منابع و متون جغرافیایی از اواخر دوران قاجار ظاهر شده و در مورد وجه تسمیه آن دو نظر می تواند مطرح باشد. نظر نخستین ناظر بر استقرار طوایفی از ایلات پنجگانه در این منطقه است . و محتملا وجود منطقه ای به نام (خمسه) در استان فارس که بر مبنای استقرار پنج ایل نامگذاری شده بسود این نظریه است . در فرهنگ آندراج ذیل کلمه زنگان چنین آمده " چون پنج بلوک بود آنرا خمسه گویند " لغت نامه دهخدا با تکرار مورد مزبور می نویسد (این شهرستان "زنگان" از پنج بلوک بنام بخش حرمه ، بخش ابهر رود ، بخش قیدار ، بخش ماه نشان ، بخش سردان ...) در این بخش بندی بخش های ایجرود ، زنگان رود ، که جز 'خمسه اند سخنی به میان نیامده ، لاجرم این نظریه با شک و تردید مواجه میگردد. اما بخشهای پنجگانه ابهر رود ، خرا رود ، زنگان رود ، ایجرود ، سجاس رود که بخشهای اصلی خمسه را تشکیل داده منبع و مرجع موثقی به وجه تسمیه آن می تواند باشد . گذر این نکته ضرورت دارد که منطقه بزینه رود معروف به قشلاقات افشار که هم اکنون از توابع خمسه است تا اواخر دوران در حوزه سیاسی ولایت کردستان بوده است ، بنابراین پنج بلوک بودن منطقه قطعی بنظر میرسد.

دایره المعارف مصاحب بر این اساس ذیل کلمه (خمسه) می نویسد :

(خمسه مخفف ولایات خمسه در جنوب آذربایخان و غرب قزوین کرسی آن زنگان و از شهرهای معروفش سلطانیه پنج بلوک عمده ای که این ناحیه به مناسبت آنها خمسه خوانده شده است عبارت بودند از ابهر رود ، زنگانرود ، ایجرود ، سجاس رود که حالیکه همگی جزو شهرستان زنگانند ...)

در اوایل قرن دهم هجری بلحاظ نقل و انتقال ایلات نا آرام مناطق ، که به منظور ایجاد امنیت و جلوگیری از شورشهای محلی خوانین یکی از سیاستهای زمامداران صفویه و قاجاریه بوده است ، شهرستان زنگان این پدیده سیاسی متأثر شده و طوایفی از پنج ایل به نام های شامسون ، اوصاتلو ، مقدم ، بیات و خدابنده لو را در خود جای داده است.

موقعیت جغرافیایی و تقسیمات سیاسی استان

استان زنجان که آنرا
فلات زنجان نیز مینامند ، در
ناحیه مرکزی شمال غربی
ایران واقع شده است . این
استان در ۴۷ درجه و ۱۰
دقیقه تا ۵۰ درجه و ۵ دقیقه
طول شرقی و ۳۵ درجه و ۲۵
دقیق تا ۳۷ درجه و ۱۰ دقیق
عرض شمالی خط استوا ، با
مساحتی نزدیک به ۳۹۳۶۹
کیلومتر مربع قرار گرفته
است.

استان زنجان از شمال به استانهای اردبیل و گیلان ، از شرق به استان قزوین ، از جنوب به
استان همدان ، از جنوب غربی و غرب به استانهای کردستان و آذربایجان غربی و
آذربایجان شرقی محدود است و از جمله استانهایی است که به تنهایی با ۷ استان کشور
همسایه و همجوار است.

استان زنجان بر اساس آخرین تقسیمات کشوری ، دارای ۷ شهرستان ۱۳ بخش ، ۱۰ شهر ،
۴۴ دهستان و ۹۸۱ آبادی دارای سکنه است . شهرستانهای این استان عبارتند از : زنجان ،
ابهر و خدابنده .

جغرافیای تاریخی استان

استان زنجان یکی از نواحی تاریخی سرزمین ایران است و کاوشهای باستان شناختی و و آثار باقیمانده تاریخی ، دیرینگی و قدمت آن را نشان می دهند . پیشینه تاریخی این استان را میتوان در چهار دوره به شرح زیر مورد مطالعه قرارداد:

دوران پیش از تاریخ (هزاره هفتم تا اوایل هزاره سوم پیش از میلاد) : چگونگی سیر این دوره تمدنی به علت کمبود اطلاعات و مدارک ، تاریک و مبهم است . قدیمی ترین آثار دوران پیش از تاریخ که در این منطقه یافته و بررسی شده اند ، احتمالاً" به دوره ((بردوستین)) تعلق دارند . این یافته ها که شامل ابزارهای کوچک جماعت های آغازین بشری است - در حدود سی هزار سال قدمت دارند . مشخص ترین زیستگاه این جماعت ها در زنجان ، غار تاریخی (گلجیک) است.

دوران تاریخی (اوایل هزاره سوم تا اواخر هزاره دوم پیش از میلاد) : یافته هایی که از این دوره در منطقه ایجرود بدست آمده اند ، مورد بررسی قرار گرفته اند . پراکندگی زیستگاههای انسانی منطقه ایجرود در هزاره سوم و دوم پیش از میلاد ، در هشت کانون باستان شناسی و تداوم حیات آنها تا هزاره اول پیش از میلاد ، حکایت از شکوفایی و دیرپایی تمدن فلات مرکزی ایران در این ناحیه دارد . آثار این دوران در روستای ضیا،آباد ، آق کند ، گل تپه ، چایرلو ، قلتون و اوغول بیگ به دست آمده اند. ارزیابی و مطالعه آثار نقشهای سیاه رنگ بر روی سفالهی نخودی کشف شده از این کانون های تاریخی ، پیوند تمدنهای تپه حصار دامغان ، تپه سیلک کاشان ، تپه زاغه دشت قزوین و ایجرود را نشان داده است. دو اثر از این دوره در جنوب غربی شهرستان خداوند شناسایی شده اند: یکی در تپه تاریخی "یاریمجه" (تکمه تپه) در قشلاق های افشار ، و دیگری در تپه تاریخی "امان ارقین بلاغی" منطقه بزینه رود شهرستان خداوند ، که هرکدام بخشی از نادرترین آثار زیستگاههای انسانی دوران هزاره سوم و دوم پیش از میلاد را در خود جای داده اند.

دوران تاریخی جدید (اواخر هزاره دوم پیش از میلاد تا اوایل قرن هفتم میلادی) : از این دوره نیز یافته هایی در منطقه زنجان بدست آمده است که بارزترین آن نوعی سفال ساده خاکستری رنگ است که یادگار زمان مهاجرت اقوام آریایی به این منطقه است. پایه و اساس این اطلاعات نتایج بدست آمده از بررسی سفال هایی ست که بیش تر بطور اتفاقی از

گورستان ها و تپه های قدیمی منطقه کشف شده اند. تکنیک ،فرم و نقش این سفالینه ها ، مطمئن ترین ابزار شناسایی تمدن های پیش از تاریخ هستند.

یکی از قابل توجه ترین ظرفهایی که در تمامی مراکز استقرار انسانی این دوره مورد استفاده قرار می گرفته است، ظرفهای سفالی قوری ماندی با لوله نسبتاً "بلندی است که در مراسم به خاک سپاری مردگان مورد استفاده قارا می گرفته است و در همه گورهای شکافته شده این دوره دیده شده است. نقش های روی سفالینه های تپه سیلک کاشان و مجسمه های باستانی لرستان ، ارتباط این نوع ظرف با مردگان را نشان می دهند. قوری های این منطقه که عموماً "بی نقش اند و با آثار بدست آمده از خورویین و املش قابل مقایسه اند ، احتمالاً" دلیل دیگری بر پیوند این اقوام ، در اوایل هزاره اول پیش از میلاد است. شواهد تاریخی موجود نشان میدهد که تا اوایل نیمه اول هزاره اول پیش از میلاد ، دستگاه فرمانروایی معینی در منطقه وجود نداشته و حکومت "اورارتویی" نیز به علت دوری مسافت نتوانسته بود بر این نواحی چیرگی یابد . هم چنین کمی ابزار و جنگ افزارهای به دست آمده از گورهای باستانی نشان میدهد که برخلاف تمدن های فلات مرکزی ایران که اقوامی جنگجو بوده اند مردمان این منطقه به علت فراوانی چشمه سارها و آب های سطحی عمدتاً" به دامداری و کشاورزی مشغول بوده اند و به همین جهت ، امنیت نسبی بر منطقه حاکم بوده است . طبق اسناد آشوری ها ، این منطقه در قرن نهم پیش از میلاد (اندیا) نام داشته است و به احتمال ضعیف ، اقوام ساکن آن با اقوام لولوبی و گوتی دامنه های زاگرس پیوند هایی داشته اند. این منطقه از لحاظ جغرافیای تاریخی ، در آغاز هزاره اول پیش از میلاد ، شمال با کادوسیایان و کاسپیایان ، از مغرب با لولوبیان و گوتیان و از طرف جنوب شرقی و شرق با پدیده تاریخی ماد همسایه بوده است . در دوره های بعد مادها ، این اقوام را زیر فرمان آورده اند. طبق اسناد آشوری در قرن هفتم پیش از میلاد ، منطقه زنجان "مادای" نام داشته است. آنچه این ادعا را درست می نماید ، کشف آثاری از هزاره اول یش از میلاد در روستای مادآباد زنجان است . اما به علت روی دادن جنگهای ممتد منطقه ای(در قرن های هفتم و هشتم پیش از میلاد) تمدن در این منطقه به شکوفایی درخور دست نیافته است. از قرن هفتم پیش از میلاد تا اواخر هزاره اول پیش از میلاد ، یعنی در تمام دوران شاهنشاهی هخامنشی ، سکه (دریک) و (ریتون) در خدابنده و گردنبندهای طلایی با بن مایه (موتیف) "گل لوتوس" که نقش های آنها با کنده کاریهای

تخت جمشید قابل مقایسه اند و همچنین چهرک (نقاب) طلایی مردگان گورها با آرایش مو و کلاه دوران هخامنشی را میتوان نام برد. یادگارهای باستانی از جمله آتشگاه عظیم تخت سلیمان در غرب ، عبادگاه بهستان در جنوب و آتشکده های ساسانی در طارم نشان می دهند که در دوران اشکانیان و ساسانیان ، دره های زنجان رود و قزل اوزن از رونق بیش تری برخوردار بوده اند. گزارش های جغرافیا دانان آغاز دوره اسلامی نیز این موضوع را تایید می کنند . از پانزده کانون باستان شناسی بررسی شده این دوره ، ۹ کانون در دره رود قزل اوزن و در طارم علیا واقع شده اند که از شکوه و آبادانی این بخش از منطقه ، در قرن های دوم تا پنجم میلادی حکایت می کنند . از مهم ترین آثار آن دوره به آتشکده تشویر میتوان اشاره کرد که در روستای تشویر در میان گورستانی تاریخی ، با سنگ و ساروج و با طرح چها طاقی در ابعاد ۴*۴ مترمربع با پوشش گنبدی شکلی ساخته شده است. ترکیب بنا ، یادآور سبک معماری آتشکده های دوران ساسانی است و با آتشکده های عظیم دوران ساسانی که جنبه دولتی و تشریفاتی داشتند ، به عنوان آتشکده محلی مورد استفاده قرار می گرفته است و با گذشت زمان ، پیرامون آن به گورستان تبدیل شده است . دوران اسلامی (از قرن ۷ تا ۱۹ میلادی برابر با قرن اول تا ۱۴ هجری) : این دوره از تاریخ زنجان ، با فتح آن در زمان خلافت عثمان و به دست (برا ، بن عازب) سردار مشهور آغاز میشود. به استناد مدارکی که از ۶۲ کانون باستان شناختی منطقه به دست آمده است، به استثناء دره طارم علیا در رودخانه قزل اوزن و شهر زنجان ، در بقیه نواحی ، نقل و انتقال قدرت سیاسی و مذهبی به آرامی صورت گرفته و با خرابی و درگیری همراه نبوده است. متن ها و اثرهای موجود تاریخی نشان میدهند که این منطقه در سرتاسر دوران اسلامی ، بویژه از قرن های چهارم تا هشتم هجری (در دوران حکومت حکومت کنگریان ، سلجوقیان و ایلخانیان) از شکوفایی اقتصادی ، فرهنگی و هنری برخوردار بوده است. از آثار این دوره می توان مسجدهای جامع قروه ، سجاس ، قلابر ، کاروان سراهای نیک پی ، سرچم ، آثار تاریخی عظیم سلطانیه ، خدابنده ، ابهر و سایر آثار تاریخی را نام برد. اصولاً یکی از دلایل انتخاب سلطانیه به پایتختی ، رونق اقتصادی این منطقه در قرن هفتم و هشتم هجری بوده که توجه ایلخانان مغول را به خود جلب کرده است . کاشی های مطالایی که ز تپه نورآباد خدابنده به دست آمده اند ، گواهی بر رونق اقتصادی و فرهنگی آن دوره اند. پس از برچیده شده حکومت ایلخانی به دست سربداران در قرن نهم هجری ، منطقه زنجان نیز دچار فتنه خانمان سوز تیمور لنگ شد و به شدت میران گردید. تنش های

سیاسی و کشمکش های نظامی تا قرن دهم هجری شمسی ، مانع رشد و اعتلای اقتصادی و فرهنگی در این منطقه شده است . در دوران حکومت صفویه و قاجاریه ، به ویژه در دوران حکومت شاه طهماسب ، شاه عباس و آغامحمد خان ققاجار ، رونق نسبی اقتصادی و فرهنگی در منطقه برقرار بوده است . قسمت اعظم روستاهای بخش ها و شهرهای کنونی ، با توجه به نظام ارباب و رعیتی ، تا اواخر قرن سیزدهم هجری قمری تکوین یافته اند و در طول دهه های اخیر ، به سرعت در حال رشد و گسترش بوده اند . در ادامه ، به اختصار ، به جغرافیای تاریخی شهرستان های استان اشاره میشود.

خصوصیات نژادی:

از نظر تیپولوژی انسانی ، با توجه به سوابق تاریخی منطقه ، نقل و انتقالات سیاسی ایلات، هجوم های جنگی و بررسی تیپ های نژاد انسانی این چنین استنتاج می گردد که مردم این شهرستان از نظر قومیت یکدست نمی باشند ، بلکه اختلاط و امتزاجی از اقوام آریایی که در اواخر هزاره دوم قبل از میلاد در منطقه ساکن شده و تیپ های مختلفی از اقوام ترک ، که با نام طایفه قنغور در قرن هفتم هجری در منطقه سرازیر گردیده ، همچنین اقوام گرجی که در دوران صفویه از آذربایجان کوچانیده شده با قبایل ایلات خمسه ، تیپ مخصوص زنجان را که در جلگه ها و حاشیه رودخانه های منطقه زندگی میکنند بوجود آورده است . از مشخصات این تیپ با رنگ پوست گندمی و چشموهای میشی با موهای به رنگ سیاه دیده میشوند ، تیپ اصیل که در ارتفاعات و مناطق کوهستانی زندگی می کنند بعلت عدم فعل و انفعالات انسانی ، آریایی اصیل باقیمانده و از مشخصات این تیپ با رنگ پوست سفید ، چشموهای زاغ و موهای به رنگ بور و مردمانی بسیار آرامند که تیپ اخیر در مناطق جمعیتی کوههای زنجان شمالی اکثریت دارند.

آب و هوا

اوضاع جوی و شرایط اقلیمی منطقه بر حسب پستی و بلندیها سخت متغیر است . من حیث المجموع ارتفاعات دارای آب و هوای سرد کوهستانی ، زمستانهای پر برف و سرد و در تابستان معتدل و خشک می باشد . در این میان دره های قزل اوزن دارای آب و هوای معتدل تر بوده و دارای زمستانهای معتدل و تابستانهای نسبتاً گرم است . جلگه های مابین ارتفاعات نظیر جلگه سجاس ، منطقه قشلاقات اقشار و قسمت سفلی زنجان رود

دارای آب و هوای معتدل تری هستند. بر اساس آمار و گزارشات هوا شناسی در ۱۰ سال اخیر معدل حداکثر درجه حرارت سالانه $37/1^{\circ}\text{C}$ درجه سانتیگراد و معدل حداقل درجه حرارت سالانه $19/5^{\circ}\text{C}$ - درجه سانتیگراد بوده است. نزولات جوی تابع دو باد معروف مه و شره است، باد مه از جهت شمال به جنوب در منطقه حرکت می کند و رطوبت دریای خزر را به این نواحی منتقل کرده موجب برودت و کاسته شدن درجه حرارت می گردد، دومی باد شره در جهت جنوب غرب و شمال شرق حرکت کرده و رطوبت حاصله از تبخیر دریای مدیترانه را در منطقه سرازیر میکند این باد در خرداد ماه با از دست دادن رطوبت خود در مسیر موجب خشکی هوا در این منطقه میشود که گاهی اوقات به کشاورزی خساراتی وارد میکند.

اماکن وجاذبه های باستانی وتاریخی استان

تاریخ بسیار کهن و پرافت و خیز استان زنجان وقرار گرفتن آن در محور ارتباط مرکز ایران به غرب باعث گردیده تا بعنوان یکی از مراکز مهم تاریخی ایران مطرح باشد. استان زنجان آثار ونشانه های متنوع ومختلفی از سیر تکوینی فرهنگ وتمدن منطقه رادر خود دارد. این آثار می توانند به عنوان جاذبه های جهانگردی مورد استفاده قرار گیرند واز عناصر مهم وجاذب توریست داخلی وخارجی باشند. آثاری همچون بازارهای قدیمی، تیمچه ها، مساجد تاریخی کاروانسراها..... استان زنجان با قدمت تاریخی که دارد، از جمله مناطقی است که دارای جاذبه های تاریخی مهمی می باشد. در سطح استان آثار متعدد تاریخی که نوعاً در سطح کشور منحصر به فرد می باشد می تواند بعنوان یک قطب جهانگردی در سطح ملی عمل نماید.

لازم به یاد آوریست که در سطح استان، آثار باستانی که مربوط به دوره های قبل اسلام باشد، اندک است وبه علت تاریخ پرافت وخیز وجلوس حکومت های متعدد و بروز حوادث ناگوار تاریخی از بین رفته است. چند اثر باستانی مربوط به دوران اولیه تاریخ که شامل تپه های باستانی وآثار ونقوش حک شده در دل غارها می باشد، نیازمند کاوشهای دقیق باستانشناسی است تا پرده از اسرار ورموز تاریخی آن برداشته شود بدین جهت کلیت این بحث شامل آثار تاریخی بعد از اسلام وبه تفکیک شهرستان (۱) می باشد.

فصل دوم

لیست جاذبه های شاخص گردشگری و تاریخی استان زنجان

شهرستان زنجان

شهرستان ابهر

شهرستان ایجرود

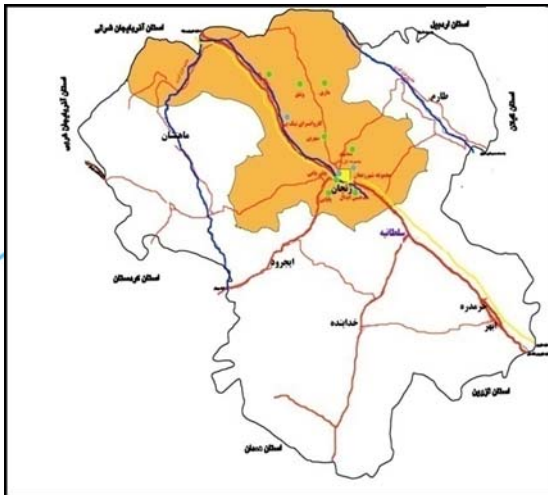
شهرستان خداآینده

شهرستان خرمدره

شهرستان طارم

شهرستان زنجان

شهرستان زنجان با مرکزیت شهر زنجان از دو بخش مرکزی و بخش زنجانرود و ۱۰ دهستان تشکیل شده است. شهر زنجان بعنوان یکی از شهرهای قدیمی ایران و منطقه دارای تاریخ پر افت خیزی می باشد. بعلت تمرکز امکانات اقامتی و پذیرائی وزیر بنایی استان در این

شهر و همچنین وجود مجموعه آثار با ارزش تاریخی در این شهر توقف بیشتری در ویژگیهای آثار تاریخی این شهر می شود .

به لحاظ حملات پی در پی و تخریب های مکرر شهر در حال حاضر بیشتر آثار تاریخی این شهر در حملات تیمورلنگ از بین رفته و آنچه باقی مانده مربوط به دوران بعد از حملات مغول می باشد. در حال حاضر قدیمترین اثر تاریخی شهر کاروانسرای سنگی است این کاروانسرا در منتهی الیه جنوب شرقی شهر زنجان و در زمان شاه عباس اول احداث شده و امروزه قسمت اعظم آن از بین رفته است . آثار مهم تاریخی این شهرستان عبارتند از :

شهر زنجان

تاریخ بنای شهر زنجان را هم زمان با سلطنت اردشیر بابکان دانسته اند و در آن زمان ، آنرا شهین یعنی منسوب به شاه می نامیدند . گفته میشود که این نام طی قرون و اعصار به زنگان و سپس به زنجان تبدیل شده است . فتح زنجان توسط اعراب در زمان خلافت عثمان و توسط سردار عرب برابر عازب صورت گرفت و در این دوره ، این شهر ، شهری آباد و پر نعمت بوده است. در قرون چهارم و پنجم هجری قمری ، زنجان به علت داشتن چراگاه های وسیع ، مورد توجه قبیله های ترک نژاد قرار گرفت و قبیله های گوناگون ترک در زنجان و نواحی مختلف آن ، بویژه در چمن سلطانیه ، مسکن گزیدند. در

حمله مغول ، شهر زنجانو آبادیهای اطراف آن آسیب فراوان دید . سپس ایلخانان مغول به این شهر توجه فراوان نشان داد ، مخصوصاً" سلطان محمد خدابنده ، از زمانی که مذهب تشیع را پذیرفت ، در توسعه این ناحیه کوشید و زمینه تبدیل آن به یک مرکز اسلامی رافراهم کرد تا پس از آن در اندک زمانی به یکی از مراکز مهم سیاست و تجارت تبدیل گردد.

تاریخ زنگان در سده های بعدی نیز گزارشگر حوادث مختلف سیاسی است. این شهر شاهد رویدادهای سیاسی ، اجتماعی و مذهبی نظیر شورش علی محمد باب ، مبارزات ملوک الطوائفی ، نهضت مشروطیت ، تاخت و تاز فئودال ها ، درگیری دموکرات های آذربایجان و ... بوده است . هرچند برخی از این رویدادها ، رهاوردی جز ناملايمات فرهنگی ، اقتصادی و اجتماعی برای مردم این شهر نداشته اند ، اما هرگز فرهنگ و مدنیت استعماری در این شهر نفوذ نکرده است و اکثر قریب به اتفاق مردم / همچنان در حفظ شعایر مذهبی و سنتی خود پابرجا و اسوار باقی مانده اند . این منطقه زادگاه بزرگانی چون شیخ شهاب الدین سهروردی و علمای نامی دیگری بوده است که مایه فخر فرهنگ ایرانی و اسلامی هستند .

از: فهرست آلبوم های کتابخانه ی سلطنتی (کاخ گلستان) در تهران

۱- مسجد جامع (مسجد سید) زنگنه : مجموعه

مسجد و مدرسه سید یکی از بناهای با ارزش و تاریخی شهر زنگنه است که در قسمت بافت تاریخی شهر قرار گرفته است. این مسجد از ضلع غربی با بازار قیصریه و از ضلع شرقی با معبر موصوف به کوچه مسجد سید و از جبهه شمالی با خیابان امام و سبزه میدان در ارتباط است. این مجموعه ارزشمند تاریخی توسط عبدالله میرزا دارا، پسر یازدهم فتحعلی شاه قاجار در سال ۱۲۴۲ هجری قمری احداث گردیده است این

مسجد بر اساس پلان مساجد چهار ایوانی ساخته شده است این نوع معماری در پی تحولات مهمی که در طرح مساجد در ایران پایه گذاری گردیده با الهام از معماری دوران پارتی (کاخ هتره) پدیدار گشته و به اعتباری مسجد جامع زواره مسجد جامع اصفهان از نخستین مساجدی است که به این سبک ساخته شده اند. این سبک با در نوردیدن مرزهای ایران، در کشور های اسلامی اهل سنت مورد استقبال واقع شده به طوری که در مساجد مزبور هر یک از ایوانهای چهارگانه به یکی از مذاهب اربعه، جهت مذاکره و تعلیم و تعلم علوم دینی اختصاص یافته است. ایوانهای چهارگانه این مسجد، صحن مسجد، حجرات، شبستان های زنانه و مردانه و گنبد مسجد ویژگیهای معماری دوران قاجار را بطور مجزا در خود گرد آورده اند. گنبد مسجد جامع زنگنه از معدود گنبدهایی است که این اندام بدون گوشواره و ترمپه بر روی جرزهای چهارگانه نشسته و در نتیجه تغییر پلان مربع به دایره در ضمامت تکیه گاه و جان گنبد مستهلک شده است. گنبد مسجد جامع زنگنه با کاشیهای فیروزه ای پوشانیده شده و بر آن سوره مبارکه الدهر به خط ثلث دیدگان را نوازش می دهد. و در رقوم بالایی کتیبه با استفاده از کاشیهای به رنگ زرد، مشکی و آبی تزئین شده است. آب انبار و وضوخانه زمستانی مسجد نیز با بکار افتادن شبکه آبرسانی شهری در اواسط دوران پهلوی از حیز انتفاع ساقط و از عناصر مسجد حذف گردید مسجد و مدرسه سید

(مسجد جامع زنجان) همچون دیگر بناهای دوره قاجار از مصالح کم دوام ساخته شده به طوری که در سالهای اخیر قسمت اعظمی از کاشیهای آن فرو ریخته است. لذا اقداماتی اجرائی در زمینه مرمت بازسازی و استحکام بخشی بنا انجام گرفته است. این مسجد یکی از مهمترین جاذبه های تاریخی شهر برای مسافران و جهانگردان می باشد.

فرم مستند سازی جاذبه های گردشگری استان زنجان

نام جاذبه: مسجد جامع (مسجد سید) زنجان		شهرستان:	شهر:
بخش:			
روستا:	قدمت:	کد جاذبه:	
نوع جاذبه:	کارکرد جاذبه:		
مختصات جغرافیایی (GPS):			
فاصله تا مرکز استان:	فاصله تا جاذبه بعدی در مسیر:		
فاصله تا مرکز شهرستان:	فاصله تا جاذبه قبلی در مسیر:		
مشخصات راه های دسترسی:			
فاصله تا پمپ بنزین:			
نوع مرکز پذیرایی:			
اسامی جاذبه های پیرامونی			

توضیح جاذبه: مسجد جامع (مسجد سید) زنجان : مجموعه ی مسجد و مدرسه سید یکی از بناهای با ارزش و تاریخی شهر زنجان است که در مرکز بافت تاریخی

شهر قرار گرفته است. این مسجد از ضلع غربی با بازار قصریه و از ضلع شرقی با معبر موصوف به کوچه مسجد سید و از جبهه شمالی با خیابان امام و سیزه میدان در ارتباط است .

این مجموعه ی ارزشمند تاریخی توسط عبدالله میرزا دارا ،(پسر یازدهم فتحعلی شاه قاجار) در سال ۱۲۴۲ هجری قمری احداث گردیده است

مسجد سید بر اساس پلان مساجد چهار ایوانی ساخته شده و معماری آن با الهام از معماری دوران پارسی (کاخ هتیه) پدیدار گشته و به اعتباری مسجد جامع زواره ، مسجد جامع

اصفهان از نخستین مساجدی است که به این سبک ساخته شده اند .

این سبک با در نوردیدن مرزهای ایران ،در کشور های اسلامی اهل سنت نیز مورد استقبال واقع شده است. به طوری که در مساجد مزبور هر یک از ایوان های چهارگانه به یکی از

مذاهب اربعه جهت مذاکره و تعلیم و تعلم علوم دینی اختصاص یافته است. ایوان های چهارگانه این مسجد ،صحن مسجد ، حجره ها و شبستان های زنانه و مردانه و گنبد مسجد ویژگی

های معماری دوران قاجار را بطور مجزا در خود گرد آورده اند .

گنبد مسجد جامع زنجان از معدود گنبدهایی است که این اندام بدون گوشواره و ترمیم بر روی جرزهای چهارگانه نشسته ، در نتیجه تغییر پلان مربع به دایره در ضماحت نکیه گاه

و جان گنبد مستهلک شده است . گنبد مسجد جامع زنجان با کاشی های فیروزه ای پوشانیده شده و بر آن سوره مبارکه الدهر به خط ثلث به چشم می خورد. در رقوم بالایی ، کتیبه با

استفاده از کاشی هایی به رنگ زرد ،مشکی و آبی تزیین شده است.

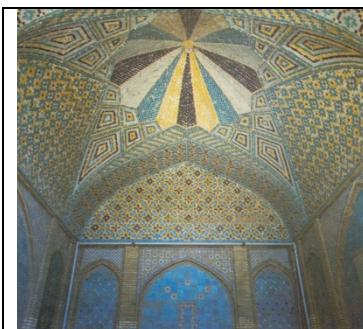
آب انبار و وضوخانه ی زمستانی مسجد نیز با بکار افتادن شبکه ی آبرسانی شهری در اواسط دوران پهلوی از حیز انتفاع ساقط و از عناصر مسجد حذف گردید. مسجد و مدرسه

سید (مسجد جامع زنجان) همچون دیگر بناهای دوره قاجار از مصالح کم دوام ساخته شده است به طوری که در سال های اخیر قسمت اعظمی از کاشی های آن فرو ریخته است .لذا

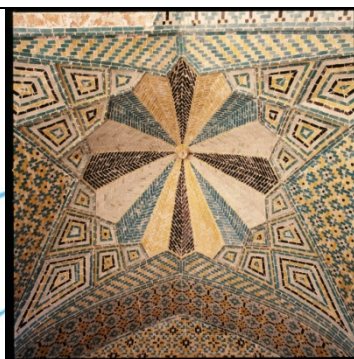
اقدام هایی اجرایی در زمینه ی مرمت، بازسازی و استحکام بخشی بنا انجام گرفته است .

تصویر/تصاویر

تزئینات ایوان شرقی مسجدسید (جامع)، دوره قاجاریه، زنجان
Seyyed(Jame) Mosque, Qajarid Period, Zanjan

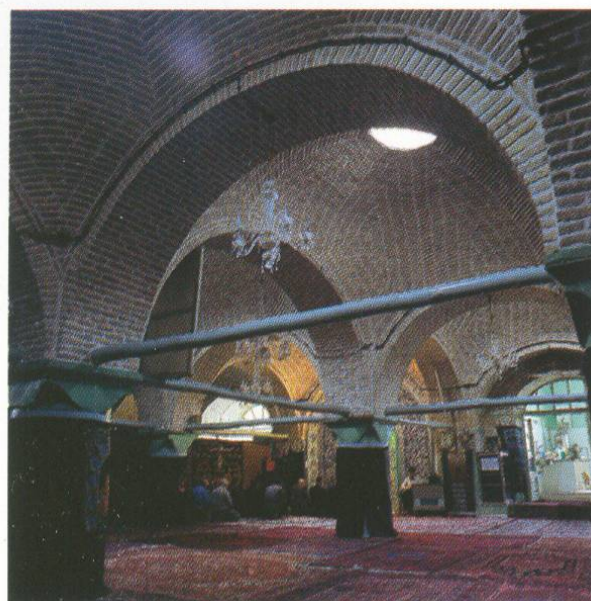

مسجد سید (جامع) دوره قاجاریه، زنجان
Seyyed(Jame) Mosque, Qajarid Period, Zanjan

۲-مسجد میرزائی: این مسجد در مجموعه بازار پایین قرار دارد بر اساس آخرین بررسیهای انجام گرفته این مسجد قدیمترین بنای مذهبی پا برجا در سطح شهر بوده و احتمالاً "در حد فاصل اواخر دوران صفویه تا اوایل دوران قاجار احداث گردیده است. مسجد میرزایی از دو بخش تشکیل گردیده است. بخش نخست معروف به شبستان قدیم است. این شبستان از ۱۵ چشمه

طاق و توپزه پوشانیده شده و محراب مسجد در راستای قبله با خالی نمودن قسمتی از جرز جنوبی ایجاد شده است. کاشی کاری محراب مرمت گردیده و از فرم تزئیناتی خود خارج شده است، در این محراب یک واحد کاشی چهار گوش دیده می شود که به اواخر دوران صفویه

تاقبل از دوران قاجار می توان نسبت داد. قسمت دوم، مسجد جدید است که در سبک کلی تقلید ناقصی از مساجد به شیوه چهار ایوانی است به عبارت دیگر در این مسجد عناصر لازم در مساجد چهار ایوانی از جمله صحن مرکزی، ایوانهای چهارگانه، حجرات طلاب، وضوخانه شبستان زنانه و مردانه وجود دارد. در بالای ایوان جنوبی تاریخ ۱۳۰۱ هجری

قمری نوشته شده است. به هر تقدیر کاشیهای این مسجد متعلق به دوران قاجار و دقیقاً با کاشیهای مسجد جامع و مسجد خانم قابل مقایسه است. در سر در این مسجد تاریخ دیگری با عدد ۱۲۸۲ هجری قمری به چشم می خورد در این قسمت کتیبه ای نیز به خط نستعلیق وجود دارد. این مسجد از نظر انجام مراسم مذهبی دایر و پابر جاست و تنها در زلزله ی اخیر خساراتی متوجه آن گردید.

فرم مستند سازی جاذبه های گردشگری استان زنجان

نام جاذبه: مسجد میرزایی	شهرستان:	شهر:	بخش:
روستا:	قدمت:	کد جاذبه:	
نوع جاذبه:	کارکرد جاذبه:		
مختصات جغرافیایی (GPS):			
فاصله تا مرکز استان:	فاصله تا جاذبه بعدی در مسیر:		
فاصله تا مرکز شهرستان:	فاصله تا جاذبه قبلی در مسیر:		
مشخصات راه های دسترسی:			
فاصله تا پمپ بنزین:			
نوع مرکز پذیرایی:			
اسامی جاذبه های پیرامونی			
توضیح جاذبه: مسجد میرزایی: این مسجد در مجموعه ی بازار پایین قرار دارد. بر اساس آخرین بررسی های انجام گرفته، این مسجد قدیمترین بنای مذهبی پا برجا در سطح شهر بوده و به احتمال در حد فاصل اواخر دوران صفویه تا اوایل دوران قاجار احداث گردیده است. مسجد میرزایی از دو بخش تشکیل یافته است. بخش نخست معروف به شبستان قدیم است. این شبستان از ۱۵ چشمه طاق و تویزه پوشانیده شده و محراب مسجد در راستای قبله با خالی نمودن قسمتی از جرز جنوبی ایجاد شده است. کاشی کاری محراب مرمت گردیده و از فرم تزئیناتی خود خارج شده است، در این محراب یک واحد کاشی چهار گوش دیده می شود که به اواخر دوران صفویه تا قبل از دوران قاجار می توان نسبت داد. قسمت دوم، مسجد جدید است که در سبک کلی تقلید ناقصی از مساجد به شیوه چهار ایوانی است. به عبارت دیگر در این مسجد عناصر لازم در مساجد چهار ایوانی از جمله			

صحن مرکزی، ایوان های چهارگانه، حجرات طلاب، وضوخانه، شبستان زنانه و مردانه وجود دارد.

در بالای ایوان جنوبی تاریخ ۱۳۰۱ هجری قمری نوشته شده است. به هر تقدیر کاشی های این مسجد متعلق به دوران قاجار بوده، با کاشی های مسجد جامع و مسجد خانم قابل مقایسه است.

در سردر این مسجد، تاریخ دیگری با عدد ۱۲۸۲ هجری قمری به چشم می خورد. در این قسمت کتیبه ای نیز به خط نستعلیق وجود دارد. این مسجد از نظر انجام مراسم مذهبی دایر و پابرجاست و تنها در زلزله ی اخیر سال ۱۳۶۹ هـ.ق خساراتی متوجه آن گردید.

تصویر/تصاویر

مسجد میرزائی، دوره قاجاریه، زنجان
Mirzai Mosque, Qajarid Period, Zanjan

۳-مسجد خانم: این بنا در داخل شهر زنجان واقع گردیده و از آثار دوره قاجاریه است که در سال ۱۲۸۰ ه.ق توسط بانوی نیکوکاری به نام سیده خانم ساخته شده و در دوره های بعد، تعمیراتی در آن صورت گرفته است. بنای مسجد مشتمل بر سر در ورودی بادومناره کوتاه، صحن، شبستان تابستانی و زمستانی، حجره های متعدد و تزئینات کاشی و گچ بری است.

فرم مستند سازی جاذبه های گردشگری استان زنجان

نام جاذبه: مسجد خانم	شهرستان :	شهر:	بخش:
روستا:	قدمت:	کد جاذبه:	
نوع جاذبه:	کارکرد جاذبه :		
مختصات جغرافیایی (GPS):			
فاصله تا مرکز استان:	فاصله تا جاذبه بعدی در مسیر:		
فاصله تا مرکز شهرستان:	فاصله تا جاذبه قبلی در مسیر		
مشخصات راه های دسترسی:			
فاصله تا پمپ بنزین:			
نوع مرکز پذیرایی:			
اسامی جاذبه های پیرامونی			

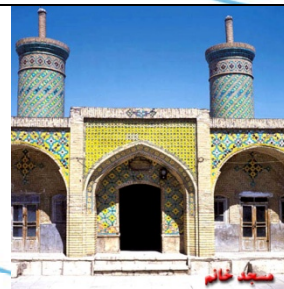
توضیح جاذبه: مسجد خانم: این بنا در داخل شهر زنجان واقع شده و از آثار دوره ی قاجاریه است که در سال

۱۲۸۰ه.ق توسط بانوی نیکوکاری به نام سیده خانم ساخته شده و در دوره های بعد، تعمیرهایی در آن صورت گرفته است

.بنای مسجد مشتمل بر سردر ورودی با دو مناره ی کوتاه، صحن، شبستان تابستانی و زمستانی، حجره های متعدد و تزیینات

کاشی کاری و گچ بری است.

تصویر/تصاویر

نام بنا: مسجد خانم موقعیت: شهر زنجان قدمت: قاجاریه

نام بنا: مسجد خانم موقعیت: شهر زنجان قدمت: قاجاریه

۴-مسجد چهل ستون : این بنا که به صورت مسجد ومدرسه در راسته ی بازار کفاشان واقع گردیده ,از نوع مساجد شبستانی با صحن بیرونی است که در گرداگرد صحن ,تعدادی حجره جهت طلاب علوم دینی تعبیه شده است .تاریخ ساخت بنا ,سال ۱۲۸۴ه.ق است .

فرم مستند سازی جاذبه های گردشگری استان زنجان

نام جاذبه: مسجد چهل ستون		شهرستان :	
شهر:		بخش:	
روستا:		قدمت:	
نوع جاذبه: مسجد چهل ستون		کد جاذبه:	
مختصات جغرافیایی (GPS):		کارکرد جاذبه :	
فاصله تا مرکز استان:		فاصله تا جاذبه بعدی در مسیر:	
فاصله تا مرکز شهرستان:		فاصله تا جاذبه قبلی در مسیر	
مشخصات راه های دسترسی:			
فاصله تا پمپ بنزین:			
نوع مرکز پذیرایی:			
اسامی جاذبه های پیرامونی			

توضیح جاذبه:

مسجد چهل ستون: این بنا که به صورت مسجد و مدرسه در راسته ی بازار کفاشان واقع شده، از نوع مساجد شبستانی با صحن بیرونی است که در گرداگرد صحن، تعدادی حجره جهت طلاب علوم دینی تعبیه شده است. تاریخ ساخت بنا، سال ۱۲۸۴ ه. ق است.

تصویر/تصاویر

۵- **مسجد و مدرسه ملا:** این بنا در راسته بازار حلاج ها واقع گردیده و حدود سال ۱۲۵۶ ه. ق ساخته شده است. بنای مسجد دارای صحنی در میان شبستان و حجراتی دو طبقه در اطراف آن است. شبستان زمستانی (زیرین) مسجد به علل نامعلومی با خاک پر شده است.

فرم مستند سازی جاذبه های گردشگری استان زنجان

نام جاذبه: مسجد و مدرسه ی ملا		شهرستان:	
شهر:		بخش:	
روستا:		قدمت:	
نوع جاذبه:		کارکرد جاذبه:	
		کد جاذبه:	

مختصات جغرافیایی (GPS):	
فاصله تا مرکز استان:	فاصله تا جاذبه بعدی در مسیر:
فاصله تا مرکز شهرستان:	فاصله تا جاذبه قبلی در مسیر
مشخصات راه های دسترسی:	
فاصله تا پمپ بنزین:	
نوع مرکز پذیرایی:	
اسامی جاذبه های پیرامونی	
توضیح جاذبه: مسجد و مدرسه ی ملا: این بنا در راسته بازار حلاج ها واقع شده ، حدود سال ۱۲۵۶ه.ق ساخته شده است .بنای مسجد دارای صحنی در میان شبستان و حجره هایی دو طبقه در اطراف آن است . شبستان زمستانی (زیرین) مسجد به علل نامعلومی با خاک پر شده است .	
تصویر/تصاویر	

۶- **مسجد نجفی** : معروف به مسجد چهار محرابه ,از مساجد بازار پائین است .این مسجد از دو بخش تشکیل شده بخش نخست شبستان زیبایی است که با سه ردیف طاق از نوع قوس های پنج وهفت پوشیده شده واز نظر تاریخی احتمالا" مقدم به شبستان معروف به چهار محراب است شبستای دوم در راستای ضلع جنوبی احداث شده و دارای چهار محراب است که گرداگرد صحن مرکزی حجرات طلاب علوم دینی جای گرفته است . در مجموع این مسجد تقلیدی از مساجد به سبک چهار ایوانی است .

فرم مستند سازی جاذبه های گردشگری استان زنجان

نام جاذبه:	مسجد نجفی	شهرستان:	شهر:	بخش:
روستا:		قدمت:		کد جاذبه:
نوع جاذبه:	کارکرد جاذبه :			
مختصات جغرافیایی (GPS):				
فاصله تا مرکز استان:	فاصله تا جاذبه بعدی در مسیر:			
فاصله تا مرکز شهرستان:	فاصله تا جاذبه قبلی در مسیر			
مشخصات راه های دسترسی:				
فاصله تا پمپ بنزین:				
نوع مرکز پذیرایی:				
اسامی جاذبه های پیرامونی				
توضیح جاذبه:				
مسجد نجفی : معروف به مسجد چهار محرابه ،از مساجد بازار پایین است .این مسجد از دو بخش تشکیل شده؛ بخش نخست شبستان زیبایی است که با سه ردیف طاق از نوع قوس های پنج و هفت پوشیده شده و از نظر تاریخی به احتمال مقدم بر شبستان معروف به چهار محراب است. شبستان دوم در راستای ضلع جنوبی احداث شده ، دارای چهار محراب				

است که گرداگرد صحن مرکزی حجره‌های طلاب علوم دینی جای گرفته است . در مجموع این مسجد تقلیدی از مساجد به سبک چهار ایوانی است .

تصویر/تصاویر

۷- **مسجد حسینه** : یکی از مساجد معروف و تاریخی شهر زنجان مسجد حسینه است . این مسجد با داشتن معماری زیبا و فضای وسیع ، الهام بخش مردم مسلمان زنجان میباشد . بخصوص در ماه محرم هر سال مراسم با شکوه سینه زنی عزاداران حسینی معروف می باشد .

فرم مستند سازی جاذبه های گردشگری استان زنجان

نام جاذبه: مسجد حسینییه	شهرستان :	شهر:	بخش:
روستا:	قدمت:	کد جاذبه:	
نوع جاذبه:	کارکرد جاذبه :		
مختصات جغرافیایی (GPS):			
فاصله تا مرکز استان:	فاصله تا جاذبه بعدی در مسیر:		
فاصله تا مرکز شهرستان:	فاصله تا جاذبه قبلی در مسیر		
مشخصات راه های دسترسی:			
فاصله تا پمپ بنزین:			
نوع مرکز پذیرایی:			
اسامی جاذبه های پیرامونی			
توضیح جاذبه: مسجد حسینییه : یکی از مساجد معروف و تاریخی شهر زنجان مسجد حسینییه است. این مسجد با داشتن معماری زیبا و فضای وسیع، الهام بخش مردم زنجان میباشد. به ویژه در ماه محرم هر سال مراسم با شکوه سینه زنی عزاداران حسینی معروف می باشد			
تصویر/تصاویر			

۸- بنای رختشویخانه : این بنا در قلب

بافت تاریخی شهر که منطبق بر حصار قدیمی شهر می باشد در یک منطقه پر تراکم مسکونی احداث شده است. مجموعه تاریخی رختشویخانه در سال ۱۳۰۷ هجری شمسی توسط علی اکبر توفیقی

رئیس بلديه شهر (۱۲) از باقر خان امجد خریداری شده و در مدت ۱۵ ماه ساخته شده است (۱۳) رختشویخانه برای آحاد شهروندان شبانه روز دایر بوده و مردم شهر لباس و رخت خود را در آن محل می شسته اند و استفاده از آن رایگان بوده است. این بنا از دو قسمت تشکیل شده است. قسمت اول مربوط به سرایداری و محل مدیریت رختشویخانه بوده و بخش دیگر آن فضا های مربوط به امر شستشوی رخت بوده که از چهار قسمت تشکیل شده است. قسمت اول خزینه یا محل جمع آوری آب است. گنجایش آب مخزن برابر ۷۴۰ متر مکعب می تواند باشد، سقف مخزن هماهنگ با سقف سالن متشکل از سه واحد طاق و تویزه است که قوسهای نوع خوزی (۱۴)، آن را زینت داده اند. پلان این قسمت در کف با تبعیت از طاق و تویزه های سقف سه واحد جرز سنگین در زیر تویزه ها تعبیه شده، با استفاده از این پدیده شش حجم در مخزن بوجود آمده است، که این تقسیم بندی از نظر شکسته شدن نیروهای فشاری آب و حل مسائل نیارش با منطق ریاضی امری لازم و ضروری بوده است. قسمتی از این خزینه به فضایی شبیه به تراس که مشرف به فضای شستشوست و به اعتباری آنرا می توان شاه نشین نامید اختصاص یافته و از نظر عملکردی و ارتباط موضوعی با سالن شستشو، بسیار معقول و منطقی بوده است، زیرا مدیریت مجموعه با اشرافیت کامل به اعمال استفاده کنندگان در جهت رعایت موازین قانونی ناظر بر عملکرد مجموعه حائز کمال اهمیت است. اما آنچه به این عملکرد معنی بخشیده، اجرای قوسهای جناغی و رعایت اصل قرینه سازی است، ضمن اینکه جذابیت خاص به اندرون القامی نماید، با استفاده از این طاقها، فضای شاه نشین از سالن اصلی به طور طبیعی

ومجزا گردیده است وکلیه سطوح این قسمت بااستفاده از آجر های ختایی کرم رنگ پوشانیده شده ومغز کار لاشه سنگ باملات ساروج است. در این بخش همجوار با ورودی، در معروف به قرخ ایاق (۱۵) قرار گرفته ومحل برداشت آب مصرفی ساکنان بوده است. قسمت سوم، فضای اصلی رختشویخانه است. این فضا سالنی است به ابعاد ۱۳/۷۰متر عرض و۶۲متر طول و دارای ۸۵۰متر زیر بناست دیوارها از نمای داخلی لاشه سنگ بند کشی واز نمای بیرونی با اندودی از کاهگل پوشانیده شده است. فضای داخل بنا با پرسپکتیو بسیار زیبا طراحی شده واجراگردیده بدین ترتیب دو ردیف طاق وتویزه به طور متوالی که ستونهای سنگی، آنها را از همدیگر جدا می سازد ساخته شده است. این فضا توسط ۱۱واحد ستون به طور قرینه سالن را دو قسمت تقسیم نموده است. به لحاظ ایجاد مقاومت لازم و هموژن نمودن بنا ستونها با پایه های سنگی به میزان ۴۰ سانتی متر در داخل پی ها که از شفته آهک است کار گذاشته شده اند که بدین ترتیب ارتفاع ستونهای سنگی ۳/۱۰مترخواهد بود (۱۶) عرقچین گنبد بلا واسطه برروی چهار واحد تویزه استوار گردیده، به طوری که ۲۴ چشمه طاق وتویزه در دو ردیف ۱۲ چشمه ای وتلفیق آن با ستونها ی ۱۱گانه پرسپکتیو جالبی را به بنا بخشیده است. برروی هر عرقچین ۵واحد نورگیر به ابعاد ۴۰×۴۰ سانتی مترتعبیه شده، همچنین در اضلاع هر چشمه در منتهی الیه جرز در نزدیکی سقف یک واحد دریچه ایجادگردیده که بدین سان نور، تهویه وتخلیه ی فضای داخلی رختشویخانه را فراهم نموده است. محل شستشوی رخت به طور قرینه از ۴ واحد حوضچه ومجاری آب درحد فاصل حوضچه ها تشکیل یافته است. آب مورد نیاز ابتدا پس از عبور از یک مجرا به طول یک متر به حوض نخستین داخل شده واز سرریز آن به حوض دومی سرازیر می گردد. در طرفین شرقی وغربی این حوض دو مجرای آب قرار گرفته تا انتهای سالن به حوض سومی که به قرینه ی حوض دومی ساخته شده امتداد می یابد. در امتداد این مجرا دو ردیف پاشور تعبیه شده که مجرای آب وحوضچه ها را به طور قرینه محاط می کند. عناصر واندامهای مزبور با کار گذاری سنگهای حجاری شده از نوع تراورتن از یکدیگر مجزا شده وشکل یافته اند. آنچه که از این مقوله حائز اهمیت است، موضوع نظم اجتماعی حاکم براین مجموعه است که از نظر رعایت موازین بهداشتی امری

لازم و ضروری می باشد . و برای آن تدابیری اندیشیده شده است . بطوریکه محل شستشوی رخت نیز به چهار قسمت تقسیم شده، ابتدای شستشو که از انتهای جریان آب است حوضچه مخصوص لباس های بسیار آلوده و لباسهای مربوط به افراد با امراض ساری بوده و مجرای آب واقع در حد فاصل حوضچه دوم و سوم مخصوص لباسهای نسبتاً تمیز و محل آبکشی و حوضچه چهارم مخصوص شستشوی ظروف آشپزخانه و بالاخره حوضچه آخری (اولین حوض از حرکت آب) محل آب تمیز و خوراکی بوده است ، بدین سان امر شستشو با رعایت کامل موازین بهداشتی انجام می گرفته است. مسئله فاضلاب این مجموعه با طرحهای معماری به طور منطقی حل و فصل شده است . به علت گستردگی این کانال و ایجاد شعباتی در آن ، خود نقش چاه جاذب را دارد با اقداماتی که در بهسازی آن در حال انجام است می توان این کانال را به عنوان عنصر زه کشی تغییر عملکرد داد . با مطالعات نسبتاً وسیعی که در حوزه سیاسی و جغرافیایی ایران به عمل آمده چنین مجموعه ای با عملکرد یاد شده در هیچ جا ملاحظه نگردیده است . احتمال می رود این بنا از ابتکارات شهردار یا (رئیس بلدیة) شهر زنجان در دوره پهلوی بوده و خواسته وی ایجاد یک بنای عام المنفعه بوده است این بنادر دوره اخیر تعمیر و مرمت شده و به عنوان موزه مردم شناسی مورد استفاده قرار می گیرد .

فرم مستند سازی جاذبه های گردشگری استان زنجان

نام جاذبه: موزه مردم شناسی رختشویخانه		شهرستان : زنجان	شهر: زنجان
بخش: مرکزی			
روستا:	قدمت: پهلوی	کد جاذبه:	
نوع جاذبه: تاریخی		کارکرد جاذبه: موزه مردم شناسی	
		مختصات جغرافیایی (GPS):	
فاصله تا مرکز استان: بنا در مرکز شهر زنجان قرار گرفته است		فاصله تا جاذبه بعدی در مسیر: ۵۰۰ متر	
فاصله تا مرکز شهرستان: بنا در مرکز شهر زنجان قرار گرفته است		فاصله تا جاذبه قبلی در مسیر: ۵۰۰ متر	
مشخصات راه های دسترسی: آسفالت اصلی			

فاصله تا پمپ بنزین: ۲ کیلومتر	
نوع مرکز پذیرایی: هتل، سفره خانه، رستوران و....	
اسامی جاذبه های پیرامونی: بازار تاریخی، موزه آثار شهدا، موزه باستانشناسی ذوالفقاری، مسجد خانم،	

توضیح جاذبه: . بنای رختشویخانه : این بنا در بافت تاریخی شهر در منطقه ای با تراکم مسکونی احداث شده است .مجموعه ی تاریخی رختشویخانه در سال ۱۳۰۷هجری شمسی توسط علی اکبر توفیقی ،رئیس بلدیه شهر از با قر خان امجد خریداری شد و در مدت ۱۵ ماه ساخته شده است رختشویخانه برای آحاد شهروندان شبانه روز دایر بوده ومردم شهر لباس ورخت خود را در آن محل به شکل رایگان می شسته اند. این بنا از دو قسمت تشکیل شده است؛ قسمت اول مربوط به سرایداری ومحل مدیریت رختشویخانه بوده ، بخش دیگر آن فضا های مربوط به امر شستشوی رخت بوده که از چهار قسمت تشکیل شده است : قسمت اول؛ خزینه یا محل جمع آوری آب است .گنجایش تقریبی آب مخزن برابر با ۷۴۰متر مکعب است ،سقف مخزن هماهنگ با سقف سالن متشکل از سه واحد طاق وتویزه است که قوس های نوع خوزی ،آن را زینت داده اند .پلان این قسمت بدین شکل است؛ در کف با تبعیت از طاق و تویزه های سقف، سه واحد چرخ سنگین در زیر تویزه ها تعبیه شده و با استفاده از این پدیده شش حجم در مخزن بوجود آمده است ،که این تقسیم بندی از نظر شکسته شدن نیروهای فشاری آب و حل مسایل نیارش با منطق ریاضی امری لازم و ضروری بوده است .قسمتی از این خزینه به فضایی شبیه به تراس که مشرف به فضای شستشو است و به اعتباری آن را می توان شاه نشین نامید، اختصاص یافته و از نظر عملکردی و ارتباط موضوعی با سالن شستشو ، بسیار معقول ومنطقی بوده است. زیرا مدیریت مجموعه با اشرافیت کامل به اعمال استفاده کنندگان در جهت رعایت موازین قانونی ناظر بر عملکرد مجموعه حایز کمال اهمیت است .اما آنچه به این عملکرد معنی بخشیده واجرایی قوس های خاغانی و رعایت اصل قرینه سازی است، ضمن اینکه جذابیت خاص به اندرون القا می نماید. با استفاده از این طاق ها ،فضای شاه نشین از سالن اصلی به طور طبیعی مجزا شده است و کلیه سطوح این قسمت با استفاده از آجر های ختایی کرم رنگ پوشانیده شده ومغز کار لاشه سنگ با ملات ساروج است . در این بخش همجوار با ورودی و در ب معروف به قرخ ایاق قرار گرفته ومحل برداشت آب مصرفی ساکنان بوده است .قسمت سوم؛ فضای اصلی رختشویخانه است .این فضا سالتی است به ابعاد ۱۳/۷۰متر عرض و ۶۲ متر طول و دارای ۸۵۰متر زیر بناست دیوارها از نمای داخلی لاشه سنگ بند کشی و از نمای بیرونی با آندودی از کاهگل پوشانیده شده است . فضای داخل بنا با منظره ای بسیار زیبا طراحی شده، اجرا گردیده است. بدین ترتیب دو ردیف طاق و تویزه به طور متوالی که ستون های سنگی، آنها را از همدیگر جدا می سازد ساخته شده است .این فضا توسط ۱۱ واحد ستون به طور قرینه سالن را به دو قسمت تقسیم نموده است. به لحاظ ایجاد مقاومت لازم و هم وزن نمودن بنا ستون ها با پایه های سنگی به میزان ۴۰ سانتی متر در داخل پی ها (که از شفته آهک است) کار گذاشته شده اند. بدین ترتیب ارتفاع ستون های سنگی ۳/۱۰متر خواهد بود. عرقچین گنبد بلا واسطه بر روی چهار واحد تویزه استوار شده است ،به طوری که ۲۴ چشمه طاق و تویزه در دو ردیف ۱۲ چشمه ای وتلفیق آن با ستون های ۱۱ گانه دور نمای جالبی را به بنا بخشیده است . بر روی هر عرقچین ۵ واحد نورگیر به ابعاد ۴۰×۴۰ سانتی متر تعبیه شده ،همچنین در اضلاع هر چشمه در منتهی الیه چرخ در نزدیکی سقف یک واحد دریچه ایجاد شده است که نور ،تهویه وتخلیه ی فضای داخلی رختشویخانه را فراهم نموده است . محل شستشوی رخت به طور قرینه از ۴ واحد حوضچه ومجاری آب درحد فاصل حوضچه ها تشکیل یافته است.آب مورد نیاز ابتدا پس از عبور از یک مجرا به طول یک متر به حوض نخستین داخل شده واز سرریز	
---	--

آن به حوض دومی سرازیر می گردد. در طرفین شرقی و غربی این حوض دو مجرای آب قرار گرفته، تا انتهای سالن به حوض سومی که به قرینه ی حوض دومی ساخته شده امتداد می یابد .

در امتداد این مجرا دو ردیف پاشور تعبیه شده که مجرای آب و حوضچه ها را به طور قرینه محاط می کند . عناصر و اندام های مزبور با کار گذاری سنگ های حجاری شده از نوع تراورتن از

یکدیگر مجزا شده و

شکل یافته اند. آنچه که از این منظر حایز اهمیت است، موضوع نظم اجتماعی حاکم بر این مجموعه است که از نظر رعایت موازین بهداشتی امری لازم و ضروری می باشد . و برای آن تدابیری

اندیشده شده است . بطوریکه محل شستشوی رخت نیز به چهار قسمت تقسیم شده، ابتدای شستشو که از انتهای جریان آب است حوضچه مخصوص لباس های بسیار آلوده و لباسهای مربوط به

افراد با امراض ساری بوده است. مجرای آب واقع در حد فاصل حوضچه دوم و سوم مخصوص لباس های نسبتاً تمیز و محل آبکشی، و حوضچه چهارم مخصوص شستشوی ظروف آشپزخانه

و بالاخره حوضچه آخری (اولین حوض از حرکت آب) محل آب تمیز و خوراکی بوده است ،بدین سان امر شستشو با رعایت کامل موازین بهداشتی انجام می گرفته است. مساله ی فاضلاب

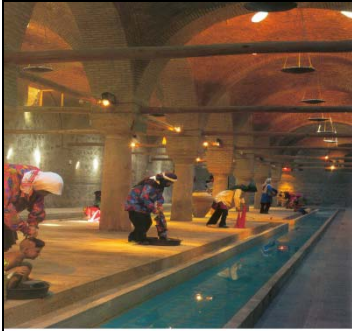
این مجموعه با طرح های معماری به طور منطقی حل و فصل شده است . به علت گستردگی این کانال و ایجاد شعبه هایی در آن ،خود نقش چاه جاذب را دارد. با اقدام هایی که در بهسازی آن در

حال انجام است می توان این کانال را به عنوان عنصر زه کشی تغییر کاربری داد .

با مطالعه های به نسبت وسیعی که در حوزه ی سیاسی و جغرافیایی ایران به عمل آمده احتمال می رود که این بنا ابتکار شهردار یا (رییس بلدیة)ی شهر زنجان در دوره ی پهلوی بوده و

هدف وی ایجاد بنای عام المنفعه بوده است و مشابه آن با عملکرد یاد شده در هیچ جا ملاحظه نشده است . این بنا در دوره ی اخیر تعمیر و مرمت شده، به عنوان موزه مردم شناسی مورد استفاده

قرار می گیرد .

حمام رستم آباد
Rostamabad Bath (The Washhouse)
1926 AD, Zanjan

قدمت: اوایل پهلوی

موقعیت: شهر زنجان

نام بنا: رختشویخانه

۷- عمارت ذوالفقاری : در مرکز بافت

قدیمی شهر زنجان مجموعه تاریخی ذوالفقاری واقع شده است هم اکنون این مجموعه تقسیم شده و قسمتهایی از آن از بین رفته است. از جالبترین بناهای باقیمانده ی این مجموعه بنای تاریخی مرکز مجموعه ی بیرونی است. این بنا در

دو طبقه و یک سردابه ساخته شده، پلان بنا ایرانی و سبک ساختمانی آن تقلیدی از بناهای گوتیک (۱۷) اروپا است. این مجموعه دارای دو طبقه است. در طبقه اول قسمت اداری و حسابداری قرار گرفته و در طبقه دوم که دارای دو راه پله است تالار های پذیرائی، اتاقهای خواب، اتاقهای نشیمن و سرویسهای بهداشتی قرار گرفته است. سقف اتاقها در طبقات به طرز زیبا لمبه کوبی شده و شامل طرحهای هندسی و گره سازی است. تزئینات داخل بنا در طبقه همکف کاشیکاری به سبک قاجار می باشد که طرح معروف لوتوس (نیلوفر آبی) دیده می شود.

تزئینات این عمارت در نما جالب توجه بوده و قرینه سازی بنا از هنر ایرانی و سبک ستونها تقلیدی از معماری اروپاست. نمای ساختمان با آجرهای قالبی و پیشبر مزین شده است. در اطراف ورودی طاقنماهای تزئینی دیده می شود و این قسمت نیز که از خیابان بلافاصله داخل مجموعه می شود، از معماری اروپا الهام گرفته شده است. این بنا در مجموع از بناهای تاریخی و با ارزش شهر زنجان است و به سبک بناهای اواخر دوران قاجار ساخته شده است.

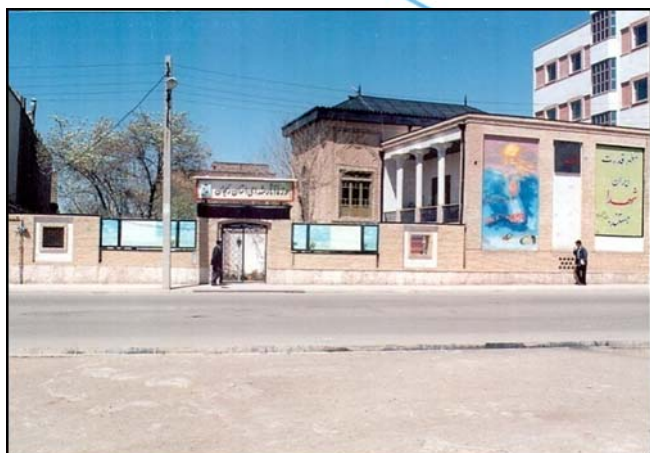
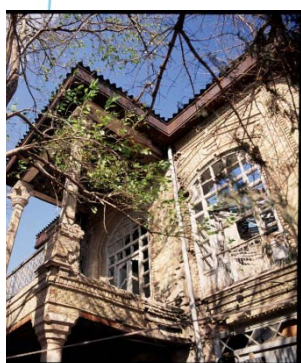
فرم مستند سازی جاذبه های گردشگری استان زنجان

نام جاذبه: عمارت ذوالفقاری		شهرستان:
شهر:		بخش:
روستا:	قدمت:	کد جاذبه:
نوع جاذبه:	کارکرد جاذبه:	
	مختصات جغرافیایی (GPS):	
فاصله تا مرکز استان:		فاصله تا جاذبه بعدی در مسیر:
فاصله تا مرکز شهرستان:		فاصله تا جاذبه قبلی در مسیر
مشخصات راه های دسترسی:		
فاصله تا پمپ بنزین:		نوع مرکز پذیرایی:

توضیح جاذبه: عمارت ذوالفقاری : در مرکز بافت قدیمی شهر زنجان مجموعه ی تاریخی ذوالفقاری واقع شده است که هم اکنون این مجموعه تقسیم شده و قسمت هایی از آن از بین رفته است. از جالبترین بناهای باقیمانده ی این مجموعه، بنای تاریخی مرکز مجموعه ی بیرونی است. این بنا در دو طبقه و یک سردابه ساخته شده و پلان بنا ایرانی و سبک ساختمانی آن تقلیدی از بناهای گوتیک اروپا است. این مجموعه دارای دو طبقه است. در طبقه ی اول قسمت اداری و حسابداری قرار گرفته و در طبقه دوم (که دارای دو راه پله است) تالار های پذیرایی، اتاق های خواب، اتاق های نشیمن و سرویس های بهداشتی قرار دارد. سقف اتاق هادر طبقات به طرز زیبایی لمبه کوبی شده و شامل طرح های هندسی و گره سازی است. تزئینات داخل بنا در طبقه ی همکف، کاشیکاری به سبک قاجار می باشد که طرح معروف لوتوس (نیلوفر آبی) در آن دیده می شود. تزئینات این عمارت در نما جالب توجه بوده و قرینه سازی بنا از هنر ایرانی و سبک ستون ها تقلیدی از معماری اروپا است. نمای ساختمان با آجرهای قالبی و پیشبر مزین شده است. در اطراف ورودی طاقنماهای تزئینی دیده می شود. این قسمت نیز که از خیابان بلافاصله داخل مجموعه می شود، از معماری اروپا الهام گرفته است. بنای عمارت ذوالفقاری در مجموع از بناهای تاریخی و با ارزش شهر زنجان است که به سبک بناهای اواخر دوران قاجار ساخته شده است.

تصویر/تصاویر

۱۱- بنای توفیقی : بنای توفیقی

در بافت قدیمی شهر در محله معروف به ((غریبیه ی بالا)) که به محله ((خرابه رجی)) نیز مشهور بوده، قرار دارد. این بنا از جمله بناهای اواخر دوران قاجار و اوایل دوران پهلوی

بوده که این امر با توجه به نوع معماری و تزئینات بکار رفته در آن بخوبی مشاهده می شود. بطور کلی بنای توفیقی از نقطه نظر سبک معماری و سیاق تزئینی مصادیق الگوی متقارن معمول و رایج در اواخر قاجار و اوائل پهلوی ساخته شده اند، می باشد این تقارن در معماری داخلی و سبک تزئینی در نمای خارجی به نقطه اوج خود می رسد. لمبه کاری شده با طرحها و رنگهای زیبا در نمای داخلی و سقف و همچنین بخشهای آجر کاری شده در طرحها و موتیف های تزئینی متعدد، از جمله شاخص های معماری و شیوه تزئینی این اثر تاریخی می باشد. این بنا منزل مسکونی مرحوم علی اکبرخان توفیقی، نخستین شهردار (رئیس بلدیة) شهر زنجان بوده است. در حال حاضر بنیاد شهید استان زنجان از بنای مزبور به عنوان گنجینه آثار شهیدان استان استفاده و بهره برداری می نماید لذا بدین منظور نیز اقداماتی اجرائی را در زمینه مرمت، بازسازی و استحکام بخشی بنا انجام داده است. بنای توفیقی تا چند سال اخیر بصورت منزل شخصی فعال و قابل استفاده بوده نظر به اینکه بنای مزبور منزل اولین شهردار زنجان (آقای اکبر توفیقی) بوده و از آنجائیکه ایشان فردی خیر و بانی بناهای عام المنفعه دیگر همچون رختشویخانه کشتار گاه و غیره در سطح شهر بوده که تماماً" یا در فهرست آثار ملی ثبت شده و یا در حال ثبت می باشد لذا ضروری می نمود تا منزل شخصی وی نیز در فهرست آثار تاریخی کشور به ثبت برسد. درخصوص عوامل تزئین شده بنا و نوع آن، اولین نکته ای که در بدو ورود به منزل توفیقی نظر هر بیننده ای را به خود جلب می نماید، حجم پیش آمده تالار طبقه اول با ستونهای گرد آجری آن در قسمت ورودی ساختمان می باشد، در واقع پر کارترین بخش نمای این ساختمان از نظر کار نماسازی با آجر همین حجم بیرون زده تالار می باشد. آجر چینی رخیام در نمای جنوبی و همچنین آجرکاری ساده و مختصر دو طرف در اصلی، از جمله بخشهای تزئینی بنا می باشد. از دیگر موارد تزئینی این اثر می توان بوجود تزئینات گچبری، نگاره ها، گچکاری دیوار های طبقه اول در محل تلاقی سقفهای کاذب، استفاده از لمبه با طرح ها و رنگهای زیبا و بکار بردن آجرهای تزئینی به شکلهای قاب بندی در طرحهای مختلف به سبک تزئین بی نظیر آن اشاره نمود.

فرم مستند سازی جاذبه های گردشگری استان زنجان

نام جاذبه: بنای توفیقی	شهرستان:	شهر:	بخش:
روستا:	قدمت:	کد جاذبه:	
نوع جاذبه:	کارکرد جاذبه:		
مختصات جغرافیایی (GPS):			
فاصله تا مرکز استان:	فاصله تا جاذبه بعدی در مسیر:		
فاصله تا مرکز شهرستان:	فاصله تا جاذبه قبلی در مسیر:		
مشخصات راه های دسترسی:			
فاصله تا پمپ بنزین:			
نوع مرکز پذیرایی:			
اسامی جاذبه های پیرامونی			

توضیح جاذبه: بنای توفیقی : بنای توفیقی در بافت قدیمی شهر در محله معروف به «غریبه ی بالا» که به محله «خرابه رجی» نیز مشهور بوده قرار دارد. این بنا از جمله بناهای اواخر دوره ی قاجار و اوایل دوره ی پهلوی بوده که این امر با توجه به نوع معماری و تزیینات بکار رفته در آن بخوبی مشاهده می شود. بطور کلی بنای توفیقی از نقطه نظر سبک معماری و سیاق تزیینی مطابق الگوی متقارن معمول و رایج در اواخر قاجار و اوایل پهلوی ساخته شده است. این تقارن در معماری داخلی و سبک تزیینی در نمای خارجی به نقطه ی اوج خود می رسد. لمبه کاری ها با طرحها و رنگ های زیبا در نمای داخلی و سقف و همچنین بخش های آجر کاری شده در طرح ها و موتیف های تزیینی متعدد، از جمله شاخص های معماری و شیوه ی تزیینی این اثر تاریخی می باشد. این بنا منزل مسکونی مرحوم علی اکبرخان توفیقی، نخستین شهردار (رئیس بلدیة) شهر زنجان بوده است. در حال حاضر بنیاد شهید استان زنجان از بنای مزبور به عنوان گنجینه آثار شهیدان استان استفاده و بهره برداری می نماید لذا بدین منظور نیز اقدامات ساختمانی در زمینه ی مرمت و بازسازی و استحکام بخشی بنا انجام داده است. بنای توفیقی تا چند سال اخیر به صورت منزل شخصی فعال و قابل استفاده بوده است نظر به اینکه این بنا منزل اولین شهردار زنجان (آقای اکبر توفیقی) بوده و با توجه به این مطلب که ایشان فردی خیر و بانی بناهای عام المنفعه ی دیگری همچون رختشویخانه، کشتار گاه و غیره در سطح شهر بوده (که به تمامی یا در فهرست آثار ملی ثبت شده و یا در حال ثبت می باشد) لذا ضروری می نماید تا منزل شخصی وی نیز در فهرست آثار تاریخی کشور به ثبت برسد. درخصوص عوامل تزیین شده ی بنا و نوع آن اولین نکته ای که در بدو ورود به منزل توفیقی نظر هر بیننده ای را به خود جلب می نماید، حجم پیش آمده تالار طبقه اول با ستون های گرد آجری آن در قسمت ورودی ساختمان می باشد، در واقع پر کارترین بخش نمای این ساختمان از نظر کار نماسازی با آجر همین حجم بیرون زده ی تالار می باشد. آجر چینی رخیام در نمای جنوبی و همچنین آجر کاری ساده و مختصر دو طرف درب اصلی، از جمله بخشهای تزیینی بنا می باشد. از دیگر موارد تزیینی این اثر می توان به وجود تزیینات گچبری، نگاره ها، گچکاری دیوار های طبقه ی اول، در محل تلاقی سقفهای کاذب، استفاده از لمبه با طرح ها و رنگهای زیبا و بکار بردن آجرهای تزیینی به شکل های قاب بندی در طرحهای مختلف به سبک تزیین بی نظیر آن اشاره نمود.

۱۲- دبیرستان شریعتی: بنای فرهنگی تاریخی مدرسه ی شریعتی، در حال حاضر در ضلع شمال شرقی بافت قدیمی و در مرکز شهر فعلی زنجان در کنار یکی از خیابانهای اصلی (حدفاصل چهارراه سعدی و دروازه رشت) واقع گردیده است. این بنا دارای نقشه ای بشکل مربع مستطیل و در جهت شرقی و غربی بوده که ورودی اصلی آن بطرف جنوب می باشد این مدرسه در محله قدیمی یوخاری باشی (محله بالا) قرار گرفته بود و بعد از دبستان توفیق و دبیرستان ملی سعادت که در تاریخ ۱۳۰۴ هجری شمسی ساخته شده اند، سومین و بزرگترین مدرسه در مقطع متوسطه بوده و در دوران پهلوی ساخته شده و پایان ساخت آن به سال ۱۳۱۳ هجری شمسی باز می گردد. سبک و ساخت بنا الهام گرفته از سیاق سنتی یک ایوانی باپلانی بشکل مستطیل بوده و مساحتی بالغ بر ۳۰۸۲۰ متر مربع دارد. زیر بنای آن ۳۰۰۰ متر مربع بوده که دارای ۱۸ کلاس درس ۴ اتاق اداری و همچنین دو واحد آزمایشگاه، کارگاه، کتابخانه و سالن اجتماعات و انبار بوده که همگی گویای عظمت و اهمیت بنا در قالب فرهنگی، آموزشی آن می باشد، است. بنای فرهنگی تاریخی مدرسه شریعتی در نمای خارجی دارای پوشش آجرکاری ساده است که فضاهای ورودی و پنجره ها را با قوسی جناغی در میان گرفته که تزئینات آن در تنها ایوان مدرسه به نقطه اوج خود می رسد. وجود محرابیهایی به صورت متقارن بر بدنه داخلی ایوان با مقرنسکاری آجری و تزئینات پرکار در سطوح ایوان بصورت تکنیک کاشی معرق و تلفیق آجروکاشی مزین به انواع موتیف های هندسی و نگاره های انتزاعی گیاهی سقف و نمای خارجی متاثر از مکتب

هنری کاشیکاری دوران متاخر قاجار جلوه خاصی به ایوان ونمای ورودی بنا بخشیده، تزئینات در نمای داخلی بر روی پوشش واندود گچی اعمال گردیده وشامل نگاره های گیاهی (گل وبوته) وخطوط نستعلیق با تکنیک تزئینی بر جسته ،تو پرومشبک همراه با قابندیهایی که بر بخش هایی از سطوح سقف ودیوار ها وفضای ورودی اجرا شده که حاوی اشعاری به زبان فارسی با مضامین عالی وبلند اخلاقی وادبی است، همچنین دو کتیبه کاشیکاری شده در دو سوی تالار اجتماعات در جبهه شمالی نمای داخلی مزین به نگاره های اسلیمی وختایی که اشعاری را به خط نستعلیق در میان گرفته اند بر زیبایی صحن داخلی افزوده که با در نظر گرفتن شاخصهای تزئینی همراه با جایگاه خاص فرهنگی آن در قرن معاصر ،این اثر تاریخی را در خور توجه وواجد ارزش تاریخی -فرهنگی نموده است .

فرم مستند سازی جاذبه های گردشگری استان زنجان

نام جاذبه: دبیرستان شریعتی (پهلوی سابق)		شهرستان :	شهر:
بخش:			
روستا:		قدمت:	
کد جاذبه:			
نوع جاذبه:	کارکرد جاذبه :		
مختصات جغرافیایی (GPS):			
فاصله تا مرکز استان:	فاصله تا جاذبه بعدی در مسیر:		
فاصله تا مرکز شهرستان:	فاصله تا جاذبه قبلی در مسیر		
مشخصات راه های دسترسی:			
فاصله تا پمپ بنزین:			
نوع مرکز پذیرایی:			
اسامی جاذبه های پیرامونی			
توضیح جاذبه: بنای فرهنگی تاریخی مدرسه ی شریعتی ،در حال حاضر در ضلع شمال شرقی بافت قدیمی و در مرکز شهر فعلی زنجان در کنار یکی از خیابان های اصلی (حدفاصل چهارراه سعدی ودروازه رشت)واقع شده است .این بنا دارای نقشه ای به شکل مربع مستطیل و در جهت شرقی وغربی ساخته شده است. ورودی اصلی آن به طرف جنوب می باشد. این مدرسه در محله ی قدیمی یوخاری باشی (محله بالا) قرار گرفته بود که بعد از دبستان توفیق و دبیرستان ملی سعادت (که در تاریخ ۱۳۰۴هجری شمسی ساخته شده اند) سومین و بزرگترین مدرسه در مقطع متوسطه بود ودر دوران پهلوی ساخته شد. پایان ساخت آن به سال ۱۳۱۳ هجری شمسی باز می گردد.			

سیک و ساخت بنا الهام گرفته از سیاق سنتی یک ایوانی باپلاتی به شکل مستطیل بوده و مساحتی بالغ بر ۳۰۸۲۰ متر مربع دارد. زیر بنای آن ۳۰۰۰ متر مربع بوده که دارای ۱۸ کلاس درس، ۱۴ اتاق اداری و همچنین دو واحد آزمایشگاه، کارگاه، کتابخانه و سالن اجتماعات و انبار است که همگی گویای عظمت و اهمیت بنا در قالب فرهنگی، آموزشی آن است. بنای فرهنگی تاریخی مدرسه شریعتی در نمای خارجی دارای پوشش آجرکاری ساده است که فضاهای ورودی و پنجره ها را با قوسی جناغی در میان گرفته که تزیینات آن در تنها ایوان مدرسه به نقطه اوج خود می رسد.

وجود محرابی هایی به صورت متقارن بر بدنه داخلی ایوان با مقرنسکاری آجری و تزیینات پرکار در سطوح ایوان بصورت تکنیک کاشی معرق و تلفیق آجر و کاشی مزین به انواع موتیف های هندسی و نگاره های انتزاعی گیاهی سقف و نمای خارجی، متأثر از مکتب هنری کاشیکاری دوران متاخر قاجار، جلوه ی خاصی به ایوان و نمای ورودی بنا بخشیده، تزیینات در نمای داخلی بر روی پوشش و اندود گچی اعمال شده، شامل نگاره های گیاهی (گل و بوته) و خطوط نستعلیق با تکنیک تزیینی بر جسته، توپر و مشبک همراه با قاب بندی هایی که بر بخش هایی از سطوح سقف و دیوارها و فضای ورودی اجرا شده که حاوی اشعاری به زبان فارسی با مضامین عالی و بلند اخلاقی و ادبی است، همچنین دو کتیبه ی کاشیکاری شده در دو سوی تالار اجتماعات در جبهه ی شمالی نمای داخلی مزین به نگاره های اسلیمی و ختایی که اشعاری را به خط نستعلیق در میان گرفته اند بر زیبایی صحن داخلی افزوده که با در نظر گرفتن شاخص های تزیینی، همراه با جایگاه خاص فرهنگی آن در قرن معاصر، این اثر تاریخی را در خور توجه و واجد ارزش تاریخی - فرهنگی نموده است.

تصویر/تصاویر

۱۳- بنای دارائی : بنای دارائی در مرکز شهر زنجان و در داخل بافت قدیمی شهر موسوم به سرچشمه واقع گردیده که با توجه به بافت فعلی حدوداً " در ضلع شمالی شهر که باشیب ملایمی منتهی به ارتفاعات می شود قرار گرفته است. این

بنا با پلانی مستطیلی شکل به ابعاد ۲۲×۱۵ متر در وسط باغی به مساحت ۱۸ هزار متر مربع واقع گردیده است. با توجه به نوشته یاد بود در قسمت بالای پنجره طبقه دوم که بیشتر آن از بین رفته این بنا در سال ۱۳۱۶ شمسی بعنوان ساختمان اداری ساخته شده و بانی آن نیز حکومت وقت بوده که بمناسبت دوازدهمین سال جلوس رضاخان تاسیس گردیده، این بنا با

نظارت آقای مستوفی که مسئول حسابرسی مالیاتی وقت بوده ساخته شده و سپس تحویل اداره دارایی گردیده است .

این بنا در ۳ طبقه و با خصوصیات معماری دوره پهلوی (رضاخان) از قبیل پنجره های متعدد، تراس، قرینه سازی در طبقات ساخته شده است . باتوجه به نوع معماری و خصوصیات بارز آن به راحتی می توان نفوذ شیوه های معماری اروپا را در معماری این بنا تشخیص داد . از جمله مصالح بکار رفته در بنا می توان سنگ ، آجر ، آهک ، سیمان ، آهن را نام برد. این بنا در حال حاضر بعد از تأمیرات اساسی در ده فجر سال ۸۸ به عنوان موزه مورد بهره برداری قرار گرفت . از عوامل تزئینی نمای بنا می توان به ازاره ماسه سنگی به ارتفاع ۱/۲۵ سانتی متر که دور تا دور بنا را دربر گرفته و سپس با آجر چینی انجام گرفته اشاره نمود . نمای پنجره ها از بیرون با اجرای دو حوض بصورت قرینه و از طریق آبراهی که از زیر بنا می گذشته به هم ارتباط داشته اند و آبیاری باغ از طریق قناتی که از محل می گذشته انجام می شده است .

فرم مستند سازی جاذبه های گردشگری استان زنجان

نام جاذبه: بنای دارایی	شهرستان :	شهر:	بخش:
روستا:	قدمت:	کد جاذبه:	
نوع جاذبه:	کارکرد جاذبه :		
مختصات جغرافیایی (GPS):			
فاصله تا مرکز استان:	فاصله تا جاذبه بعدی در مسیر:		
فاصله تا مرکز شهرستان:	فاصله تا جاذبه قبلی در مسیر		
مشخصات راه های دسترسی:			
فاصله تا پمپ بنزین:			
نوع مرکز پذیرایی:			
اسامی جاذبه های پیرامونی			

توضیح جاذبه: بنای دارایی در مرکز شهر زنجان و در داخل بافت قدیمی شهر موسوم به سرچشمه واقع شده است که با توجه به بافت فعلی، در حدود ضلع شمالی شهر که

باشیب ملایمی منتهی به ارتفاعات می شود، قرار گرفته است. این بنا با پلاتی مستطیلی شکل به ابعاد ۲۲×۱۵ متر در وسط باغی به مساحت ۱۸ هزار متر مربع واقع گردیده است.

با توجه به نوشته ی یاد بود واقع در قسمت بالای پنجره ی طبقه ی دوم که بیشتر آن از بین رفته، این بنا در سال ۱۳۱۶ شمسی به عنوان ساختمان اداری ساخته شده و بنای آن نیز حکومت وقت بوده که به مناسبت دوازدهمین سال جلوس رضاخان تاسیس شده است. این بنا با نظارت آقای مستوفی (مسوول حسابرسی مالیاتی وقت) ساخته شده، تحویل اداره ی دارایی شده است.

این بنا در ۳ طبقه، با خصوصیات معماری دوره ی پهلوی (رضاخان) (پنجره های متعدد، تراس، قرینه سازی در طبقات) ساخته شده است. با توجه به نوع معماری و خصوصیات بارز آن به راحتی می توان نفوذ شیوه های معماری اروپا در معماری این بنا را تشخیص داد. از جمله مصالح بکار رفته در بنا می توان سنگ، آجر، آهک، سیمان، آهن را نام برد.

از ویژگی های بارز آن می توان به محل قرار گرفتن بنا در وسط باغی مشجر اشاره نمود که جهت رسیدن به ورودی اصلی می بایست مسیری در حدود ۲۵۰ متر طی نمود تا به حوض سنگی مدخل که به شکل مدور است، رسید.

از عوامل تزئینی نمای بنا می توان به ازاره ی ماسه سنگی به ارتفاع ۱/۲۵ سانتی متر که دور تا دور بنا را دربر گرفته، سپس با آجر چینی انجام گرفته، اشاره نمود. نمای پنجره ها از بیرون با اجرای دو حوض بصورت قرینه و از طریق آبراهی که از زیر بنا می گذشته به هم ارتباط داشته اند و آبیاری باغ از طریق قناتی انجام می شده است.

بنای مزبور در فهرست آثار ملی به ثبت رسیده است و اقداماتی نیز در زمینه ی مرمت آن در حال انجام است.

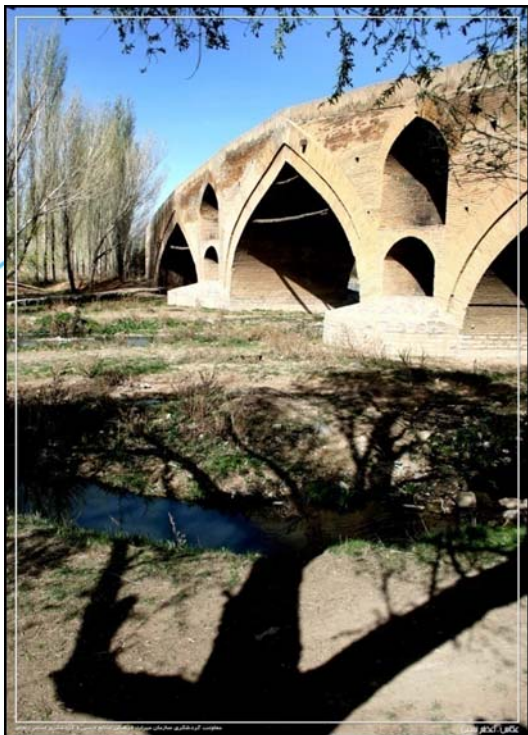
با توجه به اینکه بنای دارایی در مرکز شهر و جزئی از مجموعه ی تاریخی سبزه میدان و بازار تاریخی و همجوار با بناهای تاریخی دیگر از جمله؛ عمارت ذوالفقاری، مسجد جامع، مسجد خانم، وغیره می باشد و با توجه به سر پا بودن و استحکام اندام بنا، حفظ و حراست آن و جلوگیری از تخریب های احتمالی ضروری می نماید.

تصویر/تصاویر

۱۴- پل سردار : این پل در جنوب غربی زنجان ، بر روی رودخانه زنجانرودو در مسیر راه

قدیم تکاب - تخت سلیمان وسقز قرار گرفته وبنام سردار اسعد الدوله معروف گشته وبه روایتی ، در دوره قاجار توسط ((حاجیه خانم قمر تاج)) نامی ساخته شده است . درازای پل حدود ۷۹/۵ متر وارتفاع آن در بالاترین نقطه از سطح بستر رودخانه حدود ۱۲ متر وعرض آن حدود ۴/۶ متر است . پل دارای سه دهانه با طاق های جناغی است که دهانه میانی ازدهانه های دیگر بزرگتر است . برروی پایه های پل نیز دو دهانه با قوس تزئینی تعبیه شده است . پایه های پل به

عرض ۶ متر از سنگ های تراشیده ساخته شده واز کف رودخانه حدود ۲ متر ارتفاع دارد . پایه ها در هر دو جهت دارای آب بر هستند . در این پل برای سبک کردن بنا ، کاهش بار اضافی و صرفه جویی در مصالح ساختمانی ، علاوه بر ایجاد دو طاق تزئینی ، در اطراف طاق وهسته ی پل ، فضاهای توخالی ایجاد کرده اند . با توجه به بقایای موجود به نظر می رسد که بستر رودخانه در محل برپایی پل سنگ فرش داشته که این امر مانع از شسته شدن شالوده پل وبستر رودخانه در زیر پایه ها ، توسط جریان رودخانه می شده است . از دیگر نکات قابل توجه پل سردار ، تزئینات کاشی وآجری ، نمای شرقی آن است که در پلهای دیگر کمتر مشاهده می شود . در ضلع جنوبی دهانه وسطی ، در یک کادر مستطیل شکل ، کتیبه ای از آجربرجسته وجود دارد که در دو طرف آن ، تاریخ ((۱۳۳۳)) و عبارت ((یا علی)) به خط کوفی نوشته شده است

فرم مستند سازی جاذبه های گردشگری استان زنجان

نام جاذبه:	پل تاریخی سردار	شهرستان:	شهر:	بخش:
روستا:	قدمت:	کد جاذبه:		
نوع جاذبه:	کارکرد جاذبه:			
مختصات جغرافیایی (GPS):				
فاصله تا مرکز استان:	فاصله تا جاذبه بعدی در مسیر:			
فاصله تا مرکز شهرستان:	فاصله تا جاذبه قبلی در مسیر:			
مشخصات راه های دسترسی:				
فاصله تا پمپ بنزین:				
نوع مرکز پذیرایی:				
اسامی جاذبه های پیرامونی:				
توضیح جاذبه: در سطح شهرستان زنجان سه پل تاریخی ثبت شده وجود دارد که دارای اهمیت هستند. این پل در جنوب غربی زنجان، بر روی رودخانه زنجانرود و در مسیر راه قدیم تکاب - تخت سلیمان و سقز قرار گرفته، به نام سردار اسعد الدوله معروف گشته و به روایتی، در دوره قاجار توسط «حاجیه خانم قمر تاج» ساخته شده است. در ازای پل حدود ۷۹/۵ متر و ارتفاع آن در بالاترین نقطه از سطح بستر رودخانه حدود ۱۲ متر و عرض آن حدود ۴/۶ متر است. پل دارای سه دهانه با طاق های جناغی است که دهانه ی میانی از دهانه های دیگر بزرگتر است. بر روی پایه های پل نیز دو دهانه با قوس تزئینی تعبیه شده است. پایه های پل به عرض ۶ متر از سنگ های تراشیده ساخته شده و از کف رودخانه حدود ۲ متر ارتفاع دارد. پایه ها در هر دو جهت دارای آب بر هستند. در این پل برای سبک کردن بنا، گاهش بار اضافی و صرفه جویی در مصالح ساختمانی، علاوه بر ایجاد دو طاق تزئینی، در اطراف طاق هسته ی پل، فضاهای توخالی ایجاد کرده اند. با توجه به بقایای موجود به نظر می رسد که بستر رودخانه در محل برپایی پل سنگ فرش داشته که این امر مانع از شسته شدن شالوده ی پل و بستر رودخانه در زیر پایه ها، توسط جریان رودخانه می شده است. از دیگر نکات قابل توجه پل سردار، تزئینات کاشی آجری در نمای شرقی است که در پلهای دیگر کمتر مشاهده می شود. در ضلع جنوبی دهانه ی میانی، در یک کادر مستطیل شکل، کتیبه ای از آجر برجسته وجود دارد که در دو طرف آن، تاریخ «۱۳۳۳» و عبارت «یا علی» به خط کوفی نوشته شده است.				
تصویر/تصاویر				

پل حاج میربهالدین: این پل در جنوب شهر زنجان، بر روی زنجان رود احداث شده و از آثار دوره قاجاریه است. این بنا که به پل کهنه نیز شهرت دارد، در مسیر ارتباطی زنجان - کردستان قرار دارد و امروزه با ساختن پل جدید دیگر مورد استفاده قرار نمی گیرد. درازای پل حدود ۱۰۰ متر است و عرض آن با احتساب جان پناهها به ۶/۷۰ متر میرسد. ارتفاع پل در بلندترین نقطه آن از سطح رودخانه حدود ۱۱ متر است. پل دارای سه دهانه با طاق جناغی است. دهانه میانی از دو دهانه دیگر بزرگتر است. پایه های پل نیز بر روی سطح سنگ فرش شده قرار دارد و از قطعات سنگ تراشیده و ملات آهکی ساخته شده و تا ارتفاع ۱/۴۰ متری سطح آب بالا آمده است. بر روی هر کدام از پایه ها دو غرفه بر روی یکدیگر ساخته شده است که علاوه بر عبور دادن آبهای طغیانی، وزن و فشار وارد بر پایه ها را هم کم می کند. غرفه های پایه جنوبی توسط راه پله مارپیچ شکلی به هم ارتباط دارد. این پل در دوره ناصرالدین شاه و توسط حاج میر بهالدین ساخته شده است و در دوره اخیر توسط سازمان میراث فرهنگی تعمیر گشته و به ثبت رسیده است.

فرم مستند سازی جاذبه های گردشگری استان زنجان

نام جاذبه:	پل حاج میربهاء الدین	شهرستان :	شهر:	بخش:
روستا:	قدمت:	کد جاذبه:		
نوع جاذبه:	کارکرد جاذبه :			
مختصات جغرافیایی (GPS):				
فاصله تا مرکز استان:	فاصله تا جاذبه بعدی در مسیر:			
فاصله تا مرکز شهرستان:	فاصله تا جاذبه قبلی در مسیر			

	مشخصات راه های دسترسی:
	فاصله تا پمپ بنزین:
	نوع مرکز پذیرایی:
	اسامی جاذبه های پیرامونی
توضیح جاذبه: این پل در جنوب شهر زنجان، بر روی زنجان رود احداث شده و از آثار دوره ی قاجار است. این بنا که معروف به پل کهنه، در مسیر ارتباطی زنجان - کردستان قرار دارد که امروزه با ساخته شدن پل جدید، دیگر مورد استفاده قرار نمی گیرد. درازای پل حدود ۱۰۰ متر است و عرض آن با احتساب جان پناه ها به ۶/۷۰ متر می رسد. ارتفاع پل در بلندترین نقطه از سطح رودخانه حدود ۱۱ متر است. پل دارای سه دهانه با طاق جناغی است. دهانه ی میانی از دو دهانه ی دیگر بزرگ تر است. پایه های پل نیز بر روی سطح سنگ فرش شده قرار دارد و از قطعه های سنگ تراشیده و ملات آهکی ساخته شده که تا ارتفاع ۱/۴۰ متری سطح آب بالا آمده است. بر روی هر کدام از پایه ها دو غرفه بر روی یکدیگر ساخته شده است که علاوه بر عبور دادن آب های طغیانی، وزن و فشار وارد بر پایه ها را هم کم می کند. غرفه های پایه ی جنوبی توسط راه پله ی مارپیچ شکلی به هم ارتباط دارد. این پل در دوره ی ناصرالدین شاه و توسط حاج میر بهاء الدین ساخته شده، در دوره ی اخیر توسط سازمان میراث فرهنگی تعمیر و به ثبت رسیده است	
تصویر/تصاویر	

پل سید محمد : این پل در جنوب شرقی زنجان، بر روی رودخانه زنجانرود و در مسیر زنجان به همدان قرار گرفته و در حدود سال ۱۳۰۰ ه.ق توسط حاج سید محمد، از تجار و ممولین زنجان در دوره ناصرالدین شاه ساخته شده است. درازای پل حدود ۱۹۵ متر و عرض آن ۶/۵ متر است. پل دارای سه چشمه یا دهانه بزرگ و دو دهانه کوچک بر روی پایه های سنگی، با طاق های جناقی است. پایه های پل تا ارتفاع ۲ متر با سنگهای سفید و ملات ساروج ساخته شده است. دهانه میانی پل بزرگتر از دیگر دهانه هاست. این دهانه ها علاوه بر کاهش وزن پل و صرفه جویی در مصالح، آبهای طغیانی را از خود عبور می دهند. در هسته ی آجری پل فضاهای خالی طاقدار زیادی تدارک دیده شده که این امر باعث سبکی وزن پل، فشار کمتر بر پایه ها و صرفه جویی در مصالح میشود. بستر رودخانه در محل برپایی پل سنگ فرش شده بود که پس از خرابی دوباره بازسازی شده است. سطح گذرگاه پل جان

پناه هایی در طرفین دارد و به جهت ارتفاع زیاد دهانه ی میانی ،از وسط به طرفین شیب ملایمی دارد و با سنگهای رودخانه ای سنگ فرش شده است .

فرم مستند سازی جاذبه های گردشگری استان زنجان

نام جاذبه: پل سید محمد		شهرستان:	شهر:
بخش:			
روستا:		قدمت:	کد جاذبه:
نوع جاذبه:		کارکرد جاذبه:	
مختصات جغرافیایی (GPS):			
فاصله تا مرکز استان:		فاصله تا جاذبه بعدی در مسیر:	
فاصله تا مرکز شهرستان:		فاصله تا جاذبه قبلی در مسیر:	
مشخصات راه های دسترسی:			
فاصله تا پمپ بنزین:			
نوع مرکز پذیرایی:			
اسامی جاذبه های پیرامونی			
توضیح جاذبه: این پل در جنوب شرقی زنجان، بر روی رودخانه ی زنجانرود و در مسیر زنجان به همدان قرار گرفته ، در حدود سال ۱۳۰۰ه.ق توسط حاج سید محمد (از تجار و ممولین زنجان) در دوره ی ناصرالدین شاه			

ساخته شده است .

درازای پل حدود ۱۹۵ متر و عرض آن ۶/۵ متر است . پل دارای سه چشمه یا دهانه ی بزرگ و دو دهانه ی کوچک بر روی پایه های سنگی ، با طاق های جناغی است . پایه های پل تا ارتفاع ۲ متر با سنگ های سفید و ملات ساروج ساخته شده است . دهانه ی میانی پل بزرگتر از دیگر دهانه ها است . این دهانه ها علاوه بر کاهش وزن پل و صرفه جویی در مصالح ، آب های طغیانی را از خود عبور می دهند . در هسته ی آجری پل فضاهای خالی طاقدار زیادی تدارک دیده شده که این امر نیز باعث سبکی وزن پل ، فشار کمتر بر پایه ها و صرفه جویی در مصالح میشود . بستر رودخانه در محل برپایی پل سنگ فرش شده بود که پس از خرابی دوباره بازسازی شده است . سطح گذرگاه پل جان پناه هایی در طرفین دارد و به جهت ارتفاع زیاد دهانه ی میانی ، از وسط به طرفین شیب ملایمی دارد و با سنگ های رودخانه ای سنگ فرش شده است .

تصویر / تصاویر

۱۵- بازار زنجان: امروزه بازارها یکی از آثار ارزشمند تاریخی تمدن و هویت شهرهای تاریخی ایران را به نمایش می گذارند شهر زنجان با قدمت تاریخی که دارد از قدیم محلی برای داد و ستد مناطق اطراف خود محسوب می شده است بدین خاطر بازار قدیمی آن بعنوان یک مرکز تجاری و اقتصادی تا به امروزه به حیات خود ادامه می دهد و با معماری خاص بازار های قدیمی نقش مهمی در اقتصاد بازرگانی شهر زنجان و استان بازی می کند . بازار زنجان در قلب بافت قدیمی شهر (خواستگاه اولیه) در امتداد راههای ورودی شهر

قرار گرفته و از دو قسمت بازار بالا و بازار پائین تشکیل شده است ولی این دو قسمت از نظر عناصر تشکیل دهنده یکسان و قابل مقایسه است . با توجه به سبک معماری و متون

تاریخی وشواهدی که در دست هست می توان نتیجه گرفت که ابتدا در سال ۱۲۰۵ هجری قمری در دوران حکومت آقا محمد خان قاجار احداث بازار زنجان آغاز شده و سپس در زمان فتحعلی شاه قاجار (۱۲۱۳.ق) تکمیل گردیده و سپس کاروانسراها، گرمابه ها و مساجد در آن تاسیس و با تعیبه راسته ها تا سال ۱۳۲۴ در دوره محمد علی شاه قاجار تکمیل گردید. بازار پائین علاوه بر عرضه داد و ستد تولیدات محلی از طریق دویاب کاروانسرای موجود که محصولات آن از روستاها و قصبات به آنجا حمل می گردیده تغذیه می شده است. از کاروانسراهای این بازار سرای گلشن و سرای ملک است. در جهت برطرف ساختن نیازهای مذهبی و اجتماعی ساکنین این مجموعه دو مسجد بنامهای مسجد آقا شیخ فیاض و مسجد میرزائی را در خود جای داده است. مجموعه بازار بالا از بازار قیصریه، بازار بزازها، بازار حجت الاسلام، بازار امامزاده و بازار عبدالعلی بیگ تشکیل شده است. این بازار از نظر تولید و عرضه کالا به هشت راسته زرگرها، بزاز ها، کفاشها، سراجها، کلاه دوزها، صندوق سازها، رنگرزه ها، میوه فروشها و جگرپزها تقسیم شده است این تقسیم بندی و انسجام معقول و منطقی از نظر حفظ حقوق سندیکایی و کنترل قیمت کالاهای عرضه شده حائز اهمیت می باشد و والا بودن فکر طراحان و بانیان بازار را آشکار می سازد. از نظر اقتصادی هم موجب جلب مشتری در یک محل مخصوص و شناخته شده می تواند رونق اقتصادی را برای کسبه فراهم نماید. از کاروانسراهای جالب این مجموعه که نقش موثری را در عرضه کالا ها ایفا نموده، کاروانسرای حاج علی قلی و سرای حاج کربلایی علی را می توان نام برد. این مجموعه پنج مسجد بنامهای مسجد چهل ستون، مسجد آقا سید فتح الله، مسجد جامع، تکیه حجت الاسلام و مسجد ملا را در خود جای داده است. مجموعه بازار زنجان با داشتن ۵۶ ورودی و کوچه ی هماهنگ با شبکه ارتباطی با کل شهر در ارتباط بوده است، این مجموعه دارای ۹۴۰ باب مغازه و در حدود ۵۱ نوع شغل اعم از تولیدی و یا صادراتی و حدوداً " به دست ۳۲۰۰ نفر در گردش است. این بازار در زمینی به مساحت ۱۵ هکتار احداث شده که ۵ هکتار آن مختص بخش اقتصادی و هفت هکتار دیگر برای بخش مسکونی و یک هکتار جهت اماکن عام المنفعه و دو هکتار برای شبکه های ارتباطی اختصاص یافته است.

بازار زنجان به علت داشتن ارزشهای فرهنگی و تاریخی و قدمت آن به شماره ۱/۴۴ در فهرست آثار تاریخی ایران به ثبت رسیده است. گذشته از ارزش های فرهنگی و هنری آن که با معماری خاص بازارهای تاریخی ایران احداث شده است، تطابق معماری آن با اقلیم

منطقه نیز حائز اهمیت است. از آنجائی که زنگنه دارای تابستانهای گرم و زمستانهای سرد و پائیزی ناآرام است. این کیفیت جوی در داخل مجموعه احساس نمی شود و خریداران و مراجعه کنندگان ساعتی توانند در کمال آسایش در آن خرید نمایند .

فرم مستند سازی جاذبه های گردشگری استان زنجان

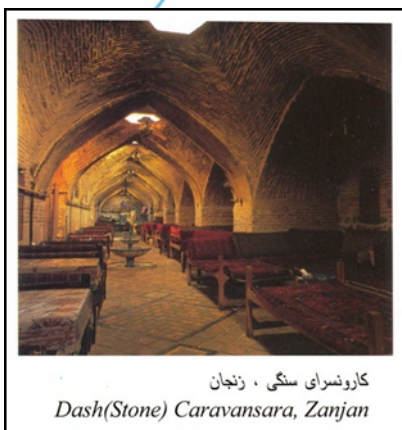
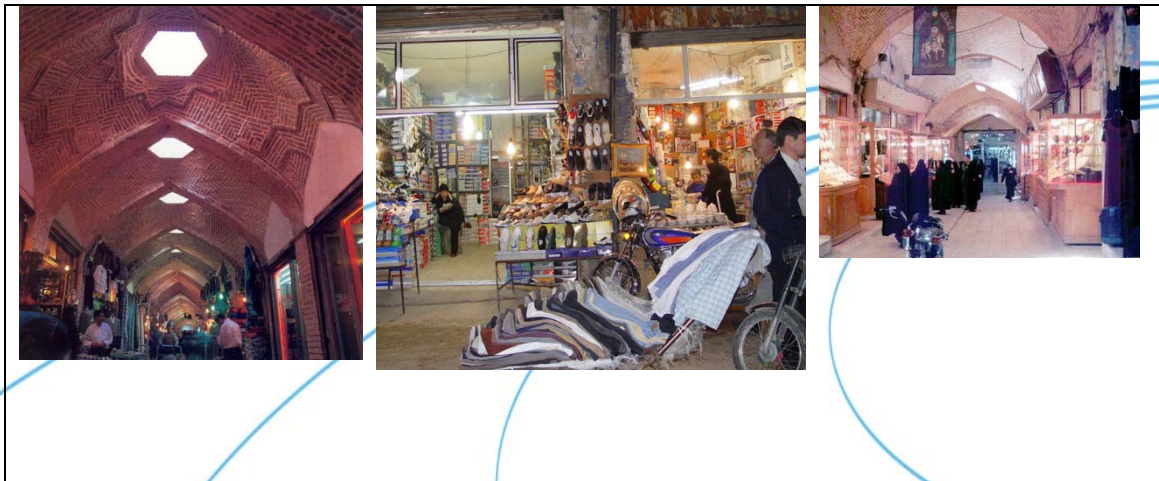
نام جاذبه: بازار زنجان		شهرستان :	شهر:
بخش:			
روستا:		قدمت:	کد جاذبه:
نوع جاذبه:		کارکرد جاذبه :	
مختصات جغرافیایی (GPS):			
فاصله تا مرکز استان:		فاصله تا جاذبه بعدی در مسیر:	
فاصله تا مرکز شهرستان:		فاصله تا جاذبه قبلی در مسیر	
مشخصات راه های دسترسی:			
فاصله تا پمپ بنزین:			
نوع مرکز پذیرایی:			
اسامی جاذبه های پیرامونی			
توضیح جاذبه: بازار زنجان در قلب بافت قدیمی شهر (خاستگاه اولیه) در امتداد راه های ورودی شهر قرار گرفته، از دو قسمت بازار بالا و بازار پایین تشکیل شده است. این دو قسمت از نظر عناصر تشکیل دهنده قابل مطالعه و مقایسه است. با توجه به سبک معماری و متون تاریخی و شواهدی که در دست هست، می توان نتیجه گرفت که ابتدا در سال ۱۲۰۵ هجری قمری در دوران حکومت آقا محمد خان قاجار احداث بازار زنجان آغاز شده، سپس در زمان فتحعلی شاه قاجار (۱۲۱۳ ه.ق) تکمیل گشته، و سپس کاروانسراها، گرمابه ها و مساجد در آن تاسیس، و با تعبیه ی راسته ها تا سال ۱۳۲۴ در دوره ی محمد علی شاه قاجار تکمیل گردید. بازار پایین علاوه بر عرضه ی تولیدات محلی از طریق کاروانسراهای موجود که محصولات آن از روستاها و قصبات به آنجا حمل می شد، تغذیه می شده است. از کاروانسراهای مهم این بازار سرای گلشن و سرای ملک است. در جهت برطرف ساختن نیازهای مذهبی و اجتماعی ساکنین این مجموعه، دو مسجد بنام های، مسجد آقا شیخ فیاض و مسجد میرزایی را در خود جای داده است. مجموعه ی بازار بالا از بازار قیصریه، راسته بزازها، راسته حجت الاسلام، راسته امامزاده و راسته عبدالعلی بیگ تشکیل شده است. این بازار از نظر تولید و عرضه ی کالا به هشت راسته ی زرگرها، بزازها، کفاش ها، سراج ها، کلاه دوزها، صندوق سازها، رنگرزها، میوه فروش ها و جگرپزها تقسیم شده است. این تقسیم بندی و انسجام معقول و منطقی از نظر حفظ حقوق صنفی و کنترل قیمت کالاهای عرضه شده حایز اهمیت			

است و والا بودن فکر طراحان و بانیان بازار را آشکار می سازد. از نظر اقتصادی هم جلب مشتری در یک محل مخصوص و شناخته شده می تواند رونق اقتصادی را برای کسبه فراهم نماید. از کاروانسراهای جالب این مجموعه که نقش موثری را در عرضه کالا ها ایفا نموده، کاروانسرای حاج علی قلی و سرای حاج کربلایی علی را می توان نام برد. این مجموعه پنج مسجد بنام های؛ مسجد چهل ستون، مسجد آقا سید فتح الل، و مسجد جامع، تکیه ی حجت الاسلام و مسجد ملا را در خود جای داده است. مجموعه ی بازار زنگنه با داشتن ۵۶ ورودی و کوچه ی هماهنگ با شبکه ی ارتباطی، با کل شهر در ارتباط بوده است. این مجموعه دارای ۹۴۰ باب مغازه و در حدود ۵۱ نوع شغل اعم از تولیدی و یا صادراتی دارد و در حدود ۳۲۰۰ نفر در بازار زنگنه مشغول هستند. این بازار در زمینی به مساحت ۱۵ هکتار احداث شده که؛ ۵ هکتار آن مختص بخش اقتصادی، هفت هکتار دیگر برای بخش مسکونی، یک هکتار جهت اماکن عام المنفعه و دو هکتار برای شبکه های ارتباطی اختصاص یافته است. بازار زنگنه به علت داشتن ارزش های فرهنگی و تاریخی و قدمت آن به شماره ۱/۴۴ در فهرست آثار تاریخی ایران به ثبت رسیده است. گذشته از ارزش های فرهنگی و هنری که با معماری خاص بازارهای تاریخی ایران احداث شده است، تطابق معماری آن با اقلیم منطقه نیز حایز اهمیت است. از آنجایی که زنگنه دارای تابستان های گرم و زمستانهای سرد و پاییزی ناآرام است، این کیفیت جوی در داخل مجموعه احساس نمی شود و خریداران و مراجعه کنندگان ساعت ها می توانند در کمال آسایش از آن خرید نمایند. امروزه ضوابط خاص حفاظتی برای بازار در نظر گرفته شده است. اما در اطراف این بازار با تبدیل بعضی از کاربری ها از مسکونی به تجاری، مجموعه به شکلی بی قواره و به دور از ویژگی های تاریخی گسترش می یابد که نیاز به توجه جدی دارد. نکته ی دیگر این که در بعضی از قسمت ها، راسته ها کار کرد قدیمی خود را از دست داده و با تغییر سیستم حیات امروزی و هجوم کالاهای جدید و لوکس، دیگر نامی از سراها و راسته های مختص به یک حرفه دیده نمی شود. اما معماری خاص و پر جنبه ی آن همواره با مجموعه هایی از مساجد، کاروانسراها، گرمابه ها مجموعه ای بی نظیر را به نمایش می گذارد و در جلب گردشگران اهمیت به سزایی دارد.

تصویر/تصاویر

کاروانسرای سنگی ، زنجان
Dash(Stone) Caravansara, Zanzan

۱۶- بنای تاریخی کاروانسرای سنگی : قدیمیترین

اثر تاریخی بر جای مانده بر سطح شهر زنجان ، کاروانسرای سنگی می باشد که طبق قرائن ، خاصه متون تاریخی یکی از سه کاروانسرائی می باشد که در دوران اقتدار و حکومت صفویان در این خط ساخته شده ، کاروانسرای سنگی به عنوان یک اثر عام المنفعه در محاوره روزمره مردم این سامان به داش کاروانسرا معروف می باشد و در خارج از بافت

قدیمی شهر زنجان قرار گرفته که در روزگار نه چندان دوری مشرف بر مزارع سرسبز و باغات میوه حومه شهر در محور ارتباطی غرب به شرق قرار داشته.

گفته می شود که شاه عباس کبیر دستور می دهد در سطح کشور در مسیر راههای ارتباطی و به منظور تقویت سیستم تجاری و بازرگانی که در آن زمان دوران رونق و شکوفائی خود را می گذرانید ، حدود ۱۰۰۰ کاروانسرا را بسازند که با توجه به اینکه عمده مصالح آنها از سنگ بوده به کاروانسراهای سنگی معروف و مشهور می گردند .

ژان باتیست تاورنیه یکی از بزرگترین سیاحان قرن هفدهم میلادی که دقیق ترین و مبسوط ترین نقشه های جغرافیایی دوران صفویه را تهیه می نماید و در ضمن ما را با اوضاع جغرافیایی و اقتصادی و سیاسی آن عهد عمیقاً آشنا می کند ، در بین سالهای ۱۶۳۲ تا (میلادی) ۱۶۶۸ شش سفر به مشرق زمین داشته که در این مسافرتها بیش از نه بار از ایران دیدن می کند ، مسافرتها تاورنیه در زمان سلطنت شاه عباس دوم و شاه سلیمان صفوی انجام می گیرد وی در سفر نامه خود ترجمه ابو تراب نوری در صفحه ۸۰ فصل

ششم چنین می نویسد (روز بعد باید از صحرای پست و بلندی گذشت که در آنجا داخل دره می شوند و به زنگان می رسند زنگان شهر بزرگ و بد بنائست اما کاروانسرای قشنگی دارد) با توصیفی که این سیاح اروپائی ارائه می دهد بایستی کاروانسرای سنگی در اواسط حکومت صفویان دایر و آباد بوده باشد اکنون از کل ساخت و ساز این بنای عام المنفعه بیش از یک سوم باقی نمانده از این رو تعیین و تشخیص سبک و سیاق دقیق و معماری و تزئینی آن بر ما نا معلوم و دشوار می باشد .

این کاروانسرا بیش از سه قرن قدمت دارد و از جمله یادمانهای ارزشمند عصر صفوی است .

فرم مستند سازی جاذبه های گردشگری استان زنجان

نام جاذبه: بنای تاریخی کاروانسرای سنگی		شهرستان :	شهر:
بخش:			
روستا:	قدمت:	کد جاذبه:	
نوع جاذبه:		کارکرد جاذبه :	
مختصات جغرافیایی (GPS):			
فاصله تا مرکز استان:		فاصله تا جاذبه بعدی در مسیر:	
فاصله تا مرکز شهرستان:		فاصله تا جاذبه قبلی در مسیر	
مشخصات راه های دسترسی:			
فاصله تا پمپ بنزین:			
نوع مرکز پذیرایی:			
اسامی جاذبه های پیرامونی			

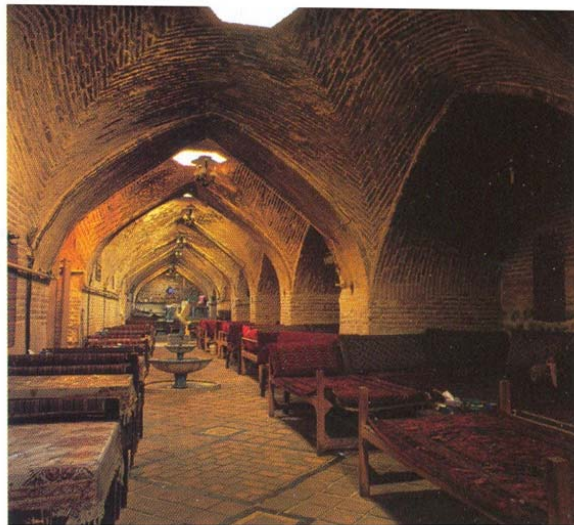
توضیح جاذبه: .: در حال حاضر قدیمترین اثر تاریخی شهر کاروانسرای سنگی است. این کاروانسرا در منتهی الیه جنوب شرقی، خاستگاه اولیه ی شهر در زمان شاه عباس دوم احداث شده و هم اکنون قسمت اعظم آن از میان رفته است. ساختمان اداره اوقاف استان بر روی قسمتی از این کاروانسرا مستقر می باشد. متأسفانه سیاحانی که چندی در این محل استراحت نموده اند در سیاحتنامه ها ذکرى از چگونگی بنا و توصیف عمومى آن بدست نداده اند، لیکن بررسی آثار

موجود موبد این مطلب است که پلان کاروانسرا به سبک چهار ایوانی بوده و حجره ها در یک طبقه قرار گرفته اند. نوع سقف ها قوسی از نوع قوس های خوزی است.

در سال ۱۳۷۷ این مکان به سفره خانه سنتی تبدیل شده است، به طوری که علاوه بر ارایه ی امکانات پذیرایی در صبح و عصر با غذاهای سنتی، در بعضی از حجره ها به معرفی و فروش صنایع دستی استان نیز اقدام می شود.

تصویر/تصاویر

کارونسرای سنگی ، زنجان
Dash(Stone) Caravansara, Zanjan

۱۹-بقعه امامزاده سید ابراهیم (ع) : بقعه امامزاده سید ابراهیم یکی از بقاع معتبر شهر زنجان است بعضی ایشان را ابراهیم بن موسی بن جعفر (ع) دانسته اند و جمعی دیگر همانند ابوالفراج اصفهانی و ابونصر بخاری در سرالانساب ایشان را ابراهیم بن محمد بن الحسن بن العباس بن علی (ع) ذکر نموده اند اگر این شجره نامه درست باشد وی در اوایل قرن سوم هجری در زمان

خلافت المعتز بالله خلیفه عباسی قیام نموده و در ۳ کیلومتری جنوب زنجان در جریان جنگی با عمال خلیفه شهید گردیده و تن مطهرش در قبرستان واقع در منتهی الیه شرقی مشرف به دیوار مدفون شده است. بنای امامزاده ابتدا به سبک چهار طاقی بوده که گنبد زیبایی آنرا پوشش می نمود. در سال ۱۳۴۰ شمسی این مجموعه مجدداً "منطبق بر بنای قدیمی نوسازی گردیده است. گنبد از نوع تک پوششی بوده که با واسطه چهارگوشواره بر جرزها استوار گشته و حداثی گوشواره ها و گنبد هشت نورگیر تعبیه شده است. ضریح حرم در اصفهان ساخته شده و در سال ۱۳۵۸ نصب گردیده است. از بناهای دیگر این مجموعه مسجد اعظم واقع در ضلع غربی مجموعه می باشد که بنای آن در سال ۱۳۴۶ شمسی صورت پذیرفته است. مشتاقان اهل بیت (ع) در مناسبت های مختلف به زیارت ضریح این بزرگوار می شتابند. این مجموعه بعنوان مهمترین مرکز زیارتی شهر زنجان محسوب می شود.

فرم مستند سازی جاذبه های گردشگری استان زنجان

نام جاذبه: بقعه ی امامزاده سید ابراهیم (ع)		شهرستان :	شهر:
بخش:			
روستا:		قدمت:	
کد جاذبه:			
نوع جاذبه:	کارکرد جاذبه :		
مختصات جغرافیایی (GPS):			
فاصله تا مرکز استان:	فاصله تا جاذبه بعدی در مسیر:		
فاصله تا مرکز شهرستان:	فاصله تا جاذبه قبلی در مسیر:		
مشخصات راه های دسترسی:			
فاصله تا پمپ بنزین:			
نوع مرکز پذیرایی:			
اسامی جاذبه های پیرامونی:			
توضیح جاذبه: بقعه ی امامزاده سید ابراهیم یکی از بقاع معتبر شهر زنجان است. بعضی ایشان را ابراهیم بن موسی بن جعفر (ع) دانسته اند و جمعی دیگر همانند ابوالفراج اصفهانی و ابونصر بخاری (در سر الانساب)، ایشان را ابراهیم بن محمد بن الحسن بن العباس بن علی (ع) ذکر نموده			

اند. اگر این شجره نامه درست باشد، وی در اوایل قرن سوم هجری در زمان خلافت المعتز بالله (خلیفه عباسی) قیام نموده و در ۳ کیلومتری جنوب زنجان در جریان جنگی با عمال خلیفه شهید و تن مطهرش در قبرستان واقع در منتهی الیه شرقی مشرف به دیوار مدفون شده است. بنای امامزاده ابتدا به سبک چهار طاقی بوده که گنبد زیبایی آنرا پوشش می نمود. در سال ۱۳۴۰ شمسی این مجموعه بار دیگر منطبق بر بنای قدیمی نوسازی شده است. گنبد از نوع تک پوششی است که با واسطه ی چهار گوشواره بر جرزها استوار گشته و حد فاصل گوشواره ها و گنبد هشت نورگیر تعبیه شده است. ضریح حرم در اصفهان ساخته شده و در سال ۱۳۵۸ نصب گردیده است. از بناهای دیگر این مجموعه مسجد اعظم واقع در ضلع غربی مجموعه می باشد که بنای آن در سال ۱۳۴۶ شمسی صورت پذیرفته است. مشتاقان اهل بیت (ع) در مناسبت های مختلف به زیارت ضریح این بزرگوار می شتابند. این مجموعه بعنوان مهمترین مرکز زیارتی شهر زنجان محسوب می شود.

تصویر/تصاویر

۲۰-چایخانه سنتی حاج داداش: این مرکز پذیرائی که در قلب بازار قدیمی زنجان واقع است حدود یکصد سال پیش به عنوان حمام احداث گردیده بود.هم اینک با حفظ بافت حمام با اندکی تغییر و ایجاد تزئینات زیبای سنتی ،به عنوان سفره خانه و محل پذیرائی گردشگران مورد استفاده قرار می گیرد .

فرم مستند سازی جاذبه های گردشگری استان زنجان

نام جاذبه: حمام تاریخی حاج داداش		شهرستان:	شهر:
بخش:			
روستا:			
جاذبه:			
نوع جاذبه:		قدمت:	
مختصات جغرافیایی (GPS):		کارکرد جاذبه:	
فاصله تا مرکز استان:		فاصله تا جاذبه بعدی در مسیر:	
فاصله تا مرکز شهرستان:		فاصله تا جاذبه قبلی در مسیر:	
مشخصات راه های دسترسی:		کد	

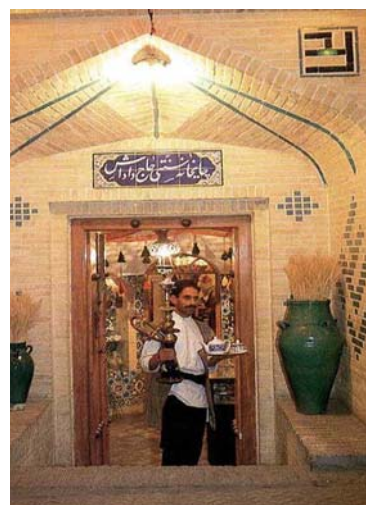
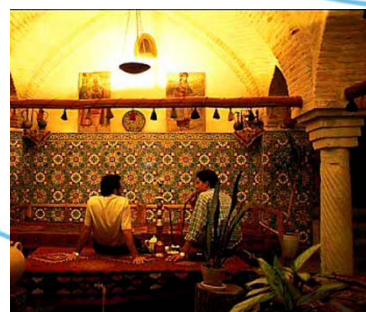
فاصله تا پمپ بنزین:

نوع مرکز پذیرایی:

اسامی جاذبه های پیرامونی

توضیح جاذبه: این مرکز پذیرایی که در قلب بازار قدیمی زنجان واقع است حدود یکصد سال پیش به عنوان حمام احداث گردیده بود. هم اینک با حفظ بافت حمام با اندکی تغییر و ایجاد تزیینات زیبای سنتی، به عنوان سفره خانه و محل پذیرایی گردشگران مورد استفاده قرار می گیرد.

تصویر/تصاویر

فرم مستند سازی جاذبه های گردشگری استان زنجان

نام جاذبه:	خانه و باغ معین	شهرستان :	شهر:
بخش:		کد جاذبه:	
روستا:		قدمت:	
نوع جاذبه:		کارکرد جاذبه :	
مختصات جغرافیایی (GPS):			
فاصله تا مرکز استان:		فاصله تا جاذبه بعدی در مسیر:	
فاصله تا مرکز شهرستان:		فاصله تا جاذبه قبلی در مسیر:	
مشخصات راه های دسترسی:			
فاصله تا پمپ بنزین:			
نوع مرکز پذیرایی:			
اسامی جاذبه های پیرامونی			
توضیح جاذبه: در ضلع جنوب غربی زنجان و در مجاورت شمال رود خانه زنجانرود و غرب پل سردار خانه و باغ معین واقع شده که در اواخر دوران قاجاریه توسط حاج محسن معین التجار که یکی از معتمدین و متمدلین شهر زنجان بوده ، بنا گردیده است . این اثر تاریخی از دو قسمت خانه و باغ تشکیل شده که لمبه کویهای زیبای سقف و سر ستونهای منقوش از تزیینات شاخص این بنا می باشد . خانه در وسط باغی مشجر قرار دارد که یک حوض با چند جوی انشعابی ، آب را به نقاط مختلف باغ هدایت می کنند.			
تصویر/تصاویر خانه معین، دوره قاجاریه، زنجان Main Garden and House, Qajarid Period, Zanjan			

۱۳. موزه تاریخی طبیعی زنجان:

این موزه واقع در پارک جنگلی ارم زنجان که آثار طبیعی و زیستی در آن به نمایش گذاشته شده است.

• منطقه ممنوعه سهرین:

این منطقه در شهرستان زنجان واقع شده، وسعت آن در حدود ۳۵ هزار هکتار است. حیوانات و پرندگان این منطقه نیز عبارتند از: آهو، خرگوش، روباه، لاکپشت، چهار گونه مار و همچنین پرندگانی مانند انواع کرکس، عقاب طلایی، سهره، زنگوله بال و باقری قره.

۵۳ تفریحی گاوازنک:

این تفریحگاه در ۳ کیلومتری شهر زنجان واقع شده است. این منطقه دارای آب و هوای بسیار لطیف و مناسبی برای کوهنوردی است. دهکده تفریحی مذکور هم‌اکنون تحت مدیریت استانداری زنجان در حال تکمیل و بهره‌برداری می‌باشد. همه روزه افراد زیادی جهت کوهنوردی و استفاده از فضاهای طبیعی باصفای آن به این تفریحگاه می‌آیند. امکانات و تسهیلات آن عبارتند از: سد آب، رستوران، محل بازی برای کودکان، سینمای روباز تابستانی، آلاچیق‌های ویژه نشیمن خانواده‌ها و ... بدلیل موقعیت مناسب محل و داشتن امکانات ورزشی این تفریحگاه می‌تواند بعنوان یک منطقه ویژه مطرح گردد.

کوه گاوازننگ

موقعیت شمال شهر زنجان

دسترسی جاده اسفالت ۴ کیلومتری شهر

ارتفاع پایه ۱۸۵۰ قله ۲۰۱۵

مدت برفگیری ۳ ماه

ارتفاع برف کمتر از یکمتر

دارای چشمه

امکانات رستوران

این کوه از ارتفاعات مهم شهر زنجان می باشد که مورد نظر گردشگران چند ساعته و کمتر از یکروز می باشد . در شمال شهر زنجان است که اغلب علاقمندان به ورزش کوهنوردی در ایام تعطیل از مواهب آن استفاده می برند در کنار وجود این کوه به زیبا ییهای خاص طبیعی آن و نزدیکی به شهر و جاده اسفالت و اتوبان باعث توجه اهالی منطقه و مسئولین به این مکان شده است توسعه و رشد فیزیکی شهر زنجان در مسیر جاده گاوازننگ و احداث مرکز تحصیلات تکمیلی در علوم پایه موجب توجه هر چه بیشتر به آن گردیده است به طوریکه با توجه به امکانات بالقوه در منطقه با کمک دفتر فنی مهندسی استانداری در این منطقه تفرجگاه بزرگ زنجان “دهکده تفریحی گاوازننگ زنجان” این مجموعه شامل مجموعه فرهنگی و مجموعه تجاری مجموعه نمایشگاهی لند مارک وچایخانه امفی تئاتر رستوران پذیرایی مجموعه بازی و تفریحی رو باز پارکینگ هتل مجموعه ورزشی پیست دوچرخه سواری و سد خاکی است . در حال حاضر عملیات اجرائی این کار به ایجاد سد خاکی و درختکاری در محدوده سایت و تقسیم بندی قطعات انجام گردیده است در صورت کامل شدن این طرح منطقه به یکی از قطبهای جالب و جاذب برای گردشگران داخلی و خارجی خواهد بود .

۱. غار تاریخی گلجیک:

این غار در ۳۵ کیلومتری جنوب غربی شهرستان زنجان و در ارتفاعات مشرف به روستای حاج ارش از توابع شهرستان زنجان واقع شده است. این غار عظیم، بطور طبیعی از فرسایش سنگهای آهکی موجود در غار پدید آمده، با داشتن آب و هوای مناسب، داخل آن مامن انسانهای دوران پیش از تاریخ بوده است. در داخل غار، آثار زیستی در دوره آشولین تا بردوسین، متعلق به شانزده تا سی هزار سال قبل از میلاد یافت شده است.

۲. منطقه حفاظت شده سرخ‌آباد:

این منطقه در شهرستان طارم قرار گرفته و زمینی به مساحت ۱۰۰۰۰۰ هکتار را به خود اختصاص داده است که دارای پنج جامعه گیاهی بشرح ذیل می‌باشد:

- درختان و درختچه‌ها

- گون و بوته‌ها

- گندمیان و شبه گندمیان

- فوربها و پهن برگها

- بالشتکی‌ها

علاوه بر این ۴۰۰۰ گونه گیاهی نیز در این منطقه شناسایی شده است. در این منطقه حیوانات وحشی و پرندگان گوناگون وجود دارد که به تفکیک عبارتند از: انواع حیوانات شامل کل و بز، خوک، خرس، پلنگ، خرگوش، گرگر، روباه، ۱۴ گونه خزنده و مار، انواع پرندگان شامل کبک دری، تیهو، کبک، انواع مرغابی، انواع پرندگان شکاری، باقری قره و جغد. و از آبزیان نیز می‌توان دوزیستان و ۶ گونه ماهی اشاره کرد. این منطقه با توجه به وسعت و پوشش گیاهی موجود به عنوان مهمترین زیستگاههای حیات وحش محسوب شده و یکی از غنی‌ترین مراکز جلب جهانگرد استان بشمار می‌آید.

منطقه حفاظت شده سرخ آباد:

منطقه حفاظت شده سرخ آباد در حد فاصل شهرستان طارم - زنجان (جنوب غربی شهرستان طارم در امتداد رودخانه قزل اوزن و شمال غربی شهرستان زنجان در دشت سهرین) با مساحتی معادل ۱۲۰ هزار هکتار واقع گردیده است.

منطقه مورد نظر دارای پنج جامعه گیاهی به شرح ذیل می باشد.

- درختان و درختچه ها

- گون و بوته ها

- گندمیان و شبه گندمیان و جو

- فورب ها و پهن برگ ها

- بالشتکی ها

علاوه بر موارد فوق، ۴۰۰ گونه گیاهی نیز در این منطقه شناسایی شده است.

حیوانات وحشی و پرندگان منطقه حفاظت شده سرخ آباد عبارتند از:

انواع حیوانات شامل: آهو، کل، بز، خوک، خرس، پلنگ، خرگوش، گرگ، روباه، لاک پشت

و ۱۴ گونه خزنده و مارانواع پرندگان شامل: کبک دری، تیهو، کبک، کلاغ، کرکس، عقاب

طلایی، زنگوله بال، باقری قره، جغد، سهره، انواع مرغابی و پرندگان شکاری از آبزیان نیز

می توان به انواع دوزیستان و ۶ گونه ماهی اشاره کرد.

منطقه حفاظت شده سرخ آباد با توجه به وسعت و پوشش گیاهی و جانوری گوناگون

به عنوان یکی از مهمترین زیستگاههای حیات وحش استان محسوب شده و یکی از مراکز

جلب گردشگری به شمار می آید.

۷ - حیات وحش: با توجه به تنوع آب وهوایی و پوشش گیاهی وهمچنین داشتن کوههای مرتفع، استان زنجان یکی از زیستگاههای انواع حیات وحش بزرگ وکوچک محسوب می شود.

از انواع وحش استان که در مناطق مختلف آن پراکنده اند می توان به موارد زیر اشاره کرد: حیواناتی از قبیل قوچ ومیش ارمنی، خوک، خرگوش، کل وبز، خرس، کفتار، گرگ، روباه، گورکن، سنجاب، خار پشت، موش، کلاهو، ۱۷ گونه مار وانواع مختلف خزندگان وانواع بسیاری از پرندگان شامل کبک دری، کبک چیل، انواع مرغابی، انواع غاز، درنا، انواع کلاغ، لک لک سفید، لک لک سیاه، چکاوک، هما، کرکس، قرقی، شاهین، زاغ، سبزغبا و...از آبیان نیز می توان به انواع ماهی ودوزیستان که در برکه ها، رودخانه ها وبعضی آب بندانهای استان زیست میکنند اشاره کرد.

معدين نمك چهرآباد جاىگاه مردان نمكى

معدين نمك چهرآباد با ارتفاع ۱۳۵۰ متر از سطح دريا در ۷۵ كيلومترى غرب شهر زنجان و يك كيلومترى جنوب روستاى حمزه لو قرار دارد. از نظر جغرافيايى اين ناحيه در حوضه آبريز رودخانه قزل اوزن قرار دارد و از تپه ماهور ها و ارتفاعاتى تشكيل شده كه به صورت يك رشته متصل به هم در جهت شمال غرب به جنوب شرق كشيده شده اند. كوه معدين از سمت شرق و غرب به رودخانه هاى فصلى مهرآباد و چهرآباد محدود است. از جنوب نهر كوچك آجى چاى آنرا احاطه مى كند و از شمال نيز به محل التقاى رودهاى مهرآباد و چهرآباد، در نزديكى روستاى حمزه لو مشرف است. آب و هواى منطقه نيمه كوهستانى با تابستان هاى گرم و زمستان هاى سرد است.

كوه معدين حدود يك كيلومتر مربع وسعت دارد. از اين محدوده فقط بخشهاى از غرب و جنوب غرب معدين قابل بهره بردارى است. آن بخش از معدين كه به رودخانه هاى چهرآباد و نهر آجى چاى مشرف است. داراى رگه هاى بسيار غنى نمك است كه استخراج سنتى نمك در گذشته و بهره بردارى فعلى آن نيز امروزه به همين بخش محدود است.

تا سال ۱۳۷۲ بهره بردارى نمك در معدين چهرآباد به صورت سنتى و با استفاده از ابزار هاى دستى انجام مى شد. در سال ۷۲ شركت زنجان نصر برنده مزايده بهره بردارى از معدين نمك گرديد و از اين تاريخ به بعد بهره بردارى از معدين با استفاده از ماشين آلات مكانيكى آغاز شد. در اولين سال بهره بردارى در زمستان ۱۳۷۲ معدين كاران به هنگام باطله بردارى و استخراج نمك با بولدوزر نيم تنه انسانى را كه ريش و موى بلند داشت يافتند اين نيم تنه به دليل سالم باقى ماندن در محيط نمكى به مرد نمكى معروف شد و پس از پايان مطالعات به موزه ملي منتقل شد و تا به امروز در آنجا نگهدارى مى شود.

پس از آگاهى از خبر كشف، پژوهش هاى باستان شناختى نجات بخشى در زمستان همان سال ابتدا به سرپرستى هوشنگ ثبوتى و سپس على اصغر مير فتاح انجام شد. در نتيجه كاوش شمارى اشيائى جالب و متنوع از معدين بدست آمد. مهمترين يافته سال ۱۳۷۲، كشف پاى چپ مرد نمكى ۱ بود كه در داخل چكمه هاى بلند قرار داشت. جنس چكمه از چرم و بلندى آن ۴۸ سانتى متر بود.

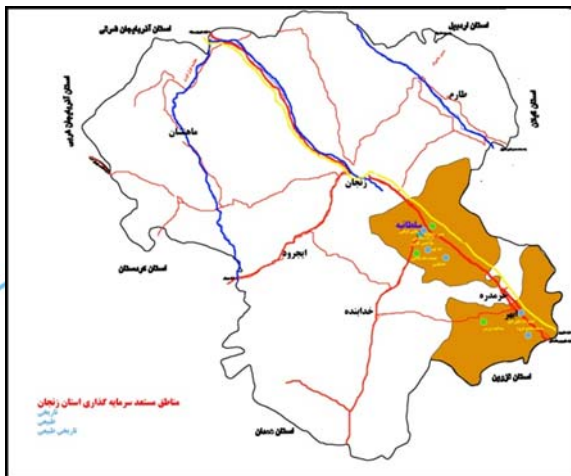
با پايان گرفتن كاوش جسد و اشيائى مكشوفه براى مطالعات و بررسى هاى بيشتر به آزمایشگاه تحقيقاتى پژوهشكده مرمت منتقل گرديد و تحقيقات و مطالعات آزمایشگاهى در زمينه هاى از جمله آزمایش سال يابى بررسى هاى استخوان شناسى با كمك تصوير بردارى سى تى اسكن، تعيين گروه خونى، آزمایش dna و... انجام شد.

نتيجه سال يابى كربن ۱۴ بر روى نمونه اى استخوانى و پارچه اى قدمت مرد نمكى شماره ۱ را ۱۷۰۰ سال قبل يعنى اوایل دوره ساسانى تعيين نموده همچنين بررسى هاى بيشتر نشان داد كه نيم تنه مكشوفه مربوط به مرد میان سالى بوده كه قبل از مرگ ضربه شدیدی بر سر و صورت او خورده است.

شهرستان ابهر :

محدوده شهرستان ابهر طبق آخرین تقسیمات کشوری شامل شهرهای ابهر، سلطانیه، هیدج و صائین قلعه می باشد آثار تاریخی بسیار پر اهمیتی در این شهرستان قرار دارد که به ترتیب اهمیت عبارتند از :

منطقه ابهر و مناطق اطراف ابهر رود، که به زبان محلی «ابهر چای» نامیده می شود، از نخستین زیستگاه های انسانی در ایران است و از پیشینه تاریخی طولانی برخوردار است. بررسی این مناطق نشان می دهد که دره ابهر رود در هزاره دوم پیش از میلاد از رونق قابل توجهی برخوردار بوده است. در قرن نهم پیش از میلاد، مادها در این منطقه اتحادیه ای از قبیله های گوناگون را به وجود آوردند که مقر آن در ابهر چای بوده است. به استناد شواهد تاریخی، در سال ۸۲۱ پیش از میلاد، در دره ابهر چای میان مادها و آشوری ها نبردی در گرفته است.

در زمان روی کار آمدن حکومت ایلخانان و انتخاب سلطانیه به عنوان پایتخت، این منطقه به علت برخوردار شدن از شبکه های جاده ای اهمیت ارتباطی قابل توجهی به دست آورد که هنوز هم محفوظ مانده است.

وجه تسمیه این شهر از واژه پهلوی «اوهر» گرفته شده است. نویسنده کتاب جغرافیایی حدود العالم، «ابهر» را «اوهر» ثبت کرده است. بخش اول واژه منسوب به آب به عنوان نماد زندگی در مذهب زرتشت است و واژه «وهر» به معنی دشوار کردن کار و محدود نمودن آمده است. بنابراین، این واژه به معنای محل بستن آب هاست.

جایگاه نخستین خانه های این شهر، تپه ای باستانی به نام تپه قلعه است و در کناره راست ابهر رود جای دارد. این محل یکی از نخستین زیستگاه های انسانی منطقه زنجان به شمار می رود و حداقل از

اوایل هزاره چهارم پیش از میلاد مورد استفاده و محل سکونت جماعت های آغازین بوده است. از آثار به دست آمده در این محل می توان به سفال های قرمز رنگ نقش دار اشاره کرد.

۱- گنبد سلطانیه: این گنبد در هسته مرکزی شهر کوچک سلطانیه و در قسمت جنوب غربی کهندژ (۲) قرار دارد. گنبد سلطانیه به عنوان یکی از بناهای عظیم اسلامی و شاید باشکوه ترین آنها همچون نگینی سر برافراشته و خودنمایی می کند. این بنای بی نظیر در دوران حکومت سلطان محمد خدابنده (اولجایتو) در مدت ۹ سال احداث شده است. (۳) در ارتباط با عملکرد گنبد سلطانیه دو نظریه ارائه شده، نظر نخست مربوط به مورخین و جغرافیدانان متقدم است که بنای گنبد را به آرامگاه سلطان محمد خدابنده الجایتو معرفی نموده اند. نظریه دوم انتساب و اختصاص بنا از طرف الجایتو

به آرامگاه علی ابن ابیطالب و حسین بن علی است. بررسیهای باستانشناسی و مطالعه در عناصر معماری آن نظریه انتساب بنای گنبد سلطانیه به ائمه اطهار (ع) را مردود می داند. احداث آرامگاه سلطانیه، ارتباطی به رسوم نژاد مغول نداشته بلکه غازان خان و الجایتو به تقلید از آرامگاههای موجود در ایران (۴) به احداث آن همت گماشته اند. سبک نمای ساختمان سلطانیه در واقع تقلیدی از معماری سلجوقی است. نکته جالب توجه اینکه معماری گنبد سلطانیه الهام بخش معماری سبک ((گوتیک)) بوده که مشخصاً از معماری گنبد سلطانیه تقلید کرده و از آن جمله کلیسای سانتا ماریا دلفیوره (۵) در فلورانس ایتالیا را می توان نام برد که به مدت صد سال بعد از اتمام گنبد سلطانیه، توسط برونلسکی و گیبرتی احداث شد. (۶) گنبد سلطانیه پس از کلیسای سانتا ماریا دلفیوره در فلورانس ایتالیا و مسجد ایا صوفیای استانبول، سومین بنای عظیم تاریخی در جهان و اولین بنای عظیم تاریخی در ایران می باشد. قید این نکته ضروری است که این بنا در رقوم هم کف و طبقه اول با

فضاهای اطراف مرتبط با گنبد دارای پلان نزدیک به مستطیل و ادامه مجموعه در طبقه دوم و سوم دارای پلان هشت ضلعی متمایل به منتظم است، لیکن فضای زیر گنبد (گنبد خانه) پلان هشت ضلعی دارد. معماری گنبد سلطانیه نسبت به آثار هم ردیف خود از نظر عظمت و ابعاد منحصر به فرد بوده و نمونه بدیعی از یک آزمایش موفق است و این بنا ۵۲ متر ارتفاع ۲۵/۶۰ متر دهانه قوس گنبد، ۶/۸۷ متر عرض جرزها (به استثنای جرزهای شمال غربی و شمال شرقی که به عرض ۱۲/۴ متر است) طول جرز از قسمت بیرونی ۱۷ متر و از سمت درونی ۸/۶۰ متر و دارای هشت ایوان و نزدیک به ۵۰ اتاق می باشد. ملات بکار رفته در این بنا مخلوطی از گچ و مقدار اندکی آهک می باشد گنبد ۳ طبقه مشخص دارد، طبقه هم کف که ایوانهای هشت گانه را در خود جای داده است، طبقه اول در ۹/۴۰ متری از کف فعلی قرار گرفته و شامل دهلیزهای ارتباطی است. این دهلیز دور تا دور بنا را احاطه کرده و یک پلان ۱۶ وجهی را بوجود آورده، طبقه سوم در ۲۷/۸۰ متر از کف قرار گرفته است. در این طبقه طاق گنبد و پایه های هشت ضلعی مناره ها قرار دارند. ارتفاع گنبد از طبقه سوم ۱۹ متر است گنبد سلطانیه از نظر تزئینات مرحله کمال معماری ایران و دانشگاه هنرمندان است که خلاقیت طراحان، معماران و مهندسان را به معرض قضاوت گذاشته است. عمده ترین عوامل تزئینات در گنبد سلطانیه عبارتند از: تزئینات آجری، تزئینات گچ بری، کتیبه نویسی و کاشی کاری. هر کدام از قسمتهای مختلف این بنا با تزئینات فوق منقش شده اند و هر قسمت زیباییهای هنری خاص را به نمایش می گذارند آنچه که بر عظمت هنری این گنبد می افزاید ایوانهای طبقه دوم هستند که طاق این ایوانها به اشکال و سبک معرق و استفاده از انواع کاشیها تزئین یافته اند که نقوش تمام این ایوانها با همدیگر متفاوت می باشند.

بررسی کتیبه ها به عنوان یکی از منابع موثق است که در شناساندن گنبد اهمیت خاصی دارد. در این بنا انواع خطوط رایج تا اوایل قرن هشتم هجری رقم گردیده است. کتیبه های دوره نخست به استثنای چند مورد عموماً "به خط کوفی و به سبک معلق، مشجر، موشح و مورق نوشته شده و کتیبه های دوره دوم به خط ثلث جلی و انواع کوفی، محقق، ریحان و نسخ دیده می شود. امروزه این بنای باشکوه به عنوان میراثی ارزشمند از معماری ایرانی - اسلامی به عنوان یک منبع منحصر به فرد جهانگردی مطرح است و جهانگردان زیادی را در طول سال پذیرا می باشد.

۲- ارگ سلطنتی (کهندژ) سلطانیه: محدوده

ارگ سلطنتی (کهندژ) در وسط شهر سلطانیه با ابعاد 450×450 متر ومساحتی بالغ بر ۱۸ هکتار را اشغال نموده است این محدوده از دویخش خندق و حصار تشکیل یافته، حد فاصل خندق و حصار ۱۷ متر و پهنای آن ۳۰ تا ۴۰ متر بوده است. در داخل

آن حصار ارگ سلطنتی قرار گرفته، این عنصر به شکل مستطیل با ابعاد 295×315 متر از سنگ سبز تراشیده شده است و با ۱۶ برج و یک دروازه با زیبایی خاص احداث شده است. ارتفاع حصار در حال حاضر به طور متوسط ۴ متر در زیر خاک و منازل مسکونی فعلی قرار دارد. این قلعه که حدوداً ۱۰ هکتار می باشد آثار ارزشمندی از معماری و شهرسازی دوران مغول را در خود جای داده است به طوری که متون تاریخی متذکر شده اند این قلعه دارای عناصر شهری گوناگونی بوده است. جالبترین عنصر شهری ارگ سلطنتی سلطانیه، مجموعه معروف به ابواب البر است. این مجموعه شامل مدرسه، دارالشفاء، دارالضیافه، دارالسیاره، خانقاه، دارالکتب، بیت القانون، دیوان خانه ای به نام کریاس، مسجد جامع و بالاخره گنبد عظیم سلطانیه می باشد. هم اکنون این مجموعه در دست مطالعه و حفاری می باشد و کاوش برای باز شناسی و کشف شکل اولیه آن ادامه دارد قسمت اعظم این شهر تاریخی به عنوان یک دایره المعارف معماری و شهرسازی در زیر خاک مدفون است. در اطراف این شهر تاریخی سه بنای تاریخی دیگری نیز بر جای مانده که در ذیل مورد بررسی قرار می گیرد در نهایت اینکه بنای سلطانیه نخستین آرامگاهی است که جسد بانی آن به دلیل سیاسی - مذهبی هرگز در آن دفن نگردید

۳- مجموعه تاریخی چلی اوغلی: در پانصد متری

جنوب غربی سلطانیه، بر سر راه سلطانیه - خدابنده آثار معروف بقعه چلی اوغلی قرار گرفته است باستان شناسان و محققان این مجموعه را به سلطان چلی منسوب نموده

و تاریخ احداث بنا را سال ۷۲۸ هجری قمری بیان نموده اند این مجموعه از دوبخش خانقاه و مقبره تشکیل یافته است . خانقاه شامل صحن مرکزی بوده و در اضلاع غربی و شرقی آن حجرات قرار گرفته اند پلان معماری این مجموعه با الهام از عقاید و مراتب صوفیه طراحی و هر یک از فضاها با عملکردی خاص طراحی شده اند. این بنا در دوطبقه احداث شده است و کتیبه ای بر جرز جنوبی ایوان جنوبی حک شده است . این کتیبه در سه قطعه که یکی در بالا و دو قطعه در طرفین ایوان نوشته شده و از اسناد بسیار معتبر در شناسایی شهر سلطانیه است (۷) قسمتی از این کتیبه از میان رفته ، ولی آثار باقی مانده و قابل، بررسی نشانگر اینست که این بنا درحد فاصل سالهای ۶۵۷ و ۶۸۳ احداث گردیده (۸) و وقف خانقاه شمسیه شده است به استناد عین متن کتیبه، سال ۷۳۳ تاریخ احداث بنا نبوده بلکه سال نوشتن کتیبه است . سبک قبر سلطان چلبی در این آرامگاه ، اهمیتی بسزا دارد از این نظر که این قبر ، حلقه ذکر صوفیه را تداعی می کند . بدین معنی که داخل مقبره به فضاهایی تقسیم گردیده که جسد سلطان در وسط دفن شده و اجساد مریدان با توجه به درجه و مراتب آنها ، در گرداگرد آن قرار داده شده اند.

۴- بقعه ملاحسن کاشی: در فاصله ۲/۵ کیلومتری

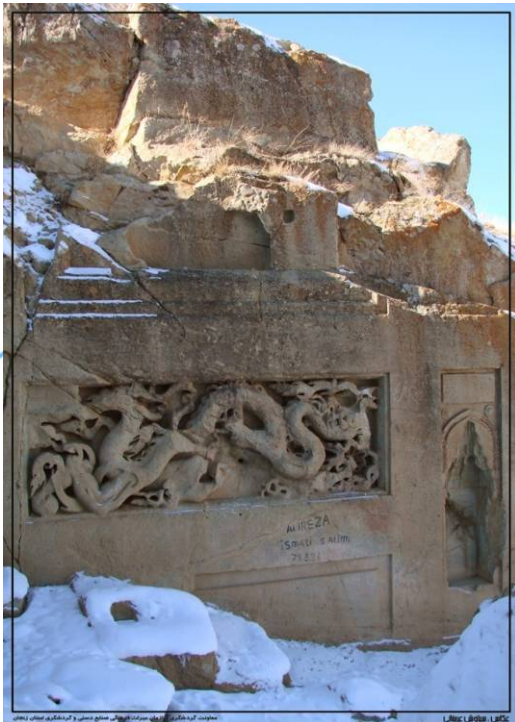
جنوب شهر سلطانیه مقبره زیبای ملاحسن کاشی قرار گرفته ، این بقعه از نمای بیرونی دارای پلان هشت ضلعی و در نمای داخلی با ترکیب و تلفیق ایوانهای جانبی به مربع تبدیل

شده است. اضلاع هشتگانه به قرینه مقابل به هم هر یک ۸/۵ متر و ۷/۷۰ متر طول دارند. این بنا با ایوانهای چهارگانه خود در طبقه هم کف با دهلیز زیبایی به یکدیگر مرتبط است و گنبد زیبایی برهسته مرکزی چهارگوش نشسته ، این گنبد با ساقه نسبتاً بلند از نوع گنبد های دو پوششی است و با گنبد الله الله مقبره شیخ صفی الدین اردبیلی قابل مقایسه است . این بقعه تزئینات داخلی زیبایی دارد که تزئینات، شامل مقرنس کاری گچی است و در دوره فتحعلی شاه قاجار تزئین شده و در کتیبه ای اشعاری در مدح فتحعلی شاه حک شده است این بنا توسط دیواری از لاشه سنگ محصور شده بود و امروزه با پیگردیهایی که انجام پذیرفته، حدود دیوار دقیقاً " شناسایی شده و مورد مرمت و احیا قرار گرفته است .

۵- معبد تاریخی داش کسن : اثر مزبور در ۱۰

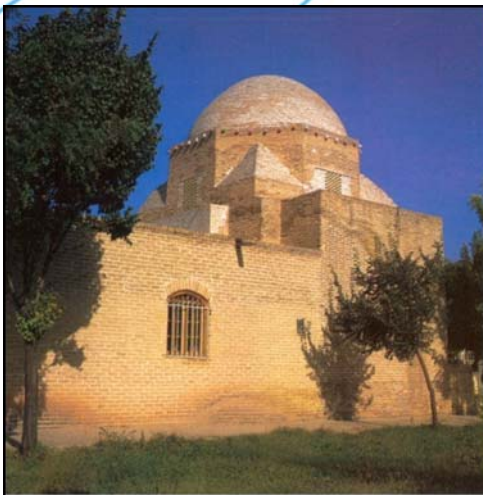
کیلومتری جنوب شرقی سلطانیه، در نزدیک روستای ویر از توابع همین بخش قرار گرفته است. محل تاریخی داش کسن به شکل مستطیل به طول ۴۰۰ و عرض آن از شمال به جنوب کاسته شده و حدود ۱" از ۳۰۰ متر تا ۵۰ متر در نوسان است. در داخل این محوطه سه غار نسبتاً عمیق در دل کوه کنده شده و در حد فاصل غار ضلع جنوبی و غارهای اضلاع شرقی و غربی، حجاریهای زیبایی به چشم می خورد، از جمله این نقوش دو تصویر اژدها به صورت قرینه در مقابل یکدیگر حک گردیده و طول هر

کدام ۳/۵ متر می باشد. در طرفین این نقش محرابه های زیبایی منقوش به طرحهای اسلیمی، گل و بوته و مقرنس های سنگی حجاری شده اند. باستان شناسانی که نخستین بار این اثر تاریخی را ملاحظه نموده اند آن را با اثر معروف ((برده تیکن)) (۹) و ((اشکفت فرهاد)) (۱۰) مقایسه نموده و سبک کار نقوش و حجاری های آن را با حجاری های طاق بستان در کرمانشاه همسان دانسته اند. آثار داش کسن دارای دو دوره متمایز است. دوره نخستین مربوط به آئین مهر پرستی متعلق به دوران ساسانی و دوره بعدی، نقوش اژدها، برگ مو، پیچک و خطوط اسلیمی متعلق به دوره ایلخانی می باشد. فن آوری بکار رفته در معبد صخره ای داش کسن پیامد تکامل فن سنگ تراشی با ابزار فلزی است که شروع استفاده از این فن را باید در دوره کشف مفرغ پیگیری کرد، زیرا کشف مفرغ باعث شد که انسان علاوه بر تیشه و تبر و نیزه موفق به ساختن مته و دیگر وسایل تراشنده شود. این کشف که تقریباً در تمام دنیای باستان در حدود اوایل هزاره سوم ق.م پدید آمد موجب شد تا در کلیه زمینه های فرهنگی ترقی حاصل شود. به طور کلی آثار نادری چون اژدهای نقش شده در داش کسن بازتاب ارزشهای مادی و معنوی جامعه است، زیرا از عناصر فرهنگی از قبیل هنر، علم، مذهب، سیاست، فن و... تاثیر می گیرد و اژدهای نقش شده در داش کسن به نیت ارزانی، خیر برکت و محافظت از سلطنت پدید آمده است. معبد صخره ای داش کسن از یک محوطه اصلی که کلیه تزئینات مکشوفه به آن تعلق دارد و یک حیاط وسیع تشکیل یافته

است. محوطه اصلی که پر رمز و راز جلوه می کند، تلفیقی از هنر اسلامی و تزئینات چینی است. دواژدهای عظیم که هر کدام در پیچ و خمهای سحر آمیز خود اسراری را نهفته دارند و شخصیت محوری معبد از آن آنهاست گویی محاقطان همیشه بیدار معبدند و تزئینات اسلامی از قبیل اسلیمی های زیبا و مقرنس های چشم نواز و قاب بندیهای دقیق بخشی از هنرهای اسلامی است که جلوه ای پر شکوه به معبد بخشیده است .

آرامگاه مولانا قطب الدین ابهری (پیر زهرنوش)، قرون ۱۲ تا ۱۴ ه.ق، ابهر
Tomb of Molana Qothbeddin in Abhari (Pirezahrush)
12-14 century, Abhar

۶- **بقعه پیر احمد زهر نوش:** یکی از آثار تاریخی ارزشمند ابهر، بقعه مولانا قطب الدین احمد ابهری ملقب به پیر احمد و معروف به زهر نوش می باشد که در قسمت جنوبی شهر ابهر قرار گرفته است و شامل بقاع و حجرات است که در وضعیت کلی فضاها با یکدیگر ارتباط دارند .بقعه اصلی با پلان چهار طاقی که با ایجاد شکست در جرزها به ۲۰ وجهی تبدیل گردیده، ساخته شده است و تماماً از آجر بوده و بی

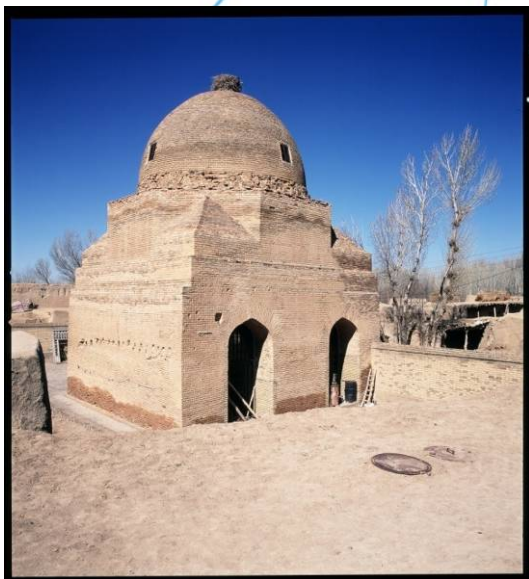
پیرایه بودن ظاهر آن عملکرد بنا را که همانا صوفیانه باشد بیش از پیش تاکید می نماید بر فراز این چهار طاقی، گنبد زیبایی به سبک پنج و هفت و همانند با گنبد های دوران سلجوقی استوار گشته و با گنبد های مسجد جامع قروه و مسجد جامع سجاس قابل مقایسه است .بقاع دیگر این مجموعه به استناد متون تاریخی متعلق به دو عارف بزرگ به نامهای ابوبکر محمد بن عبدالله ابهری صاحب کتاب الموالی و همچنین مولانا شهاب الدین ابهری است که تا اوایل دوران صفوی در قید حیات بوده اند.

۷- **بقعه شاهزاده زید الکبیر:** یکی از بقاع معتبر و معروف، بقعه شاهزاده زید الکبیر واقع در سمت شرقی شهر ابهر است این بقعه از نظر سبک معماری در این منطقه بی نظیر است این

بنا با زیبایی خاص با پلان مستطیل که در زوایای جبهه جنوبی دو نیم دایره آن را قطع نموده، طراحی و اجرا گردیده است. بنای مذکور بر روی دو ردیف سنگ تراشیده شده بنا گردیده و بقعه آن نیز با آجر به طور ساده ای ساخته شده است. درب ورودی بقعه از چوب چیت به طرز زیبایی با طرحهای هندسی حکاکی شده ساخته شده است. بر فراز بقعه گنبد زیبایی از نوع گنبد های مخروطی و نوک تیز با دو پوشش بر جرزهای چهارگانه نشسته است. سبک معماری ونحوه ساخت آن حاکی از احداث آن در قرن نهم هجری می باشد .

۸- مسجد جامع قروه: یکی از بناهای تاریخی

ارزشمند منطقه ابهر رود، مسجد جامع قروه است، روستای قروه در کیلومتر ۱۵ جاده ترانزیتی ابهر - تاکستان قرار دارد. معماری سیویل و صخره ای این روستا بسیار جالب و در خور معرفی و مطالعه است و قابل مقایسه با معماری صخره ای علمکندی است. هنوز آثار و بقایای منازلی که در دل کوه کنده شده با

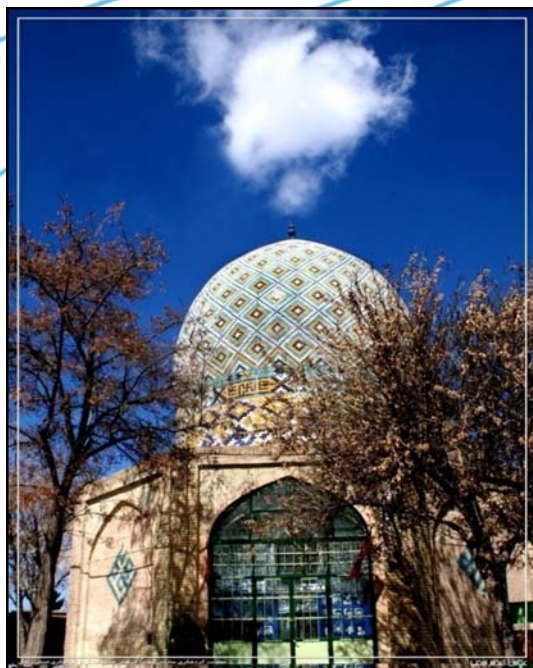
منظره بدیعی خود نمایی می کنند. در قلب این روستا یکی از آثار ارزشمند دوران سلجوقی (قرن پنجم هجری) جای گرفته است. این مسجد همانند مساجد دوران سلجوقی به سبک چهار طاقی ساخته شده و گنبد بسیار زیبایی بر اضلاع چهار گانه به واسطه چهار فیلپوش استوار گردیده است مسجد کنونی عبارت از یک شبستان گنبددار و دو شبستان در طرفین آن که شبستانهای اخیر از مصالح خشت و آجر های حاصل از تخریب دیوارهای قدیمی ساخته شده و سقف آن چوبی است. محراب مسجد مزین به کتیبه جالبی به خط نسخ است و حکایت از احداث آن در سال ۴۱۳ هجری قمری دارد. این مسجد از آثار ارزشمند اوایل قرن پنجم هجری قمری است که قابل مقایسه با شبستانهای مسجد جامع قزوین و سجاس می باشد و مرمت و حفاری های علمی را می طلبد .

۹- **بقعه امامزاده یحیی**: در شهر کوچک صائین قلعه بر روی یک سایت تاریخی احداث گردیده است. محققین شرح الانساب وی را به امام موسی کاظم (ع) رسانیده اند. بنای امامزاده تماما" از آجر های به ابعاد $5 \times 21 \times 21$ سانتی متر ساخته شده، ورودی بنا مشرف بر یک هشتی است پلان این بنا با بقعه قیدار نبی واقع در خدابنده قابل مقایسه است. سبک این بنا از نوع گنبد های دو پوششی زنگوله ای است و دیوار ها نقش حایل را دارند. در داخل شبستان ضریح بسیار زیبایی بر روی مزار نهاده شده و از نوع چوب چیت است. تاریخ ساخت ضریح بر روی یک کتیبه بسیار زیبایی به سال ۷۵۸ هجری قمری حک شده است. این مجموعه به عنوان یک مکان زیارتی، از احترام خاصی بین مردم منطقه برخوردار است و در فهرست آثار تاریخی استان زنجان به ثبت رسیده است

۱۰- **امامزاده اسماعیل شاط**: بنای تاریخی بسیار زیبائی در شطاب اهر واقع در جاده ترانزیتی اهر- تاکستان موسوم به امامزاده اسماعیل قرار گرفته است. بنا بر اقوال تذکره نویسان نسب وی به اسماعیل بن ابو محمد جعفر بن اسماعیل، ابو علی حسن بن ابو علی محمد بن عبدالله بن احمد بن عبدالله علی بن الحسین بن زید بن الحسن بن علی بن ابی طالب (ع) می رسد. بعضی از تذکره ها دفن امام زاده اسماعیل را در اوایل قرن ششم هجری ذکر نموده اند. ولی آنچه مسلم است، سبک معماری نشان دهنده احداث بنا در قرن نهم هجری بوده و تزئینات الحاقی آن در اواخر دوره صفویه انجام شده است. مجموعه مذکور یکی از مراکز زیارتی مردم منطقه می باشد و در ایام مخصوص مشتاقان آن حضرت به زیارت قبر وی روانه می شوند. از ارزش های معنوی و روحانی این مجموعه که بگذریم معماری خاص این بنا و جنبه های هنری آن زیبایی خاصی را به بازدید کنندگان عرضه می دارد. پلان بنا از بیرون هشت ضلعی است که از درون به مربع تبدیل گردیده. این بنا تماما" از آجر است. تزئینات ایوانها، مقرنسها و کاربردیهای آن گچی و گره سازی است. داخل این بنا که بصورت چهار گوش است گچ کاری و آئینه کاری بسیار زیبایی متشکل از گل و بوته های اسلیمی و تصاویر پرندگان با استعمال رنگ و گره سازی در هم آمیخته و جلوه خاصی را به اندرون بقعه بخشیده است. بر فراز این شبستان، گنبد بسیار زیبایی به سبک دو جداره از نوع گنبد

پنج وهفت با ساقه بلند نشسته است. این گنبد از پائین به بالا کاشی کاری شده است و زیبایی خاصی را به آن داده است.

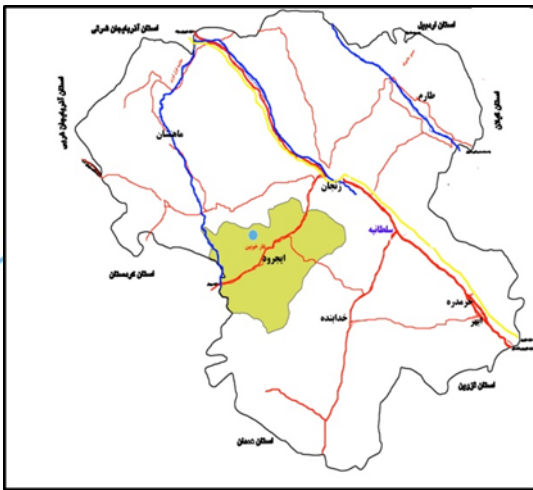

امامزاده عبدالخیر

این بنای آرامگاهی در غرب روستای قروه از توابع شهرستان ابهر قرار گرفته است. طرح خارجی بنا عبارت است از یک هشت ضلعی که طول آن ۵/۵۰ متر میباشد، در نمای هر دو ضلع طاق نماهایی با قوس جناغی وجود داشته که در تعمیرات بعدی از بین رفته است. در حال حاضر در نمای شرقی یک ایوان و در نماهای جنوبی و غربی ورودیهایی با قوس هلالی قرار دارد. همچنین گنبد دوشاخ بزرگی به ارتفاع ۶ متر بر فراز بنا قرار دارد که در گذشته دارای تزیینات کاشی بوده است. بقایای کاشیهای باریک فیروزه ای بر روی پایه های خارجا این مقبره روشنگر آن است که بنا در اصل دارای نماسازی تزیینی از آجر و کاشی بوده است. ارتفاع این بنا حدود ۱۲ متر میباشد که در نمای داخلی فضای چهار ضلعی یا چلیپایی با سه ورودی تشکیل میدهد. مقبره امامزاده عبدالخیر در مجموع با بنای مولانا حسن کاشی واقع در سلطانیه قابل مقایسه است و از آثار دوره صفوی بشمار میرود.

شهرستان ایجرود

شهرستان ایجرود یکی از شهرستانهای تازه تاسیس شده استان زنجان است و در قسمت جنوب غربی استان واقع شده است این شهرستان شامل دو بخش مرکزی و حلب و یک نقطه شهری به نام زرین آباد میباشد. در این منطقه که استقرار یکجا نشین متعلق به اواخر هزاره چهارم و اوایل هزاره پنجم

قبل از میلاد شناسایی شده است، آثار تاریخی و باستانی مهم و قابل توجهی ندارد. تنها اثر باستانی این شهرستان مسجد جامع قلابر است که در صورت مرمت و توجه به آن می تواند مورد توجه مسافران و ایرانگردان قرار گیرد.

مسجد جامع گلابر: روستای گلابر در ۵۲ کیلومتری جنوب زنجان واقع شده است. در این روستا آثاری از قلعه زیبایی در بالای کوه مشرف بر روستا دیده میشود. در دامنه غربی این ارتفاعات، تل تاریخی مسجد جامع قلابر واقع است. این تل تاریخی با همکاری روستائیان محلی مورد حفاری قرار گرفته و مجموعه بسیار ارزشمندی از دل خاک نمایان گردیده است. این مجموعه از یک مسجد و یک خانقاه که احتمالاً تا ارتفاع ۱/۵ متری از سنگ نوع تراورتن نامرغوب است و در منتهی الیه آن کتیبه ای به خط متمایل به نسخ در دور تا دور مسجد به نظر می رسد. محراب مسجد تماماً از سنگ سفید بوده و اسم الله وائمه اطهار و کلمه فاطمه همراه با نقوش اسلیمی درون آن حکاکی شده است.

حاشیه سد گلابر

سد مخزنی گلابر در استان زنجان در ۵۰ کیلومتری جنوب غربی شهرستان و ۳ کیلومتری روستای گلابر و بر روی رودخانه سجاجس شهرستان ایجرود واقع شده است فاصله این سد از تهران ۳۶۰ کیلومتر و مشخصات جغرافیایی آن بطول شرقی ۴۸ درجه و ۱۹ دقیقه و

عرض شمالی ۳۶ درجه و ۱۹ دقیقه می باشد . موقعیت مطلق ریاضی در مختصات جغرافیایی بطول ۴۸ درجه ۱۸ دقیقه و طول شرقی ۳۶ درجه و ۲۰ دقیقه عرض شمالی واقع شده است و ارتفاع آن از سطح آبهای آزاد ۱۶۵۰ متر می باشد و به لحاظ موقعیت نسبی این آبادی در ۱۲ کیلومتری جنوب شرقی زرین آباد (مرکز شهرستان) قرار دارد . فاصله آبادی تا شهر زنجان در حدود ۴۸ کیلومتر می باشد . روستای جوقین مرکز دهستان گلابر در شمال این آبادی و در فاصله ۴ کیلومتر آن قرار دارد تمام روستاهای حوزه نفوذ از راه خاکی عبوری از این روستا با مراکز بالاتر ارتباط برقرار می کنند .

۰ . جاذبه های طبیعی شهرستان ایجرود:

۱. رود ایجرود: از کوه های زنجان در جنوب و ارتفاعات جنوب سلطانیه سرچشمه می گیرد. این رودخانه پس از گذشتن از شهرستان ایجرود به رودخانه قزل اوزن می پیوندد. به جز این رودخانه ها، مسیل و رودخانه های فصلی دیگری نیز وجود دارند که شاخه های فرعی رودخانه های مهم استان را تشکیل می دهند

۲ . تپه ماهورهای پایایی:

یکی از مناطق تفریحی، ورزشی جنوب شهر زنجان، تپه ماهورهایی است که کاربری ورزشی دارند. در منطقه پایایی در نزدیکی ایجرود، پیست اسکی وجود دارد که خانواده های شهر و استان زنجان در فصل زمستان از آن استفاده می کنند. این منطقه، بعنوان یکی از جاذبه های طبیعی- ورزشی استان محسوب می شود.

۳- سد گلابر: سد خاکی گلابر با کاربری کشاورزی که بر روی رودخانه گلابر زده میشود ضمن تامین آب کشاورزی منطقه در ایجاد و تکمیل چشم اندازهای طبیعی منطقه نیز نقش مهمی دارد که میتوان با ایجاد امکانات اولیه از جمله لوازم قایقرانی و ماهیگیری زمینه های گذران اوقات فراغت گردشگران را در محل فراهم نمود.

۴- صخره معروف به قیرخ ایاق (هزار پا): این صخره در جنوب روستای گلابر قرار گرفته از ارتفاع جالب توجهی برخوردار است که از پایین آن مسیر پله ای برای بالا رفتن از آن وجود دارد که به همین دلیل آن را قیرخ ایاق نامیده اند.

• جاذبه‌های تاریخی شهرستان ایجرود:

۱-مسجد جامع قلابر: روستای قلابر در ۵۲ کیلومتری جنوب زنجان واقع شده است. در این روستا، آثاری از قلعه زیبا در بالای کوه، مشرف به روستا دیده می‌شود. در دامنه غربی این ارتفاعات، تل تاریخی مسجد جامع قلابر واقع است. این تل تاریخی با همکاری روستائیان محلی، مورد حفاری قرار گرفته و مجموعه‌ای بسیار ارزشمند از دل خاک نمایان گردیده است. این مجموعه از يك مسجد و يك خانقاه و در منتهی‌الیه آن کتیبه‌ای به خط متمایل به نسخ در دور تا دور مسجد، مشاهده می‌شود. مسجد تاریخی قلابر متعلق به دوره سلجوقی می‌باشد. (پژوهشگاه فرهنگ و هنر اسلامی، پیشین، ص ۱۵۱)

۲-روستای تاریخی خوئین: روستای خوئین در ۵۶ کیلومتری شهرستان زنجان یکی از روستاهای هدف گردشگری استان زنجان می‌باشد. این روستا از ویژگی‌های منحصر به فردی در استان برخوردار است از مهمترین ویژگیهای آن میتوان به زبان خاص آنها که به خوئین دیلی مشهور است اشاره نمود. اهالی این روستا دارای تاریخ شفاهی تدوین نشده‌ای هستند که پیشینه آنها را به زمانهای دور و حوالی سیستان می‌رساند که نیازمند تحقیق و پژوهش می‌باشد. باغهای گردو و جنگلهای وسیع در آن وجود دارد و محل تربیت و رشد علما و رجل تاثیر گذاری در تحولات اجتماعی و سیاسی استان در گذشته و حال بوده است.

۳-دژمنده: دژمنده یک مکان زیرزمینی بی نظیر است که دارای دالان طولانی زیر زمینی است که اطاقهای متعددی در آن وجود دارد و تصویر بازارچه و محله‌ای را به ذهن متبادر میکند که گویی در زمانهای خاصی مردم از آن به عنوان محل اختفا یا پناهگاه استفاده می کرده اند. این پناهگاه زیرزمینی در عمق تقریبی ۴ متر از سطح زمین ایجاد شده است.

۴-میل خوئین: میل خوئین از معدود میلهای استان زنجان است که از آن به عنوان محل نگهبانی و علامت دهی استفاده میشده است که امروزه تحت عنوان برج دیدبانی از آنها یاد میشود.

شهرستان خرمدره

۱. حمام تاریخی یان یان

کلمه ((یان یان)) در زبان ترکی فعل امر از مصدر ((یانماق)) به معنای ((سوختن)) آمده است و با توجه به کاربری و عملکرد این بنا که گرمابه است، تأکیدی است بر وجود آبگرم و گرمای دایمی و نسبتاً زیاد در این بنا است. این بنا از آثار دوره قاجار

میباشد. حمام **یان یان** در ساحل رودخانه ابهر چای و در زمان برپایی در منتهی الیه سمت شمالی شهر خرمدره قرار داشته، که امروزه با گسترش شهر به سمت جاده ترانزیت، در مرکز آن واقع شده است. نزدیکی حمام به رودخانه، احتمالاً به منظور دفع فاضلاب و یا استفاده از آب رودخانه میباشد.

این اثر از معدود آثار تاریخی شهرستان خرمدره است.

سد خلیفه لو

موقعیت جغرافیایی سد خلیفه لو حوزه آبخیز خلیفه لو بین عرض جغرافیایی ۳، ۱۳، ۳۶ تا ۴۴، ۱۹، ۳۶ و طول جغرافیایی ۴۶، ۸، ۴۸ تا ۲۴، ۱۴، ۴۸ قرار دارد و از زیر حوزه های ابهر رود می باشد که در نهایت به حوزه مرکزی ایران مربوط می شود منطقه در ارتفاعات شمالی خرمدره و شمال غربی شهرستان ابهر واقع شده است و از مرکز استان ۹۰ کیلومتر فاصله دارد به دلیل موقعیت جغرافیایی و مکانی مناسب سد چشم انداز زیبای دریاچه مصنوعی پشت آن، ایجاد تفرجگاه گردشگری در حاشیه سد در حال راه اندازی می باشد.

این منطقه به علت وجود ارتفاعات از میزان بارندگی نسبتاً خوبی برخوردار است ناحیه مزبور به دلیل کوهستانی بودن از دمای نسبتاً تعدیل شدهای نیت به نواحی دشتی برخوردار می باشد. میزان رطوبت نسبی منطقه در زمستان حداکثر و در تابستان به حداقل خود می رسد.

محصولات استراتژیکی منطقه را گندم و جو تشکیل می دهند که به صورت آبی و دیم کشت می شود ولی محصولاتی مانند پیاز سیب زمینی عدس و نخود دیم و سویا نیز در منطقه تولید می شود. نحوه معیشت ساکنان منطقه کشاورزی و دامپروری می باشد.

منطقه فوق شامل سه روستا به نامهای خلیفه رود پالاس و قلعه حسینی می باشد که جمعیتی بر ۸۸۸۶ نفر شامل می شود این روستاها دارای جاده ارتباطی با شهرستان خرمدره و همچنین جاده شوسه ارتباطی با همدیگر می باشد برق رسانی حمام بهداشتی مدرسه آب لوله کشی خانه بهداشت و شبکه ارتباطی خوب در این سه روستا دایر می باشد.

و باید گفت که این مناطق تقریباً از حداقل امکانات رفاهی برخوردار می باشد. از آثار تاریخی منطقه می توان به

۱- مکان آینه لر دашه در ۸۰۰ متری شمال روستای خلیفه لو اشاره کرد که محوطه معروف به آینه لر داشه محوطه باستانی بزرگی است که سمت شمال روستای خلیفه لو و جنوب ارتفاعات سنگ گرانیته خلیفه لو قرار گرفته است در شمال محوطه تپه بلندی وجود دارد که قسمتهایی از آن صخره های بزرگ گرانیته تشکیل می رسد . بطور کلی این محوطه در میان دره ای عریض و سرسبز قرار گرفته است .

۲- گوبینی بویناچه در ۷۴۰ متری شمال غرب روستای خلیفه لو بر روی ارتفاعات واقع شده است . این مکان ظاهراً قبرستانی است که در دامنه کوهستانو در حد فاصل دو بلندی قرار گرفته است .

۳- کت یری خلیفه لو حدود ۱/۵ کیلومتری شرق روستای خلیفه لو در محل بهره برداری معدن واقع شده است . این محوطه در مسیر هیپی ، خلیفه لو در کنار جاده خاکی قرار گرفته است .

این مکان از سمت شمال به معدن سنگ کوه هیپی از شرق به مسیل ، و از غرب و جنوب به زمینهای پست و بلند منتهی می شود . بلندترین قسمت محوطه ، سمت آن است . استقرار بطور کلی بر شیب جنوبی کوه هیپی و بر کوهپایه آن صورت گرفته است .

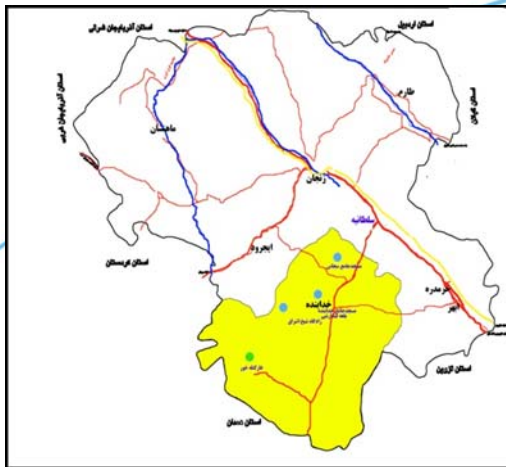
منبع مناطق نمونه گردشگری استان زنجان (شهرستان خرمدره) سد خلیفه لو

شهرستان خدابنده

شهرستان خدابنده در قسمت جنوبی استان زنجان واقع شده است. در این منطقه ایلات خدابنده لو وافشار با اقوام بومی در هم آمیخته اند. و نیز در این منطقه دو شهر تاریخی سهرورد و ساجاس قرار دارد که مردان گرانقدری همانند شیخ شهاب سهروردی را پرورده است. آثار تاریخی و باستانی این منطقه به جز چند مورد چندان قابل توجه نیست از آثار باستانی آن می

توان به نقوش حک شده در دیوارهای غار کتله خور اشاره کرد که شرح آن در بخش جاذبه های طبیعی استان آمده است. آثار تاریخی خدابنده عبارتند از :

۱- بقعه قیدار بنی : بنای بقعه متعلق به

قیدار بن اسماعیل بن ابراهیم (علیه السلام) از پیامبران است این مسئله استشهد ۶۵ نفر از علمای طراز اول مورد تأیید قرار گرفته و بدین ترتیب شایعه اختصاص بنابه قبر بلغار خاتون زن غازان خان مغول مردود

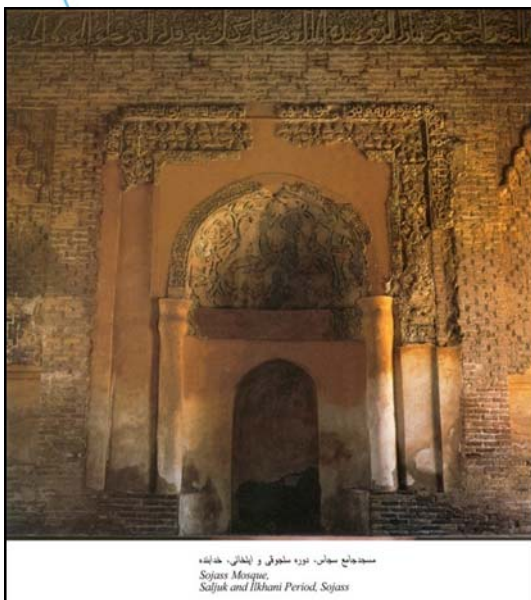

می باشد. در کتاب ((جلالیون)) تألیف محمد باقر مجلسی، شجره قیدار بنی را به ابراهیم و آدم (علیه السلام) نسبت داده است. این بنا ابتدا بر روی سه ردیف سنگ سبز تراشیده از آجر ساخته شده است، تا ارتفاع یک متری دور تا دور بنا با کاشیهای شش گوش، به رنگ فیروزه، بنفش، سیاه و سفید پوشیده است بر فراز گنبد دو جداره نشسته است. ترکیب کلی

تزئینات از موتیفی به نام شمشه از وسط عرقچین سقف با کار بندی زیبایی منشعب شده و این کاربرندی به نوبه خود تصاویر را محدود نموده است گچ بریها از گل و بوته، لچک و ترنج، تصویر خیالی ملائک، درخت تزئینی که همان درخت معروف زندگی است همراه با پرندگان زیبا طراحی شده است. تزئینات بنا با توجه به سبک گچ بریها و مفاهیم تصاویر مربوط به دوره صفویه است. بدین ترتیب، ساختمان بقعه در سال ۷۱۹ احداث و گنبد بنا در سال ۷۵۱ اجرا گردیده و گچ بریها در قرن ۱۱ هجری قمری ساخته شده است. گنبد این بنا در عین سادگی بسیار جالب و به سبک خاص و از نوع گنبد های زنگوله ای است ضریح قیدار نبی به طرز زیبایی از چوب گردو ساخته شده و تزئیناتی شامل طرحهای هندسی و گل و بوته در آن حکاکی شده است.

مسجد جامع خدابنده (قیدار) در ضلع شرقی بقعه در سال ۱۳۲۱ در دوران محمد علی شاه قاجار ساخته شده است این مسجد به سبک مساجد شبستانی اجرا گردیده و عرقچین گنبد برستونهای سنگی نشسته، آجرکاری شبستان به شیوه بسیار عالی طراحی گردیده است. این مسجد دارای یک سر در و دو مناره به سبک بنا های دوران قاجاریه است. در ضلع غربی مسجد ۸ واحد حجره جهت تربیت طلاب علوم دینی اختصاص یافته است

۲- مسجد جامع سجاج: مسجد جامع

سجاج در ۱۲ کیلومتری شمال غربی شهرستان خدابنده قرار دارد. این اثر تاریخی مربوط به دوره سلجوقیان می باشد. آثار و بقایای این شهر کوچک بیانگر عظمت آن در دوره های مختلف اسلامی است. مسجد جامع سجاج را می توان یکی از آثار برجسته منطقه دانست. این مسجد به سبک مسجد شبستانی ساخته

شده است بنای موجود شبستان دارای گنبدی است که به سبک چهار طاقی احداث گردیده است. این مسجد از آجرهای به ابعاد ۵×۲۱×۲۱ سانتی متر ساخته شده است. گنبد این

مسجد که از نوع گنبد‌های یک پوششی است با آجر اجرا شده و تزئینات آن منحصرًا به نقش ستاره ایرانی (۱۱) محدود بوده که از آجرپدیدار گشته است. این مسجد از نظر گچ بری و کتیبه ها بسیار ارزنده و قابل توجه است و چهار کتیبه در آن به چشم می خورد این کتیبه ها از نظر سبک و تکنیک گچ بری با کتیبه های مساجد جامع اصفهان، قزوین و قروه قابل مقایسه است با توجه به آثار به جای مانده، این مسجد متعلق به اوایل قرن پنجم هجری قمری است.

د) **شهرستان خرمدره:** شهرستان خرمدره با مرکزیت شهر خرمدره در وسط شهرستان ابهر قرار دارد. این شهرستان با منطقه ابهر دارای تاریخ مشترکی است در این منطقه اثر تاریخی قابل توجهی وجود ندارد.

• **غار کتله خور:** غار کتله خور در دل کوه‌های آهکی جنوب استان در پنج کیلومتری بخش گرماب از توابع شهرستان خدابنده واقع شده است. فاصله این غار با مرکز شهرستان ۸۵ کیلومتر است. گرماب از طرف شرق با استان همدان و از جانب غرب با استان کردستان هم‌مرز است. این منطقه به بخش افشار یا قشلاقات معروف است و ساکنان آن از ایل معروف به شاهسون‌های افشاری تشکیل یافته‌اند.

غار کتله خود یکی از زیباترین جاذبه‌های طبیعی ایران می‌باشد که در ۱۶۵ کیلومتری زنجان واقع شده است این غار به طول تقریبی ۱۰ کیلومتر در بهار سال ۱۳۳۱ هجری شمسی توسط یک هیأت کوهنوردی و با همکاری مرحوم سید اسداله جمالی شناسایی و کشف شد. برای دسترسی به این غار باید از آبادی‌های کرسف و زرین رود گذشته و با پشت سر گذاشتن گرماب، در قسمت شمال این منطقه به دهانه غار رسید. دهانه این غار در ارتفاع ۱۱ متر از سطح مسیل که مشرف بر آن است، قرار گرفته و در وضعیت ضلع قطری معادل ۱/۴۰ متر ارتفاع دارد. ابتدای غار تا عمق ۱۵۰ متری، شبیه به راسته بازارهای معمولی است، با این تفاوت که عناصر و اندام‌های آن اندکی از بازار کوچکتر می‌باشد. کف این قسمت را لایه ضخیمی از خاک و خاکستر پرنموده است. از عمق ۱۵۰ متری تا عمق

۷۰۰ متری گشایش به نسبت زیادی در غار حاصل شده و شعب متعددی بوجود آمده است. در مکانهایی که از ریزش مصون مانده استالاکیتها و استالاکمیتها خودنمایی می‌کنند. استالاکیتها و استالاکمیتها با ارتفاع ۳۰ الی ۴۰ متر از کف و سقف غار قرار گرفته‌اند که با شنیدن صدای موزون قطرات آب، آهنگهای دلپذیر و مناظر بدیعی، چشم و گوش گردشگر را به خود جلب می‌کند. پس از عبور از این قسمت، منطقه وسیع و مسطحی ظاهر می‌شود که به شبستان مساجد شبیه است. در این بخش، در ضلع شرقی آن، استخر آبی به ابعاد ۲۰×۳۵ متر (با آب زلال و گواری) قرار گرفته است. آثار جمع‌آوری شده از این غار، سفال شکسته‌های سطحی و پراکنده است. با توجه به وسعت غار و مقایسه آن با غارهای تاریخی شناخته شده و موقعیت مکانی آن و از همه مهمتر، وجود لایه تاریخی ضخیم در ابتدای غار تا عمق ۱۵۰ متری و مطالعه آثار جمع‌آوری شده، این محل می‌تواند یکی از پناهگاههای انسانی در دوران سنگ و دوران آغاز ادبیات باشد.

در حال حاضر، غار کتله خور توسط استانداری زنجان اداره می‌شود و در چند سال گذشته فعالیتهایی در خور توجهی جهت ایجاد تسهیلات برای بازدید کنندگان صورت گرفته است. داخل غار تا فاصله ۲ کیلومتری، برق رسانی شده و تسهیلات روشنایی و عبور و مرور آسان، فراهم گشته، چندین راهنما برای هدایت بازدید کنندگان در این محل به کار گماشته شده‌اند. در چند محل صعب‌العبور در داخل غار چند مورد پل نصب گردیده است که بازدیدکنندگان از روی آن عبور می‌کنند. یک واحد اقامتی و پذیرایی در محوطه غار احداث و در حال بهره‌برداری می‌باشد. این غار بیشتر در فصول بهار و تابستان مورد بازدید قرار می‌گیرد اما در فصول پاییز و زمستان نیز دسترسی به آن امکانپذیر است.

مسجد جامع سجاس

روستای سجاس (سوجاس یا ساجیس) از توابع روستای خدابنده که روزگاری شهری پر رونق و آباد بود ، دارای مسجد زیبایی از دوره سلجوقی است این مسجد که محراب زیبای آن متعلق به دوره ایلخانی می باشد از نوع مساجد با یک شبستان گنبد دار است . مسجد جامع سجاس را می توان نمونه عالی برای انواع خطوط تزئینی در معماری قرون میانی اسلامی دانست .

کاربرد انواع خطوط تزئینی کوفی (کوفی قرمطی ، کوفی گره دار ، کوفی مورق برگدار) و خط ثلث که به تکنیک گچبری بر سطحی از نقوش اسلیمی ، ختایی و بن نگاره های گچی در سطوح محراب و حاشیه گرداگرد صحن شبستان و همچنین حاشیه فیلیوشها اجراء شده است . از دیگر ویژگیهای این بنای مذهبی آجر چینی بسیار زیبا و متنوع لچکها و فیلیوشها همراه با قاب بندی هایی که فضا و حجم های هندسی بی نظیری را بوجود آورده است .

امامزاده ابراهیم (سلطانیه)

این آرامگاه در سجاس ، در پنج فرسخی غرب سلطانیه واقع و بنایی ساده و کوچک است . پوشش گنبد آن به کمک چهار ترنبه انجام گرفته که بر روی یکی از آنها و بر حاشیه ی پا کار گنبد نشانه هایی از تزئینات گیاهی مشابه آثار دوران سلجوقی به جای مانده است . در این بقعه صندوق چوبی منبتی قرار دارد که با توجه به وضع ساخت آن و کتیبه ه روی صندوق ، مکرر مورد مرمت قرار گرفته است . وجود چند قطعه چوب منبت کاری شده ی

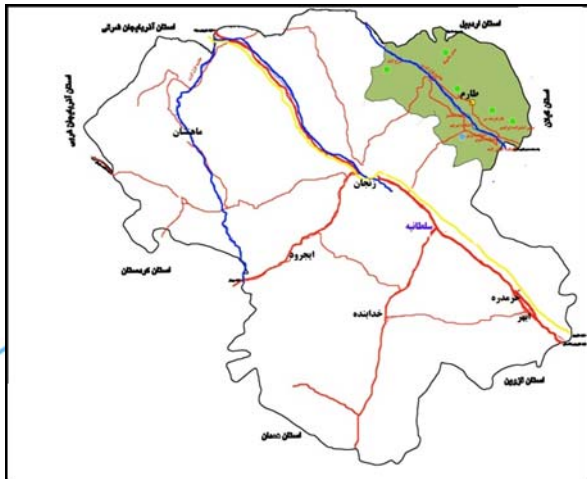
بسیار نفیس در داخل بقعه که از زیبایی و ظرافت خاصی بهره مند است ، موید این امر است که صندوق اولیه ی بقعه دست کم به حدود قرن ششم هجری مربوط می شده است . ولی بخش عمده ی صندوق کنونی ، مربوط به قرن دوازدهم هجری است . تاریخ کتیبه ی مرمت صندوق مربوط به سال ۱۱۴۳ ه . ق . است که مصادف با پایان سلطه ی هفت عثمانی ها بر تبریز و باز پس گرفتن شهر توسط شاه طهماسب دوم است . کتیبه ی مزبور چنین است ((در تاریخ تعمیر صندوق حضرت امامزاده ابراهیم علیه السلام بعد از هفت عام تسخیر رومیه به فتح تسخیر تبریز سلطان شاه طهماسب ثانی حسینی الموسوی خلدالله ملکه - عمل نادر العصران استاد فتحعلی ولد ...)) .

بر بدنه های دیگر صندوق ، صلوات بر چهارده معصوم (ع) آیت الکرسی و نام بانی صندوق ، ((میر شمسالدین)) کنده شده است . نکته ی جالب در این بقعه سنگ روی مرقد و تاریخ آن به سال ۳۸ ه . ق است امری که ناصحیح بودن آن از هر جهت مسلم است . از نظر منابع تاریخی محقق است که امامزاده ابراهیم - فرزند امام موسی کاظم (ع) - در هیچ نقطه ای از ایران به خاک سپرده نشده است .

مسجد جامع خدابنده

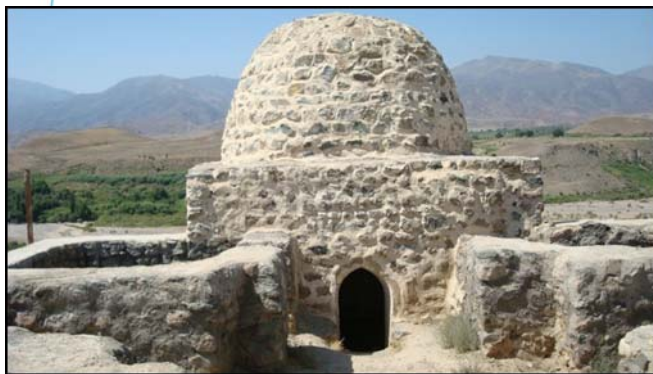
این بنا در ضلع شرقی بقعه ی قیدار نبی (ع) در شهرستان خدابنده و ۴۲ کیلومتری زنجان واقع گردیده و از آثار اواخر دوره ی قاجار است که در سال ۱۳۲۱ ه . ق - سلطنت محمد علی شاه قاجار - با نظارت جهان شاه خان افشار ، از محل اعتبارات موقوفه بقعه ی قیدار نبی (ع) ساخته شده است . این مسجد به سبک شبستانی اجرا گردیده و پوشش طاق و گنبد آن بر روی ستون های سنگی استوانه ای شکل و سر ستونهایی چهارگوش قرار گرفته است . طاق های این شبستان توسط تیرهای چوبی به یکدیگر متصل گشته و نیروی رانشی آنها کنترل شده است . نمای درونی بنا آجر چینی با بند کشی سفید رنگ است . مسجد دارای سر ورودی و دو مناره به سبک دوره ی قاجار است . در ضلع غربی مسجد ، ۸ واحد حجره برای سکونت طلاب علوم دینی ساخته شده است .

شهرستان طارم

شهرستان طارم مابین کوههای شمال زنجان و جنوب استان گیلان قرار گرفته است. یکی از ویژگیهای مهم شهرستان طارم وجود تنوع بی نظیر آب و هوایی آن است. بطوری که چهار فصل از سال را در این شهرستان می توان به طور همزمان ملاحظه نمود

.شکارگاهها، منطقه حفاظت شده سرخ آباد، رودخانه قزل اوزن، ارتفاعات و قلل سر به فلک کشیده، درختان کهنسال، قسمتی از سد منجیل، آتشکده ها، غار خرمنه سر و قلعه سمیران از جاذبه های طبیعی و تاریخی استان به شمار می روند .

۱- آتشکده ها: تشکده های طارم

عموماً از سنگ و ساروج با پلان چهار طاقی و با ابعاد ۴×۴ متر ساخته شده و پوشش آنها گنبدی شکل و تماماً از لاشه سنگ اجرا گردیده اند. ترکیب کلی آنها به سبک آتشکده های دوران

ساسانی و با آتشکده نیاسر کاشان قابل مقایسه اند، با این تفاوت که برای عناصر اصلی در آنها به جای آجر، از لاشه سنگ استفاده شده است بهر تقدیر این آتشکده ها در زمره عناصر جاذب تاریخی طبقه بندی می شود در شهرستان طارم سه آتشکده از دوران ساسانیان باقی مانده که در فهرست آثار تاریخی ثبت گردیده است و عبارتند از :

- آتشکده پیرچم که در روستای پیرچم واقع شده است .
- آتشکده الزین در ضلع غربی روستای الزین قرار گرفته و قسمتی از بنای آن از دوران ساسانیان تا به امروز باقی مانده است .
- آتشکده گیلانکشه ، که در روستای گیلانکشه واقع شده است .

۲-قلعه سمیران: قلعه سمیران یکی از یادمانهای تاریخی و مهم در منطقه است . این قلعه علیرغم این که امروزه در حوزه سیاسی - اداری طارم سفلی(استان قزوین) قرارگرفته ،اما به جهت نزدیکی به شهرستان طارم می تواند یکی از عوامل موثر در جذب گردشگر باشد. این قلعه عظیم به عنوان پایتخت حکومت کنگریان است که حاکمان آن در اوایل قرن چهارم تا پنجم هجری قمری بر منطقه طارم ، قزوین ،ابهر و زنجان حکمرانی می کرده اند. این قلعه ابتدا از سال ۳۰۷ تا ۴۵۴ هجری قمری پا بر جا بوده و لذا یکی از مراکز سیاسی ضد بغداد بوده است و پس از کنگریان قلعه سمیران مورد استفاده فدائیان و پیروان حسن صباح قرار گرفته و در نهایت در حمله هو لاکو خان مغول قسمت اعظمی از آن تخریب شده است .اما علیرغم این تخریبها ، در وضعیت فعلی ، آثار و بنا های ارزشمند و قابل بازدید در آن وجود دارد .

۳- درختان کهنسال :وجود درختان کهنسال یکی دیگر از جاذبه های گردشگری شهرستان طارم است . درختان کهنسال این شهرستان عبارتند از :

- درخت کهنسال قریه چال موسوم به بش قارداش (پنج برادر)
- درخت کهنسال آلتین کش
- درخت کهنسال دستجرده
- درخت کهنسال شیت
- درخت کهنسال ارس در خرمنه سر

جدول آثار تاریخی و باستانی شهرستان طارم :

ردیف	نام اثر	دوره تاریخی	محل واقع شدن
۱	آتشکده تشویر	دوره ساسانی	تشویر
۲	آتشکده پیر چم	دوران ساسانی	پیرچم
۳	آتشکده الزین	دوران ساسانی	الزین
۴	آتشکده گیلانکشه	دوران ساسانی	گیلانکشه
۵	غار شانیش	هزاره اول - دوران اسلامی	شاه نشین

۶	قلعه سانسيز	دوران ساسانی	سانسيز
۷	قلعه شيت	نامشخص	شيت
۸	امامزاده عبدالله	دوران صفويه	صومعه بر
۹	امامزاده محمد باقر	دوران قاجاريه	کله سيران
۱۰	امامزاده حيدر	دوران اسلامي	گيلوان

جاذبه‌های طبیعی شهرستان طارم:

۱. غار خرمنه‌سر: این غار در شهرستان طارم و در کوه بلند خرمنه‌سر در سمت شمالی روستای شاه‌نشین قرار گرفته است. ارتفاع این کوه ۲۷۰۰ متر و دارای چشمه‌سارهای زیادی است. در نزدیکی قله کوه خرمنه‌سر، دهانه مشبک و پنجره مانند و به نسبت وسیع غار خرمنه‌سر واقع شده است. در قسمت مدخل غار، حفره بزرگی وجود دارد که همانند اتاقی در میان حفره‌های کوچک احاطه شده است.

در داخل این اتاقها، آثار زیستی شامل سفالهای شکسته و پیه‌سوزهای شکسته قدیمی دیده می‌شود. مطالعات باستانشناسی در مورد این غار حکایت از دو دوره استقرار انسان دارد. دوره اول را ابزار و ادوات سنگی و تیغه‌های سنگ چخماق متعلق به زندگی غارنشینی انسان پیش از تاریخ تشکیل داده که قدمت آن به دوره پیش از هزاره پنجم قبل از میلاد می‌رسد.

رودخانه قزل اوزن

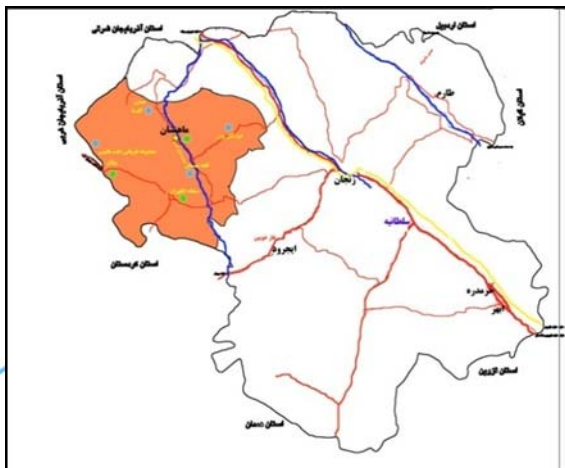
رودخانه مهم و پرارزش قزل اوزن که از کوه‌های کردستان سرچشمه می‌گیرد، از استان زنجان گذشته و در مسیر خود یک اکوسیستم پراهمیتی بوجود آورده و به دریای خزر می‌ریزد علاوه بر این رودخانه‌های زیادی در استان وجود دارند که از پیوستن دهها رود فرعی، جویبار و نه‌های متعددی بوجود می‌آیند که از کوهستانهای منطقه سرچشمه می‌گیرند و در مسیر خود جاذبه‌های طبیعی فراوانی پدید می‌آورند. و وجه

تسمیه ی این رود به قزل اوزن اینست که این رود از کوههای چهل چشمه کردستان سرچشمه می گیرد و در طی مسیر خود زمین ها را شسته و خاک رس قرمز رنگ را با خود حمل می نماید که به نظر هر بیننده، این رودخانه سرخ رنگ بوده و به همین جهت به قزل اوزن معرف شده است. این رودخانه در نزدیکی قافلانکوه با زنجانرود بهم پیوسته و رود بزرگ قزل اوزن را بوجود می آورد. این رود با دریافت آب از رودخانه ای فرعی در سطح استان سرازیر شده و در دره های طارم علیا و در نزدیکی منجیل به رودخانه شاهرود می پیوندد به نام سفید رود به سد سفید رود و از آن پس در استان گیلان با دریافت شاخه های فرعی دیگر به دریای خزر می ریزد. این رودخانه در طول سال پر آب بوده و از کل طول آن ۳۰۰ کیلومتر در استان زنجان جریان دارد.

شهرستان ماهشان

شهرستان ماهشان دارای دو بخش مرکزی و بخش انگوران می باشد. در این منطقه آثار تاریخی قابل توجهی وجود ندارد. فقط می توان به دو قلعه تاریخی آن اشاره کرد:

۱- یاستی قلعه واقع در انگوران

۲- قلعه بهستان

این شهرستان بجز جاذبه های طبیعی واکو توریسم ، فاقد آثار وجاذبه های تاریخی وباستانی است . این شهرستان که در غرب استان زنجان واقع گردیده به عنوان یک پل ارتباطی به مجموعه آثار باستانی تخت سلیمان شهرستان تکاب آذربایجان غربی حمل می نماید.

جاذبه های طبیعی شهرستان ماهشان:

۱. منطقه حفاظت شده انگوران: این منطقه زمینی به مساحت ۹۰۰۰۰ هکتار را به خود اختصاص می دهد. پوشش گیاهی عمده و غالب این منطقه را چهار جامعه گیاهی تشکیل می دهد که عبارتند از:

- گون، بوته ها و درختچه ها

- گندمیان و شبه گندمیان

- بالشتکی‌ها

- فوربها

علاوه بر موارد مذکور، تعداد ۳۰۰ گونه گیاهی نیز در این منطقه شناسایی شده است. حیواناتی از قبیل سیاه گوش، خرگوش، روباه تشی، سنجاب، کفتار، خوک و انواع پرندگان مانند یاکریم، قمری، حواصیل، بوتیمار، درنا، انواع کلاغ، چکاوک، زنبور خور و غیره در این منطقه زیست می‌کنند.

منطقه پناهگاه حیات وحش انگوران

این منطقه، زمینی به مساحت ۳۰۰۰۰ هکتار را شامل می‌شود. در این منطقه علاوه بر وحش و پرندگان موجود در منطقه حفاظت شده انگوران، حیوانات و پرندگان دیگری نیز زیست می‌کنند که خاص این منطقه است. آبزیان و خزندگان این منطقه عبارتند از: خرچنگ، قورباغه، شش گونه ماهی با اسامی: کورپر، اسپله، سیم، لوکی سیاه و سفید و زردپر پرندگان نیز شامل: زاغ، دارکوب، یاکریم، قمری، حواصیل، بوتیمار، شاهین، جغد و انواع دیگر

• منطقه حفاظت‌شده و پناهگاه حیات‌وحش انگوران:

منطقه حفاظت‌شده و پناهگاه حیات‌وحش انگوران در شمال غرب کشور در ناحیه‌ای کوهستانی در رشته جبال زاگرس قرار گرفته است. این منطقه در جنوب غرب استان زنجان

در مرز ۳ استان آذربایجان شرقی و غربی و کردستان واقع گردیده و از نظر تقسیمات کشوری قسمت عمده ای از شمال، شرق و جنوب آن در دو بخش انگوران و ماهنشان (شهرستان ماهنشان) و قسمتی از جنوب غرب منطقه در بخش افشار شهر تکاب در استان آذربایجان غربی قرار گرفته است.

منطقه حفاظت شده انگوران ۹۰۰۰۰ هکتار و پناهگاه حیات وحش انگوران ۳۵۰۰۰ هکتار مساحت دارد که جمعا مساحتی معادل ۱۲۵۰۰۰ هکتار را دربر می گیرد.

از نظر پوشش گیاهی، منطقه مورد نظر در سه گروه به شرح ذیل طبقه بندی گردیده است.

۱. بوته ها و درختچه ها

۲. فوربها و پهن برگان (علفی)

۳. گندمیان و شبه گندمیان

براساس مطالعات انجام شده تعداد ۲۹ گونه بوته و درختچه و ۹۶ مورد علفی های پهن برگ و ۴۶ مورد گرامینه و شبه گرامینه در محدوده مورد مطالعه وجود دارد.

همچنین تعداد ۳۳ گونه پستاندار، ۱۰۷ گونه پرنده، ۲۳ گونه خزنده، ۸ گونه آبی (ماهی)، ۷ گونه دوزیست و ۷۸ گونه حشرات هوازی و خاکزی حیات وحش منطقه را تشکیل می دهند که عبارتند از:

الف. پستانداران: عمده پستانداران منطقه عبارتند از قوچ و میش، کل و بز، خوک، خرس، سیاهگوش، گرگ، روباه، شغال و خرگوش.

ب. پرندگان: بعضی از پرندگان آبی بومی منطقه بوده و مهاجرت نمی کنند مانند آنقوت، تنجه و چنگر و بعضی از مرغابی ها، لک لک سیاه، فلامینگو، قو، درنا و پلیکان از

پرندگان مهاجری هستند که در بین سایر پرندگان از اهمیت برخوردارند. سایر پرندگان منطقه عبارتند از: کبک دری، کبک معمولی، کبک چیل، باقری قره-قمری و فاخته.

ج. خزندگان و دوزیستان: عبارتند از: مار، مار آبی (سواحل قزل اوزن و رودخانه انگوران)، آگاما و جکو (مارمولک) و یک گونه لاک پشت.

د. ماهیان: کپور، سس، سیاه کولی، زردپر (سرخ پر)، سیم، اسپله، ماشگ ماهی در رودخانه های قزل اوزن، انگوران چای و پری چای زندگی می کنند.

قلعه قشلاق

این قلعه در شهرستان مهنشان و جنوب شرق شهر مهنشان، روی یکی از بلندیهای طبیعی شمال رودخانه قزل اوزن و در ساحل آن واقع است. فاصله قلعه قشلاق تا مهنشان ۲۰ کیلومتر و تا شهر زنجان ۹۰ کیلومتر راه دسترسی به قلعه از طریق جاده مهنشان - دندی است. در فاصله ۷ کیلومتری روستای قره گل در کنار پل رودخانه فصلی قار قاچای جاده خاکی باریکی وجود دارد که مستقیماً "قلعه قشلاق" منتهی می شود. این جاده خاکی در جنوب جاده آسفالت مهنشان دندی است و طول آن ۱ کیلومتر است. نزدیکترین روستا به قلعه ایمیر است که حدود ۳۰۰ متری جنوب قلعه و قزل اوزن قرار دارد با توجه به شناسائی سفالهی سطح الارضی قدمت آن به دوره اشکانی بر می گردد. از ویژگی های منحصر به فرد این اثر می توان گفت که این قلعه تنها محوطه بزرگ اشکانی شناخته شده در استان زنجان است که از آن می توان به عنوان یک قلعه شهر یاد کرد.

لیست جاذبه های هنری استان زنجان

اماکن وجاذبه های باستانی وتاریخی استان

شهرستان زنجان

شهرستان ابهر

شهرستان ایجرود

شهرستان خداآینده

شهرستان خرمدره

شهرستان طارم

صنایع دستی استان

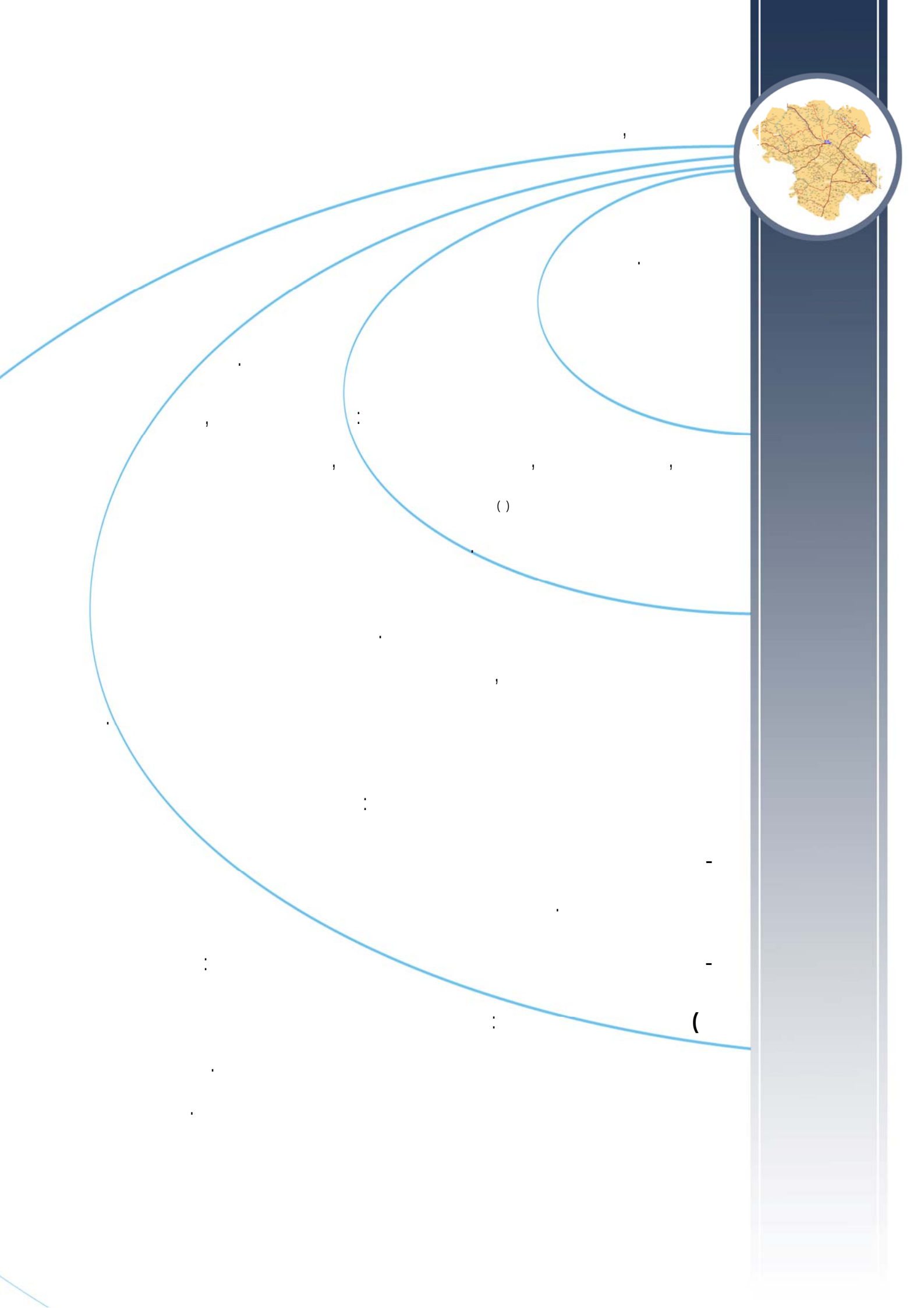

() :

- :

() :

(

(

(

-

(

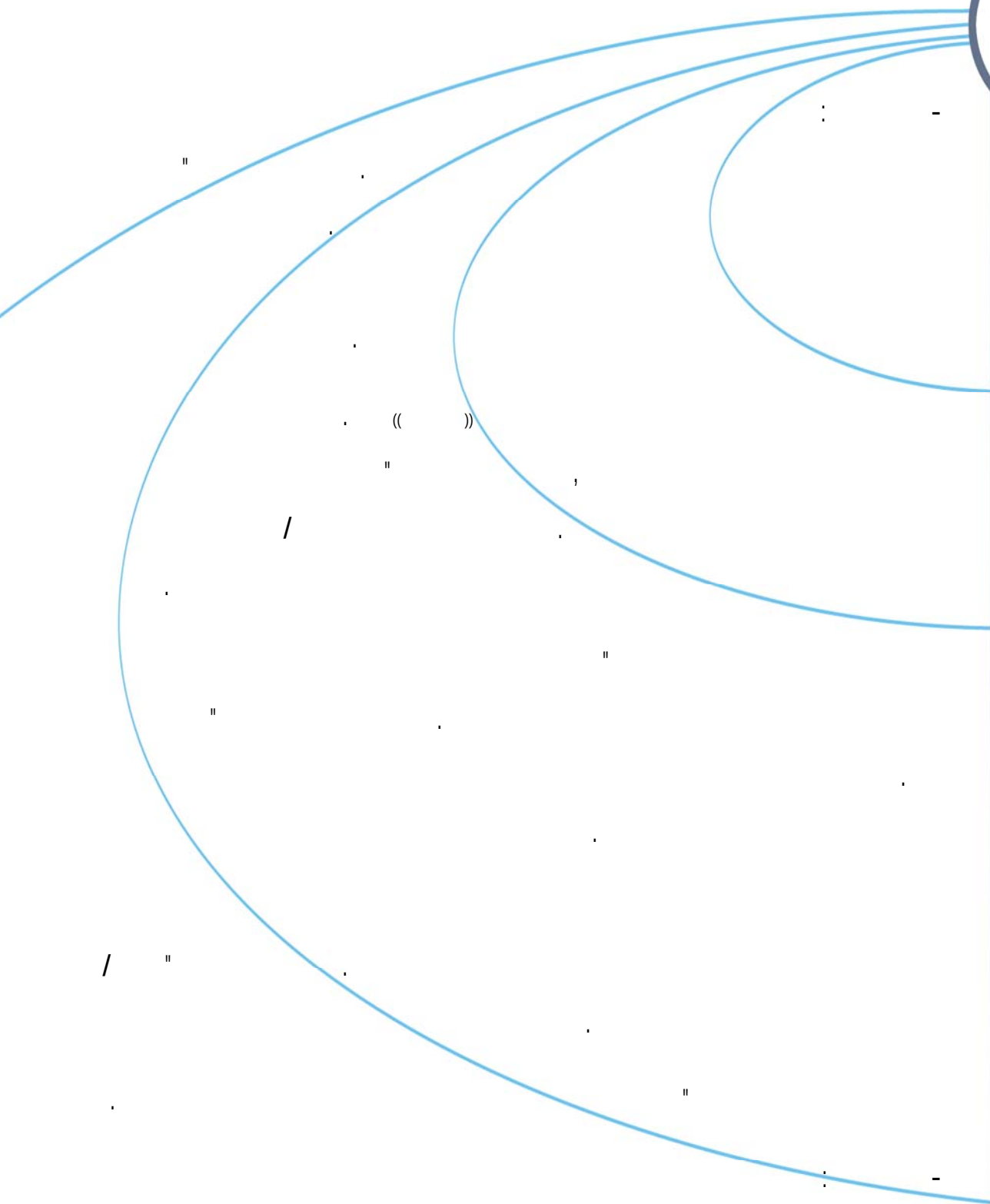
-(

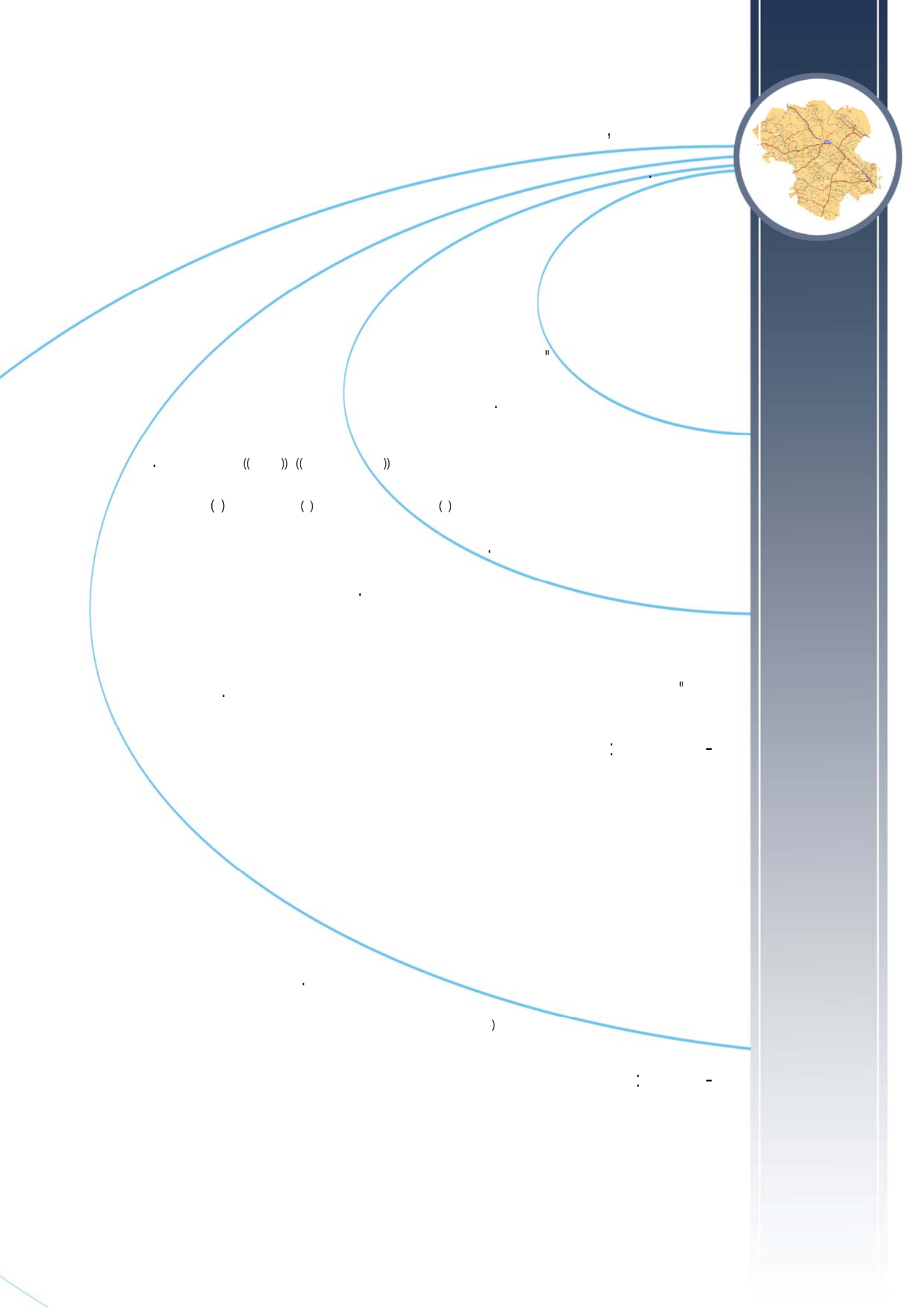
-(

-(

$$\left(\begin{array}{c} \text{ } \end{array} \right)$$
$$\left(\begin{array}{c} \text{ } \\ \text{ } \end{array} \right)$$

11

8

;

()

()

()

()

()

()

()

$$\left(\begin{array}{c} \text{ } \end{array} \right)$$

()